

PÄIVÄHOIDON JA LASTENSUOJELUN VÄLINEN YHTEISTYÖ LAPSEN JA PERHEEN TUKENA

**Yhteistyön lähtökohdat, ongelmat ja kehittämiskohteet
aikakauslehtien artikkeleiden kuvaamina**

SAIJA KIVIMÄKI
Tampereen yliopisto
Sosiaalityön tutkimuksen laitos
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2009

Tampereen Yliopisto
Sosiaalityön tutkimuksen laitos

KIVIMÄKI, SAIJA: Päivähoidon ja lastensuojelun välinen yhteistyö lapsen ja perheen tukena. Yhteistyön lähtökohdat, ongelmat ja kehittämiskohteet aikakauslehtien artikkeleiden kuvaamina.

Pro gradu -tutkielma, 97 s., 2 liites.

Ohjaaja: Irene Roivainen

Sosiaalityö

Huhtikuu 2009

Päivähoitoa lastensuojelun avohuollon tukitoimena on tutkittu vähän. Lisäksi päivähoidon ja lastensuojelun väliseen yhteistyön toimivuuteen ei olla kiinnitetty riittävästi huomiota. Tällä pro gradu -tutkielmallani pyrin vastaamaan tähän tarpeeseen. Tutkielmassa selvitin päivähoidon ja lastensuojelun välisen yhteistyön lähtökohtia sekä tutkin näiden kahden toimijan yhteistyön esteitä ja kehittämismahdollisuuksia. Tutkimusaineistona on 16 päivähoidon ja sosiaalityön ammatillisten aikakauslehtien artikkeleita. Aineiston analysoin käyttämällä teemoittelua ja kategoria-analyysin (MCD) ideaa.

Löysin kuvauksia ja kategorioita lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteen kohteena olevasta lapsesta sekä hänen vanhemmistaan, perheestään ja kasvuympäristöstään. Näillä kuvauksilla pyrin luomaan kuvaa siitä, millainen on avohuollon tukitoimenpiteen kohteena oleva lapsi sekä hänen perheensä artikkelien perusteella. Lisäksi painotin varhaisen puuttumisen merkitystä. Aineistosta nousi esiin myös päivähoidon kolme eri merkitystä: merkitys yhteiskuntaa, perhettä ja lasta ajatellen. Tällä halusin tuoda esille sen, miten päivähoito tukee lapsen lisäksi koko perhettä ja laajemmin ajateltuna koko yhteiskuntaa. Lisäksi tutkimuksessa osoitin, miten päivähoito käytännössä toimii avohuollon tukitoimenpiteenä.

Tutkielmassani nostin esille päivähoidon ja lastensuojelun välisen yhteistyön ongelma-kohtia ja annoin ideoita niiden parantamiseksi. Päädyin siihen, että jokainen työntekijä voi omalla panoksellaan parantaa yhteistyötä. Tämän lisäksi kaivataan enemmän myös yhteiskunnallisia resursseja. Tutkimustuloksilla halusin osoittaa, että syyt lapsen tulemiselle päivähoidon lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä voivat olla moninaiset. Päivähoito on kuitenkin helppo tukimuoto, jonka vanhemmat usein hyväksyvät tukitoimenpiteeksi. Jotta lapsi saisi kaiken hyödyn tukitoimenpiteestään, on yhteistyön päivähoidon ja lastensuojelun työntekijöiden sekä perheen välillä oltava toimivaa.

Avainsanat: päivähoito, sosiaalitoimi, lastensuojelu, vanhemmuus, tukeminen, yhteistyö, huoli, varhainen puuttuminen

University of Tampere
Department of Social Work Research

KIVIMÄKI, SAIJA: Co-Operation Between Day Care and Child Welfare as the Support of a Child and His Family. The Basis, Obstacles and Possibilities of Developing This Co-Operation Illustrated by the Articles in Magazines.

Master's thesis, 97 pp., appendices 2pp.

Supervisor: Irene Roivainen

Social Work

April 2009

Only a few research has been undertaken for day care as child welfare support in open care. In addition it is not paid enough attention to the co-operation between day care and child welfare. In this master's thesis I aim to answer on this demand. In this thesis I studied the basis of the co-operation between day care and child welfare. I also studied the obstacles and possibilities of developing this co-operation. As the research material I have 16 articles, which have been published in professional magazines in the field of day care and child welfare. I analysed articles by using thematisation and the idea of categorisation analysis (MCD).

I found descriptions and categories depicting child, who is under child welfare support in open care. I also found categories of his parents and his upbringing environment. Using these categories I showed how the children and their parents are described in the articles. Early intervention is very meaningful theme in this thesis. I found three different meanings in the field of day care. First, it has meaning for the society, second, for the family and third, for the child. I wanted to show how day care can support not only the child but also the family and how this benefits the whole society. I also illustrated how day care works as child welfare support in open care.

In this thesis I found some obstacles and possibilities of developing the co-operation between day care and child welfare. I think that every worker can influence on this co-operation. In addition institutional resources are needed. There are many reasons for the child to start day care as child welfare support in open care. The parents also agree to this kind of a support quite easily. The co-operation between the workers in day care and in child welfare must function well for the child to get all the support he needs.

Keywords: day care, social welfare, child welfare, parenthood, support, co-operation, concern, early intervention

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 YHTEISKUNNAN MUUTOS JA LASTEN HYVINVOINTI.....	4
2.1 Lapsiperheet osana yhteiskunnan muutosta.....	4
2.2 Lasten huono-osaisuus yhteiskunnallisena ilmiönä	6
3 TAUSTAA PÄIVÄHOIDON JA LASTENSUOJELUN VÄLISELLE YHTEISTYÖLLE.....	8
3.1 Lait ja asetukset yhteistyön taustana.....	8
3.2 Päivähoidon ja lastensuojelun palvelujärjestelmät	10
3.3 Perheiden tukeminen ja ennaltaehkäisevä työ	13
3.3.1 Vanhemmuuden tukeminen päivähoitossa.....	14
3.3.2 Päiväkodin työmuodot vanhempien kanssa	17
3.4 Varhainen puuttuminen.....	19
3.4.1 Huoli herättää puuttumaan.....	21
3.4.2 Päivähoito avohuollon tukitoimena	23
4 TUTKIMUKSEN KULKU JA TOTEUTUS.....	25
4.1 Tutkimusasetelma	25
4.2 Tutkimuksen toteutus.....	29
5 PÄIVÄHOIDON JA LASTENSUOJELUN YHTEISTYÖ ARTIKKELEIDEN VALOSSA	32
5.1 Lähtökohdat päivähoidon ja lastensuojelun väliselle yhteistyölle.....	32
5.1.1 Huoli lapsesta syntyy	32
5.1.2 Syyt lapsen sijoittamiselle päivähoitoon.....	34
5.1.3 Päivähoidon mahdollisuudet tukea avohuollon tukitoimena sijoitettua lasta ..	50

5.1.4 Päivähoidon merkitys yhteiskunnan, lapsen sekä perheen ja vanhempien näkökulmista	53
5.1.5 Huoltosuunnitelman laadinta	63
5.2 Päivähoidon ja lastensuojelun välisen yhteistyön toimivuus.....	64
5.2.1 Yhteistyön esteitä ja ongelmakohtia	64
5.2.2 Yhteistyön kehittämisehdotuksia	70
5.3 Tutkimustulosten yhteenvetoa	77
6 YHTEENVETO JA POHDINTA.....	86
7 KIRJALLISUUS.....	91

LIITTEET

KUVIOT

Kuvio 1 Huolen vyöhykkeistö	22
Kuvio 2 Tekijät, jotka vaikuttavat lapsen sijoittamiseen päivähoidon	79
Kuvio 3 Päivähoidon merkityskategoriat.....	81
Kuvio 4 Perheen, lastensuojelun työntekijöiden ja päivähoidon työntekijöiden yhteistyön toimintakenttä	84

TAULUKOT

Taulukko 1 Lapsi-kategoriaa kuvaavia ominaispiirteitä.....	39
Taulukko 2 Vanhempi, perhe ja kasvuympäristö -kategorioita kuvaavia ominaispiirteitä ...	48
Taulukko 3 Päivähoito-kategoriaa kuvaavia ominaispiirteitä.....	61

1 JOHDANTO

Suomalainen yhteiskunta on jatkuvassa muutoksessa. Yhä enemmän uutisoidaan lasten huono-osaisuudesta ja ongelmista. Ennaltaehkäisevään työhön tulisikin entistä enemmän panostaa, jotta vältettäisiin laajemmat ongelmat lasten tulevaisuudessa. Tällä on vaikutusta myös lasten pahoinvoinnin sekä huostaanottojen vähentymiseen. Mikäli ongelmia on jo havaittavissa lapsiperheessä, on niihin puututtava heti. Perheelle on annettava tukea ja neuvoja jo mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Tärkeää on, että asioista puhutaan avoimesti. Varhaisessa puuttumisessa päivähoidolla on merkittävä rooli, eikä päivähoidon lastensuojelullista merkitystä voikaan väheksyä. Päivähoidon ja lastensuojelun väliseen yhteistyöhön tulisi panostaa nykyistä enemmän. Päivähoito toimii paitsi ennaltaehkäisevänä, mutta myös korjaavana palveluna. Kun huoli lapsesta syntyy, on tärkeää, että yhteistyö eri toimijoiden välillä toimii. Lapsen edun nimessä on panostettava sekä päivähoidon että lastensuojelun kuin myös vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Lasten pääsy päivähoitoon lastensuojelun avohuollon tukitoimena voi riittää jo jollekin perheelle ongelmien ratkaisuksi. Kun lapsi on päivähoidossa, hänelle tarjotaan turvalliset ja läheiset ihmissuhteet, selkeä päivärutmi, ruokaa, lepoa sekä sosiaalisia suhteita. Vanhemmat voivat keskittyä lapsen päiväkodissa ollessa esimerkiksi työhönsä tai harrastuksiinsa. Näin tuetaan sekä lapsen että vanhempien hyvinvointia ja onnistunutta vanhemmuutta.

Lastensuojelullinen ennaltaehkäisevä ja korjaava työ kiinnostaa minua erityisesti päivähoidon kannalta, sillä työskentelen tällä hetkellä lastentarhanopettajana. Aiemmat tutkielmani ovat liittyneet vanhemmuuden tukemiseen ja ennaltaehkäisevään työhön. Ammattikorkeakoulun opinnäytetyössä selvitin vanhemmuuden tukemista ja lapsiperheille suunnattujen palvelujen toimivuutta Eurajoen kunnassa (ks. Rintamäki & Tukkikoski 2004). Yliopiston sosiaalityön opinnoissa tein yhteiskuntatieteiden kandidaatin tutkiel-

mani haastattelemalla perheryhmätoimintaan osallistuneita äitejä ja kysymällä heidän mielteitään perheryhmätoiminnan tarpeellisuudesta ja toimivuudesta (ks. Tukkikoski 2006).

Päivähoidon ja lastensuojelun välisen yhteistyön parantamiseksi on järjestetty Suomessa erilaisia hankkeita ja projekteja. Paljon on kuitenkin vielä asiassa tutkittavaa ja ennen kaikkea tutkimustuloksia olisi kyettävä siirtämään myös käytäntöön. Nykyään käytännöt vaihtelevat kunnittain. Kaivattaisiin siis selkeitä rakenteita ja toimintamalleja siitä, miten yhteistyötä voitaisiin parantaa.

Tässä pro gradu -tutkielmassani käsittelen päivähoidon ja lastensuojelun välistä yhteistyötä. Tutkimukseni kohteeksi olen valinnut ammatilliset aikakauslehdet niin päivähoidon kuin sosiaalitoimenkin puolelta. Niistä löytyvistä aiheeseen liittyvistä artikkeleista olen teemoittelua ja kategoria-analyysin (MCD) ideaa hyödyntämällä selvittänyt, minkälaiset ovat päivähoidon ja lastensuojelun väliset lähtökohdat niiden väliselle yhteistyölle. Lisäksi olen miettinyt, mitkä ovat artikkelien mukaan päivähoidon ja lastensuojelun välisen yhteistyön esteet ja ongelmat ja miten niitä voitaisiin kehittää.

Tutkielman teoriaosuus alkaa aiheen käsittelyllä yhteiskunnallisena ilmiönä. Kirjoitan muun muassa lasten huono-osaisuudesta, perherakenteiden murtumisesta sekä vanhempien työpaineiden lisääntymisestä. Tämän jälkeen hahmottelen päivähoidon ja lastensuojelun välisen yhteistyön taustatekijöitä. Kirjoitan toiminnan taustalla olevista tärkeimmistä laeista ja asetuksista, esittelen päivähoidon ja lastensuojelun palvelujärjestelmiä sekä pohdin ennaltaehkäisevää työtä ja perheiden tukemista päivähoidossa. Teoriaosuuden lopuksi käsittelen vielä varhaista puuttumista sekä kirjoitan, miten yhteistyö käytännössä alkaa siitä, kun huoli lapsesta syntyy. Lisäksi mietin, miten päivähoito vastaa lastensuojelun avohuollon tukitoimenpitein tähän huolipuheeseen.

Tutkielmani tutkimusosuuden aluksi esittelen tutkimusasetelman eli kerron tarkemmin tutkimuksen tarkoituksesta, tutkimuskysymyksistä sekä aineiston ja metodin valinnasta.

Lisäksi kerron tutkimuksen toteutuksesta ja tutkimusprosessin eri vaiheista. Tutkimustulokset löytyvät luvusta 5. Tulokset olen jakanut kolmeen eri osaan, joista ensimmäinen käsittelee lähtökohtia päivähoidon ja lastensuojelun väliselle yhteistyölle ja toinen puolestaan nostaa esille päivähoidon ja lastensuojelun välisen yhteistyön toimivuuden esteet ja kehittämiskohdat. Kolmannessa osassa esittelen vielä yhteenvedon tutkimustuloksistani. Viimeisessä luvussa pohdin tutkimukseni tuloksia ja mietin tutkielman toteutusta kokonaisuudessaan.

2 YHTEISKUNNAN MUUTOS JA LASTEN HYVINVOINTI

2.1 Lapsiperheet osana yhteiskunnan muutosta

Yhteiskunta elää jatkuvassa muutoksessa. 1990-luvulla Suomea koskettanut lama koetteli erityisesti lapsiperheiden hyvinvointia. Laman myötä lapsiperheiden taloudellinen tilanne huononi ja työttömyys lisääntyi. (Bardy, Salmi & Heino 2002, 32–33.) Samalla vähennettiin monia palvelu- ja tukimuotoja. Päiväkotien ryhmäkoot suurenivat ja ehkäisevä terveydenhuolto väheni. Monet tuolloin tehdyt leikkaukset näkyvät vielä 2000-luvullakin arjessamme. (Järventie & Sauli 2001, 7–8.) Vuosituhannen alussa kirjoitettiin siitä, miten peruspalvelut ovat ohentuneet ja erityispalvelut ovat hajaantuneet. Lisäksi kuntien välille on syntynyt huomattavia eroja siitä, miten he pystyvät vastaamaan kuntalaistensa palvelutarpeisiin. Kuitenkin painotetaan sitä, että kuntien on huolehdittava palveluiden perusrakenteiden pysyvyydestä ja tasosta. (Bardy ym. 2002, 151–152.) Vuoden 2008 lopulla alettiin jälleen puhua taantumasta ja palveluiden supistamisesta. Onkin kiinnostavaa nähdä, mitä suomalaisten hyvinvoinnille ja palveluiden tasoille tulee tulevaisuudessa tapahtumaan.

Viime lamasta elpymisen aikana tuloerot alkoivat kasvaa. Hyvin menestyneiden varallisuus kasvoi entisestään, sen sijaan työttömien sosiaalinen ja taloudellinen ahdinko syveni. Lapsiperheitä koettelevat nykyään myös vanhempien pätkätyöt, epätyypilliset ja pitkät työajat sekä asumisen kallistuminen. (Järventie & Sauli 2001, 8.) Työttömyys voi johtaa toimeentulon heikkenemiseen ja psykososiaalisen elämänpiirin kaventumiseen. Mikäli vanhemmat eivät jaksaa ja mielialat sekä keskinäinen suhde joutuvat koetukselle, voi tämä ilmetä lapsessa muun muassa depressiona. (Bardy ym. 2002, 37.)

Nykyään yhä useammat ihmiset asuvat kaupungeissa maaseutujen autioituessa. Vanhat kyläyhteisöt ovat hajonneet eikä suvultakaan saada enää niin hyvin tukea lasten kasva-

tukseen. Isovanhempia ei enää ole kotona eikä naapurissa, minkä seurauksena lapset jäävät vaille kokemusta mummoista ja vaareista. Lähiöissä vanhemmilla ei ole enää vanhojen kyläyhteisöjen perinteistä tukea, joten he saattavat jäädä yksin kasvatustehtävänsä kanssa. (Hellsten 1999, 88.) Toisaalta sukupolvien välistä vuorovaikutusta on parantanut esimerkiksi se, että isovanhemmat pysyvät terveempinä pidempään, elävät kauemmin ja ovat korkeammin koulutettuja. Fyysisten välimatkojen kasvaminenkaan ei välttämättä estä sukupolvien kohtaamisia, sillä liikenneyhteydet toimivat hyvin. (Hirsjärvi, Laurinen & tutkijaryhmä 1998, 22.)

Vanhemmat eivät välttämättä halua käyttää isovanhempien, ystävien tai naapureiden apua lastenhoidossa, vaan vievät lapsensa hoitoon kodin ulkopuolelle (Poikolainen 2002, 74). Perhebarometrin (1999) mukaan Suomessa päivähoiton kattavuuden vuoksi isovanhemmat hoitavat lapsenlapsiaan melko satunnaisesti ja epäsäännöllisesti. Lastenhoitoon toivotaan eniten lisäapua esimerkiksi silloin, kun vanhemmat ovat nuoria, naimattomia tai vähän koulutettuja. (Reuna 1999, 56–57.) Isovanhempien mahdollisuutta auttaa edes tilapäisesti pienten lasten hoitojärjestelyissä rajoittaa myös se, että isoäideistä noin puolet on vielä työelämässä (Pulkkinen 2002b, 161).

Suomalaisten perheiden tilanteissa on tapahtunut muitakin huomattavia muutoksia vuosikymmenten kuluessa. Perheen lapsiluku on pienentynyt ja avioerojen lisääntymisen myötä myös uusperheiden määrä on lisääntynyt voimakkaasti. (Keskinen 2003, 220.) Vuonna 2000 Suomen väestöstä lapsiperheisiin kuului lähes puolet (45 %) (Bardy ym. 2002, 23). Nykyään pyritään yhä parisuhteeseen ja perheen muodostamiseen. Tyypillisen suomalaisen perheen muodostavatkin edelleen kahden vanhemman ja kahden lapsen perhe. (Poikolainen 2002, 25.) Toisaalta Suomessa avioerot ovat lisääntyneet ja niiden tiheys on Euroopan korkeimpia (Pulkkinen 2002b, 129). Lapsen kannalta tämä tarkoittaa sitä, että yhä harvemmat suomalaislapset saavat kokea äidin ja isän lämpimän suhteen luoman turvallisen ilmapiirin. Avioero heijastuu lapsen moniin ihmissuhteisiin, kuten lapsen suhteisiin vanhempiin, isovanhempiin, sisaruksiin ja tovereihin. Ääritilanteessa suurin osa lapsen ihmissuhteista katkeaa kokonaan avioeroprosessin myötä. Vanhempien avioero voi olla lapselle myös vapauttava kokemus, mikäli perheessä on esiintynyt perheväkival-

taa tai päihderiippuvuutta. Vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat johtavat usein lapsen hoidon laiminlyönteihin ja sitä kautta lapsen sijoittamiseen kodin ulkopuolelle. (Pulkkinen 2002b, 123, 126, 129.)

2.2 Lasten huono-osaisuus yhteiskunnallisena ilmiönä

Suomalaisessa yhteiskunnassa käydään vilkkaasti keskustelua lasten syrjäytymisestä ja pahoinvoinnista (Bardy ym. 2002, 13). Pahoinvointi voidaan kuitenkin ymmärtää eri tavoin ja sitä on vaikea selvästi määritellä. Siitä puhuttaessa nousevat esille käsitteet puute, vaara ja turvattomuus. Lasten pahoinvointi voidaan nähdä toiveiden tukahduttamisena sekä lapsen mitätöimisenä niin henkisesti, emotionaalisesti, sosiaalisesti kuin fyysisesti-kin. (Kuivakangas 2002, 32.) On puhuttu siitä, että lapset jäävät liian yksin, liian vähäisen tuen ja ohjauksen varaan. Liian monissa perheissä vanhemmat eivät huolehdi, että lapset nukkuisivat tarpeeksi ja söisivät oikein. Myös lasten siisteydestä ja puhtaudesta huolehditaan huonosti. Vanhemmuuden on sanottu murenevan tai häviävän, mikä voi johtaa lasten syrjäytymisriskin kasvamiseen. (Sinkkonen 2001, 109, 113.)

Bardyn ym. (2002) tekemän Stakesin tutkimuksen mukaan kolmasosa lapsista voi oikein hyvin, mutta jopa neljännellä tai kolmannella suomalaislapsella on ongelmia. Nämä ongelmat johtuvat muun muassa perushoivan puutteesta, fyysisistä ja psyykkisistä oireiluisista sekä itsearvostuksen puutteesta. Tästä joukosta voidaan edelleen erottaa pienehkö, mutta laajeneva joukko, joille vakavat ongelmat ovat kasautuneet. Päihteiden ja huumeiden käyttö sekä masentuneisuus ovatkin hälyttävästi lisääntyneet lasten ja nuorten keskuudessa. Lastensuojelun ja mielenterveyspalveluiden tarpeiden lisääntyminen heijastaa näiden ongelmien kasvua. Lapsilla on havaittavissa myös sosiaalisten taitojen puutteita, eikä koulussakaan viihdytä yhtä hyvin kuin aiemmin. (Emt., 13–14, 18–19.)

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden käytössä olevat psykososiaaliset palvelut ovat osaksi riittämättömät ja niihin on myös jonoa. Tämä tarkoittaa, että osa avun tarvitsijoista jää joko kokonaan hoitamatta tai lapsia hoidetaan epätarkoituksenmukaisissa paikoissa riittämättömin resurssein. Esimerkiksi kasvatusneuvola on joutunut hoitamaan lapsia, jotka

tarvitsisivat lastenpsykiatrista osastohoitoa. Palveluiden riittävyyden ohella on kysymys myös niiden sisällöstä sekä yhteistyöstä palvelujen tarjoajien välillä. (Bardy ym. 2002, 85.)

Lapsen elämään vaikuttavat erilaiset tekijät, jotka voivat olla niin myönteisiä kuin kielteisiäkin. Riskitekijät suuntaavat lapsen kehitystä kielteiseen suuntaan. Näitä voivat olla esimerkiksi perheväkivalta ja fyysiseen rankaisemiseen tai hylkäämiseen perustuvat ohjaustavat. Mikäli riski on suuri, voidaan puhua haavoittuvuudesta eli alttiudesta kielteisille vaikutuksille. Myönteistä kehitystä tukevat riskeistä huolimatta yksilön suojaavat tekijät, joita ovat muun muassa isovanhemmat, harrastusten ohjaajat ja naapurit. Voimavara-tekijät vaikuttavat lapsen kehitykseen myönteisesti muista tekijöistä huolimatta. Lapsen voimavarana voi toimia vanhempien hyvä huolenpito, mutta sitä voi löytyä lapsesta itsestäänkin. (Pulkkinen 2002a, 15–16, 26; Poikkeus ym. 2002, 161.)

3 TAUSTAA PÄIVÄHOIDON JA LASTENSUOJELUN VÄLISELLE YHTEISTYÖLLE

3.1 Lait ja asetukset yhteistyön taustana

Vanha lastensuojelulaki laadittiin vuonna 1983. Nyt yli neljännesvuosisata myöhemmin on laadittu uusi lastensuojelulaki, joka astui voimaan 1.1.2008. Koska tämän tutkielmani tutkimusaineisto sijoittuu vanhan lastensuojelulain aikaiseen aikaan, on tässä syytä kirjoittaa myös siitä.

Lastensuojelulain tarkoitus ei ole muuttunut uudessakaan lastensuojelulaissa. Edelleenkin lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. (Lastensuojelulaki 1983, 1 §; Lastensuojelulaki 2007, 1 §.) Uudessa lastensuojelulaissa painotetaan, että vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. 2. pykälässä painotetaan myös tuen tarjoamista perheelle riittävän varhain. Lisäksi siinä määritellään, että lastensuojelun on tuettava vanhempia järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia. (Lastensuojelulaki 2007, 2 §.) Uudessa lastensuojelulaissa lastensuojeluksi määritellään lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu sekä ennaltaehkäisevä lastensuojelu (Lastensuojelulaki 2007, 3 §). Lastensuojelun ennaltaehkäisevä näkökulma näyttäytyykin uudessa lastensuojelulaissa monessa eri pykälässä. Vanhassa lastensuojelulaissa lastensuojelullinen ennaltaehkäisy ilmenee muun muassa pykälässä 6: ”Sosiaalilautakunnan ja kunnan muiden viranomaisten on seurattava ja kehitettävä lasten ja nuorten kasvuoloja sekä poistettava kasvuolojen epäkohtia ja ehkäistävä niiden syntymistä” (Lastensuojelulaki 1983, 6 §).

Lastensuojelun keskeisenä periaatteena niin uudessa kuin vanhassakin lastensuojelulaissa nähdään lapsen etu (Lastensuojelulaki 1983, 9 §; Lastensuojelulaki 2007, 4 §). Nykyisessä lastensuojelulaissa on vanhaa lastensuojelulakia tarkemmin määritelty kenellä on il-

moitusvelvollisuus. Tämä 25. pykälä määrittelee myös sen, että päivähoiton työntekijöillä on salassapitosäännösten estämättä velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus, jos he ”tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä”. (Lastensuojelulaki 2007, 25 §.) Lastensuojelulaissa määritellyistä avohuollon tukitoimia käsittelemme tarkemmin luvussa 3.4.2.

Laissa lasten päivähoitosta lasten päivähoitolla tarkoitetaan lapsen hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana (Laki lasten päivähoitosta 1973, 1 §). Päivähoitolaki on laadittu jo vuonna 1973, mutta lisäyksiä ja muutoksia on tehty sen jälkeen lakiin useita. Päivähoidon kasvatustavoitteet liitettiin päivähoitolakiin vasta vuonna 1983. Lain 2a pykälässä määritellään päivähoiton tavoitteeksi ”tukea päivähoitossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä”. Samassa pykälässä puhutaan myös muun muassa turvallisten ihmissuhteiden tarjoamisesta, lasten yksilöllisten tarpeiden huomioimisesta ja lapsen kehityksen tukemisesta. (Laki lasten päivähoitosta 1973, 2 §.)

Laissa lasten päivähoitosta mainitaan pykälässä 7a, että erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevan lapsen kuntoutuksen yhteensovittamiseksi tulee laatia lapselle kuntoutussuunnitelma yhteistyössä lapsen vanhempien ja tarpeen mukaan kunnan muun sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutoimen kanssa (Laki lasten päivähoitosta 1973, 7a §). Asetuksessa lasten päivähoitossa puolestaan mainitaan, että etusija on annettava ”lapsille, jotka tarvitsevat päivähoitoa sosiaalisista ja kasvatuksellisista syistä”. Lisäksi samassa pykälässä mainitaan, että tällaisille lapsille on hankittava alan erikoislääkärin tai muun asiantuntijan lausunto. (Asetus lasten päivähoitosta 1973, 2 §.)

3.2 Päivähoidon ja lastensuojelun palvelujärjestelmät

Lasten suojelemisen kokonaisuus voidaan jakaa kolmeen eri osa-alueeseen. Ensimmäinen lasten suojelemisen kenttä on *peruspalvelut*. Niitä ovat muun muassa neuvola, päivähoito, koulu, kotipalvelu, mielenterveys- ja päihdepalvelut sekä terveydenhuolto. Toinen kenttä käsittää *ehkäisevän lasten suojelun*. Tämä tarkoittaa lasten tukemista peruspalveluissa ja järjestötoiminnassa eli esimerkiksi lapsen tukemista ennaltaehkäisevästi päivähoitossa. Kolmas kenttä puolestaan koostuu *lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta*. Tällaisen toiminnan muotoja ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuolto, kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto. (Taskinen 2007, 13.)

Päivähoidosta puhuttaessa saattaa ensimmäisenä tulla mieleen päivähoiton kasvatuksellinen tehtävä. Kuitenkin päivähoitoa koskevassa lainsäädännössä päivähoiton tehtävä kuvataan sekä sosiaalisena että kasvatuksellisena toimintana. Päivähoidolla on myös erilaisia yhteiskunnallisia tehtäviä. Ne voidaan jakaa neljään luokkaan: työvoimapolitiittisiin, perhepolitiittisiin, sosiaalipolitiittisiin ja koulutuspolitiittisiin tehtäviin. Eri tehtäväalueet saavat erilaisia painoarvoja eri aikoina yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Sosiaalista ja koulutuksellista näkökulmaa on painotettu viime vuosikymmenten aikana eniten. (Karila & Nummenmaa 2001, 11–12.)

Päivähoito kuuluu hallinnollisesti kunnallishallinnon sosiaalitoimeen. Päivähoitolaissa päivähoiton järjestäminen ohjeistetaan kunnissa sosiaalilautakunnan tehtäväksi. Päivähoitolaki sijoitettiin sosiaalilautakunnan alaisuuteen, sillä säätämisvaiheessa päivähoito liitettiin nykyistä voimakkaammin sosiaalisten olosuhteiden tasaamiseen. Tasavallan presidentti Tarja Halonen on vuonna 2003 vahvistanut väliaikaisen sosiaalihuoltolain muutoksen, jonka mukaan kunta voi päättää, mikä toimielin huolehtii lasten päivähoiton tehtävistä. Joissakin kunnissa pienten lasten hoitojärjestelmä onkin siirretty opetustoimen lautakunnalle. Tällaisen muutoksen vaarana on kuitenkin se, että opetuksellinen osuus päivähoitossa saattaa painottua huolenpitotehtävän kustannuksella. Tällöin kokonaisval-

tainen näkemys ja perheiden kanssa tehtävä kiinteä yhteistyö saattaa heiketä. (Heinämäki 2004, 44–45; Hujala 2006, 26.)

Päivähoidon säilymistä osana sosiaalipalvelujärjestelmää perustellaan sillä, että sosiaali-toimessa päivähoito ymmärretään kokonaisvaltaisena lasten ja perheiden palveluna. Päivähoidon ja muun sosiaalihuollon yhteistyön säilyttämisen vahvuutena on kokonaisvaltainen näkemys lapsesta. Päivähoidolla ja sen eri muodoilla nähdään olevan mahdollisuuksia tukea perheitä kriisitilanteissa. (Huhtanen 2004, 68.) Mikäli päivähoito siirrettäisiin kokonaan koulutoimen alaisuuteen, päivähoidon rooli osana lastensuojelun ehkäisevää toimintaa heikkenisi. Tällöin päivähoito ei enää voisi toimia yhtä hyvin osana syrjäytymistä estävää sosiaalipalveluverkostoa. Kun perheiden voimavarat eivät riitä turvaamaan lapsen myönteistä kasvua, korostuu päivähoidon sosiaalipoliittinen merkitys. Päivähoito tasaa mahdollisuuksia ja toteuttaa ehkäisevää sosiaalipolitiikkaa. Lisäksi päivähoidon ollessa sosiaalilautakunnan alaisuudessa se on kiinteä osa sosiaalihuollon kokonaisuutta. (Heinämäki 2004, 45.)

Päivähoitolain tullessa voimaan 1973 päivähoitopaikan saaminen oli tarveharkintaista. Hoitopaikan saivat ne lapset, jotka tarvitsivat päivähoitoa sosiaalisista tai kasvatuksellisista syistä eli käytännössä pienituloisten vanhempien ja yksinhuoltajaperheiden lapset. Vuonna 1996 lakia muutettiin ja kaikille vanhemmille tuli oikeus saada päivähoitopaikka. Tällainen subjektiivinen päivähoito-oikeus nosti esille lapsen oikeuden varhaiskasvatukseen ja vanhempien oikeuden ratkaista itse, milloin tätä oikeutta käytetään. Aiemmin tarveperustainen palvelutehtävä oli sidottu vanhempien työssäkäyntiin, opiskeluun tai erityisiin sosiaalsiin perusteisiin. Nykyään päivähoito onkin kiinteä osa julkishallintoa ja julkisia palveluita. (Karila & Nummenmaa 2001, 14–15.) Lasten päivähoidossa on kaikki sosiaalipalvelun yleiset tunnusmerkit: universaalisuus, käytöstä maksaminen tulojen mukaan sekä valinnanmahdollisuus palveluvaihtoehdoista (Heikkinen 1998, 24). Subjektiivinen oikeus tarkoittaa sekä vanhempien oikeutta päivähoitopaikkaan että lapsen oikeutta varhaiskasvatukseen. Subjektiivinen oikeus päivähoitopalveluihin on ollut myös kritiikin kohteena. Sen on nähty olevan aikuislähtöinen eli palvelevan lähinnä vanhempia. Lapsen etu ei siis välttämättä toteudu sen avulla. On arvostelu myös kotona tai työttöminä olevi-

en vanhempien lasten oikeutta osallistua kokopäiväiseen päivähoitoon. Lisäksi subjektiivisen päivähoito-oikeuden on nähty heikentävän vanhempien kasvatusvastuuta ja kotikasvatuksen arvostusta. (Varhaiskasvatustyöryhmän muistio 1999, 1, 14.)

Lastensuojelun palvelujärjestelmä on laaja kokonaisuus, jonka tehtävänä on edistää ja tukea lapsen kehitystä ja kasvu. Palvelujärjestelmää tuleekin ohjata ja kehittää koko ajan suunnitelmallisesti sekä tavoitteellisesti yhteistyössä kaikkien niiden tahojen kanssa, joiden toimet vaikuttavat lasten ja perheiden hyvinvointiin. Tärkeää onkin huolehtia siitä, että lasten fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset kasvuolot ovat turvallisia ja kehitystä edistäviä. Lastensuojelussa tuki ja kontrolli ovat yhtäaikaaisesti läsnä kaikessa työskentelyssä. Kontrollin määrä lisääntyy, kun siirrytään ehkäisevästä työstä korjaavaan työhön. Lastensuojeluun kuuluvat tahdonvastaiset toimet silloin, kun lapsen etu sitä vaatii joko vanhemmista tai lapsen omasta käyttäytymisestä johtuvista syistä. (Lastensuojelun käsikirja 2009.) Lastensuojelussa tehtävien ratkaisujen on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Kun pohditaan eri vaihtoehtoja lapsen ja perheen tukemiseksi, onkin mietittävä ja arvioitava miten hyvin ne toteuttavat lapsen etua. Kaikki toimenpiteet on valmistettava yhdessä perheen ja lapsen kanssa. Kuitenkin lastensuojelussa joudutaan toisinaan tilanteisiin, jossa yhteistä ymmärrystä tilanteesta tai työskentelystä lastensuojelun työntekijöiden, asiakkaiden ja muiden viranomaisten kesken on vaikea saavuttaa. (Taskinen 2007, 15.)

Mainitsin jo tämän luvun alussa lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun kolmantena kenttänä lasten suojelemisessa (Taskinen 2007, 13). Tällä on viimesijainen vastuu lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta. Työskentely alkaa lapsen ja perheen tilanteen ja tarpeiden huolellisella kartoituksella. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä toimii lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun sekä yksittäisen lapsen asiakasprosessin koordinoijana. Kunnan vastuulla on huolehtia siitä, että sosiaalityöntekijällä on käytettävissään työnsä tueksi eri alojen asiantuntemusta. Avohuollon tukitoimilla pyritään lapsen ja perheen elämäntilanteen paranemiseen ja kuntoutukseen. Mikäli avohuollon tukitoimin ei kyetä riittävästi auttamaan lasta, on hänellä oikeus huostaanottoon ja sijaishuoltoon. Sijoituksen päättymisen jälkeen lapsi tai nuori saattaa olla pitkään erityisen tuen tarpeessa ja tätä tukea tar-

jotaan jälkihuoltona. Lastensuojelua tulee järjestää suunnitelmallisesti. Lapsiperheiden sosiaalipalveluiden ja lastensuojelun yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaalihuoltolain mukaan sosiaali- ja terveysministeriölle ja läänin alueella lääninhallitukselle. Lakisääteisten lastensuojelun suunnitelmien avulla kunta tai useat kunnat yhdessä toteuttavat lasten ja nuorten hyvinvoinnin seurantaa sekä arvioivat sen tilaa. (Lastensuojelun käsikirja 2009.)

3.3 Perheiden tukeminen ja ennaltaehkäisevä työ

Nyky-yhteiskunnassa vanhemmuus on hyvin vaativaa. Vanhemmuuden tukeminen onkin lastensuojelun keskeinen tehtävä. Siihen liittyy kuitenkin joskus hyvinkin ristiriitainen kaksoisrooli: työntekijä joutuu samalla sitoutumaan sekä lapsen edun ajamiseen että vanhempien tukemiseen. Tällöin asiakkuuden painopiste hajoaa samanaikaisesti moneen suuntaan ja kokonaisuus voi olla vaikeasti hahmotettavissa. Perhe ei ole ainoastaan yhtenäinen järjestelmä, vaan joukko suhteita, jotka täytyy löytää työskentelyn pohjaksi. (Pohjola 1999, 115.)

Vanhempien tukeminen ja yhteistyö perheiden kanssa on erittäin tärkeää kahdestakin syystä: Vanhemmilla on varmasti sellaista tietoa tilanteesta, jota viranomaisilla ei ole. Lisäksi yhteistyö antaa mahdollisuuksia oman elämänsä kontrollin saavuttamiseen ja hyvinvoinnin parantamiseen. (Trevithick 2000, 149.) Vanhemmuutta tuettaessa pyritään työskentelemään koko perheen hyväksi ja sillä on myös vaikutuksia siihen, millaisiksi vanhemmiksi lapset itse kasvavat (Poikkeus ym. 2002, 182). Perhekeskeisessä työskentelymallissa korostetaan työntekijöiden ja perheen tasavertaisuutta, luottamusta ja molempipuolista kunnioitusta. Siihen liittyy keskeisesti myös empowerment-käsite, joka kohdistaa huomion tuettavan omiin voimavaroihin ja hallinnan tunteen säilyttämiseen uusissa ja ehkä yllättävissäkin elämäntilanteissa. Vanhempien paikan nähdään olevan asiantuntijoiden rinnalla, tuoden näin työskentelyyn oman asiantuntemuksensa. (Viljamaa 2003, 43–44.)

Rousu ja Holma (1999) käyttävät termiä ”ehkäisevän tuen polku”, jonka asiakkaita ovat erityistä tukea tarvitsevat lapset. Tällöin yhteistyössä toimivat ainakin päivähoido, koulu, lastenneuvolat, kotipalvelu ja sosiaalityö. Tärkeää on, että ennaltaehkäisevä tuki koordinoitaa mahdollisimman hyvin heidän tuekseen. (Emt., 41.) Lastensuojelulain (2007) mukaan: ”Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on myös kunnan muiden palvelujen piirissä, kuten äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa terveydenhuollossa, päivähoidossa, opetuksessa ja nuorisotyössä annettava erityinen tuki silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana.” (Lastensuojelulaki 2007, 3 §.)

Ennaltaehkäisevällä lastensuojelulla päiväkodissa tarkoitetaan lähinnä lapsen kasvun ja kehityksen turvaamista sekä vanhempien tukemista. Koska päivähoidon työntekijöiden tehtävänä on lapsen edun ajaminen, tulee tarvittaessa puuttua perheiden ongelmiin. Se, miten ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä voidaan toteuttaa päiväkodissa, riippuu muun muassa siitä, millaisia ongelmia on yhteistyössä, ja millainen on kunnan taloudellinen tilanne. Jälkimmäinen vaikuttaa ennaltaehkäisevään työhön ja sen laatuun lähinnä siten, että kunnat eivät välttämättä palkkaa sijaisia. Päiväkotien henkilökunnalla on halukkuutta tehdä ennaltaehkäisevää työtä, mutta toisaalta lastensuojeluun liittyvissä asioissa koetaan epävarmuutta. Kaivataankin lisää koulutusta ja tietoa lastensuojelun käytännöistä. (Juopperi, Liedes & Ronkainen 2000, 42–47.)

3.3.1 Vanhemmuuden tukeminen päivähoidossa

Kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on subjektiivinen oikeus kunnalliseen päivähoitopaikkaan ja alle 3-vuotiaiden lasten perheillä vastaavasti kotihoidontukeen (Laki lasten päivähoitosta 1973; Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta 1996). Perheillä on yhteiskunnan tukema mahdollisuus hoitaa alle kouluikäiset lapsensa heille kulloinkin parhaiten soveltuvalla tavalla kotona, kunnallisessa tai yksityisessä päiväkodissa tai perhepäivähoidossa (Eläköön lapset 2000, 17). Tilastokeskuksen tutkimusten perustella lähes

kaikki alle yksivuotiaat hoidetaan kotona. Päivähoidossa kodin ulkopuolella käy 1–2-vuotiaista lapsista noin kolmasosa ja 3–5-vuotiaista jo yli puolet. (Viljamaa 2003, 33–34.) Yhteiskunta on antanut päivähoidon ammattilaisille vaativan ja vastuunalaisen tehtävän: yhdessä vanhempien kanssa heidän tulisi tukea ja edistää lapsen kehitystä (Lund & Soukankujan päiväkodin työryhmä 2003, 239). Päivähoitolain 2a §:n mukaan ”päivähoidon tavoitteena on tukea päivähoidossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässä ja edistää yhdessä kotien kanssa lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä” (Laki lasten päivähoidosta 1973, 2a §).

Stakesin Vanhemmuuden aika -hankkeessa selvitettiin vanhemmuuden tukemisen toimintakäytäntöjä sekä haasteita ammatillisessa hoito- ja kasvatustyössä. Neuvoloihin ja päiväkoteihin lähetettyjen kyselyiden avulla kerättiin tietoa vanhemmuuden tukemiseen liittyvästä pysyvästä toiminnasta sekä erilaisista projekteista. Hankkeen tutkimuksessa ilmeni, että vanhemmuuden tukemisen tavoitteet oli määritelty vain puolessa kyselyyn vastanneissa päiväkodeissa. Osa kyselyyn vastanneista vetosi päivähoitolain määrittelemiin vanhemmuuden tukemisen velvoitteisiin, osa puolestaan näki tukemisen ilmenevän epävirallisemmin osana toimintakäytäntöä. Päiväkodit asettivat tavoitteekseen muun muassa yhteistyön vanhempien kanssa, vanhemmuuden arvostamisen sekä perheen arjen tukemisen. Tärkeäksi koettiin myös vanhempainryhmien järjestäminen sekä projektit ja luennot vanhemmille. Tukea annettaessa tulisi myös huomioida lasten tarpeet ja lähtökohdat sekä erityistä tukea tarvitsevat vanhemmat. Kyselyyn osallistuneet päiväkotien työntekijät ilmoittivat käyttävänsä työajastaan 12 prosenttia vanhempien kanssa työskentelyyn. (Lammi-Taskula & Varsa 2001, 4, 34–37.)

Tehyn päivähoitotutkimuksessa kävi ilmi, että päivähoidon laatua heikentävät vanhempien ja henkilökunnan mielestä henkilökunnan vähäisyys, sijaisten puute, tilojen ahtaus sekä suuri lapsiryhmien koko (Seppälä 2000, 36). Samalla lasten ilta-, yö- ja viikonloppuhoidon tarve on kasvanut ja erityispäivähoitoa tarvitsee kuutisen prosenttia lapsista (Bardy ym. 2002, 70, 75). Perheet haluavat yhä enemmän tukea asiantuntijoilta. Kyse ei kuitenkaan välttämättä ole perheiden lisääntyneestä avuttomuudesta, vaan siitä, että kasvatustyöhön osataan myös vaatia tukea. (Kemppinen

2001, 68.) Kasvatusasioissa vanhemmat kaipaavatkin päivähoiton henkilöstön asi-
antuntemusta, varsinkin jos perheessä on vain yksi lapsi. Tällöin kaikki lapsen eri
kehitysvaiheet ovat ainutlaatuisia ja voivat herättää vanhemmissa monenlaisia ky-
symyksiä. Päivähoidon henkilöstön toimenkuvaa tulisikin vaatimusten kasvaessa
kehittää siten, että siihen sisältyy yhä enemmän yhteistyötä vanhempien kanssa.
(Keskinen 2003, 221.)

Päivähoidon ammattilaiset eivät näe perherakenteiden sinänsä aiheuttavan pulmia tai tuen
tarvetta perheissä. Heidän mukaansa ongelmat liittyvät lähinnä lapsiperheiden arjessa
oleviin monenlaisiin ihmissuhteisiin, vanhemmuuteen ja kasvatustavoihin sekä avut-
tomuuteen ja liialliseen kuormittumiseen. (Rantala 2002, 19.) Perhebarometrin (1999)
mukaan valtaosa (70 %) vanhemmista koki saaneensa riittävästi tukea päiväkodin työntekijöiltä.
Toisaalta päiväkodin henkilökunnasta vain 40 prosenttia koki voivansa antaa
tukea vanhemmille niin paljon kuin he sitä henkilökunnan mielestä olisivat tarvinneet.
(Reuna 1999, 64–65.) Vanhemmuuden aika -hankkeen tekemän tutkimuksen mukaan
suurin osa päiväkotien henkilökunnasta (84 %) näki päiväkodin palveluiden tukevan val-
taosaa lapsiperheistä. Osan mielestä tukea kuitenkin annettiin lähinnä ongelmaperheille.
Vain vajaa kolmannes päiväkotien työntekijöistä koki päiväkodin voimavarojen riittävän
vanhemmuuden tukemiseen. Henkilöstöstä 81 prosenttia oli sitä mieltä, ettei heidän jak-
samista tueta riittävästi. Yli puolet koki päiväkodin henkilöstön koulutuksen riittämättö-
mäksi antamaan valmiuksia vanhemmuuden tukemiseen. Kuitenkin yhdeksän kymmenes-
tä piti vanhemmuuden tukemista päiväkodin keskeisenä tehtävänä. (Lammi-Taskula &
Varsa 2001, 38, 60.)

Päivähoidon ja vanhempien yhteistyö on välttämätöntä, jotta lapsi voisi hyvin. Esimer-
kiksi yritykset muuttaa ongelmakäytöstä päiväkodissa on hankalaa ilman vanhempien
osallistumista. Myös asian hienovarainen esilletuominen on tärkeää ja palautteen antami-
nessa on syytä huomioida perheiden erilaisuus. (Sinkkonen 2003, 214–216.) On havaittu,
että usein on helpompi ottaa vastaan neuvoja tai tukea lapsen tai jopa koko perheen vai-
keuksissa päivähoiton kautta kuin muiden yhteiskunnan palveluiden kautta. On luonnol-
lista, että vanhempien on helpompi keskustella juuri sen aikuisen kanssa, joka on päivit-

täin tavannut lasta. Joskus päivähoiton henkilöstö ei kuitenkaan tunnista tätä tärkeää rooliaan avunantajana, ja ajattelee vaikeuksien käsittelyn kuuluvan muiden viranhaltijoiden tehtäviin. Toisaalta päivähoiton henkilökunnalta ei voida vaatia asiantuntijuutta vaikeiden ongelmien käsittelyssä, mutta heidän kuuluu tukea ja ohjata vanhempia hakemaan apua tilanteeseensa oikeasta osoitteesta. Haasteeksi nouseekin päivähoiton henkilöstön asiantuntijuuden monipuolistaminen siten, että päivähoitossa olisi saatavilla erityisvaikeuksiin erikoistunutta henkilöstöä. (Keskinen 2003, 235.)

3.3.2 Päiväkodin työmuodot vanhempien kanssa

Jokainen perhe on yksilöllinen ja omaa erilaisia tarpeita. Tämän vuoksi eri perheet odottavatkin päivähoiton ja kodin väliseltä yhteistyöltä erilaisia asioita. Joillekin vanhemmille sopii paremmin yhteiset vanhempainillat, toiset haluavat mieluummin jutella kahden kesken työntekijöiden kanssa ja toiset eivät koe tuen tarvetta päivähoiton taholta lainkaan tarpeelliseksi. (Rantala 2002, 19.) Ongelmana on se, etteivät yhteisiin tilaisuuksiin osallistu ne vanhemmat, joiden lapsilla on eniten ongelmia (Kemppinen 2001, 69). Päivähoiton työntekijöiden pitäisikin sovittaa toimintansa vastaamaan yksilöllisesti perheiden tuen tarpeisiin (Rantala 2002, 19).

Stakesin julkaiseman Vanhemmuuden aika -hankkeen mukaan päiväkodin työntekijät kokivat keskeisiksi työalueiksi muun muassa vanhempien opastamisen kasvatuksellisissa kysymyksissä ja lapsen perushoidossa. Tärkeänä pidettiin myös keskusteluja perheen arkielämän sujuvuudesta sekä varhaisen vuorovaikutuksen tukemista. Samassa hankkeessa koottiin päiväkodin henkilöstön työmuotoja vanhempien kanssa. Vanhempia nähtiin päivittäin, kun lapset tuotiin ja haettiin päiväkodista. Lisäksi järjestettiin sovittuja tapauksia sekä vanhempainiltoja. Muutamissa päiväkodeissa kokoontui myös päiväkodin työntekijän tai ulkopuolisen asiantuntijan vetämiä vanhempien ryhmiä sekä vanhempien vertaisryhmiä. Muita toimintamuotoja olivat esimerkiksi retket, talkoot, juhlat sekä lapsi-vanhempi -ryhmät. Näihin toimintamuotoihin äidit osallistuivat huomattavasti isiä aktiivisemmin, ja erittäin aktiivisia olivat varsinkin esikoululaisten äidit. Joissakin päiväko-

deissa oli tehty myös lapsien henkilökohtaisia kasvunkansioita, joihin oli koottu lapsen piirustuksia, sanontoja sekä päivän tapahtumia. (Lammi-Taskula & Varsa 2001, 38–40, 42–43.)

Vanhempien tukeminen päivähoidossa edellyttää perhekeskeistä työskentelytapaa. Käytännön työssä perhekeskeisyys tarkoittaa esimerkiksi vanhempien asiantuntijuuden kunnioittamista sekä mielipiteiden kysymistä erilaisissa lasta ja perhettä koskevissa asioissa. Perinteisten vanhempainiltojen ohella päivähoidossa tulisikin pyrkiä keskustelemaan vanhempien kanssa yksilöllisesti. Lasten toimintaa voisi myös videoida ja katsella tuotoksia yhdessä vanhempien kanssa. Myös mahdollisuudet vanhempien vierailuihin päiväkodissa lisäisivät vanhempien kuvaa siitä, miten heidän lapsensa toimii lapsiryhmässä. (Rantala 2002, 19.)

Työelämän vaatimusten puristuksessa vanhemmat saattavat kasvaa etäälle lapsistaan. Tällöin päiväkodin tarkoitus voi hämärtyä ja hoitopaikkaan suunnataan vääränlaisia toiveita. Päiväkodin halutaan järjestävän tilaisuuksia, joissa vanhemmat voisivat olla ohjastusti omien lastensa kanssa. Haasteeksi nouseekin vanhempien tukeminen olemaan omaaloitteisesti lastensa kanssa ja saamaan heidät luottamaan taitoihinsa toimia vanhempana. (Keskinen 2003, 223–224.)

Vanhemmuuden aika -hankkeessa päiväkodin henkilöstöltä kysyttiin, miten tulevaisuudessa vanhemmuutta tulisi heidän mielestään tukea. Tärkeiksi työmuodoiksi nähtiin keskustelut vanhempien ja päiväkotien henkilökunnan kesken sekä vanhempien ryhmien että asiantuntijaluentojen järjestäminen. Tulevaisuudessa myönteistä vuorovaikutusta vanhempien, lasten ja päiväkodin henkilöstön kanssa voisi lisätä myös koko perheelle suunnattujen juhlien, retkien ja tempausten avulla. Henkilökunnan koulutusta tulisi myös lisätä ja päivähoitoon varata enemmän resursseja. Olisi syytä myös kiinnittää huomiota yleiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun sekä yhteiskuntapoliittisiin ratkaisuihin. (Lammi-Taskula & Varsa 2001, 64–68.)

Suomessa kodin ja päivähoiton yhteistyö on pääosin suullisesti tapahtuvaa. Haasteena on kehittää yhteistyömuotoja, jotka ottavat paremmin huomioon vanhempien erilaisuuden ja erilaisen elämäntilanteen. Perherakenteiden muutosten vuoksi lapselle olisikin tärkeää saada kokea turvallisuutta ja jatkuvuutta päivähoitossa. Tämä voidaan taata muun muassa sillä, että lapsiryhmä ja hoitohenkilökunta pysyvät samoina. (Keskinen 2003, 222.)

Vanhempien tukemisessa tarvitaan päivähoiton lisäksi moniammatillista yhteistyötä perhettä tukevien eri ammattiryhmien välillä. Tätä yhteistyötä tulisikin kehittää ja lisätä, jotta perheet voisivat paremmin. Lisäksi yhteiskunnan lapsi- ja perhepoliittista suuntausta tulisi muuttaa vanhemmuutta enemmän tukevaksi. (Rantala 2002, 20.) Vanhemmuuden aika -hankkeen tutkimuksen mukaan kolme neljästä päiväkodeista teki yhteistyötä vanhemmuuden tukemiseksi neuvolan kanssa, 60 prosenttia koulun kanssa ja lähes puolet kunnan muiden päiväkotien kanssa. Joissakin kunnissa eri alojen asiantuntijat kokoontuvat yhteen tekemään moniammatillista yhteistyötä, josta voidaan käyttää myös nimitystä ”pikkulapsityöryhmä”. (Lammi-Taskula & Varsa 2001, 48.)

3.4 Varhainen puuttuminen

Puuttumalla ongelmiin mahdollisimman varhain parannetaan lapsen tulevaisuutta ja sitä kautta koko yhteiskunnan tulevaisuutta (Ziglerin ja Styfcon 1996, 132). Lapsiperheiden palvelujärjestelmän toimivuuden edellytyksenä on, että tuen ja erityistuen tarpeessa olevien perheiden ja lasten ongelmat tunnistetaan lapsiperheiden palveluissa ja niihin reagoidaan ajoissa. Eri ammattiryhmien tehtävänimikkeiden välisistä vastuunjaosta ja työtehtävistä ei vallitse yhteisesti jaettua selkeää näkemystä. Varhaisen tuen toteuttamisen kohdalla tämä yhteisen määrittelyn tarve korostuu, koska varhaisen tuen palvelutarve voi olla vaikeammin tunnistettavissa tai ne sijoittuvat eri palveluiden ja hallintosektorien työn välimaastoon. (Myllärniemi & Lukman 2007, 3.)

Varhaiselle puuttumiselle ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää. Sillä tarkoitetaan kuitenkin yleisesti sitä, että ongelmien havaitsemisen jälkeen niihin pyritään löytämään

ratkaisuja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Varhainen puuttuminen lasten ja lapsiperheiden ongelmiin ei kuitenkaan riitä, vaan tarvitaan myös hyvinvointia rakentavaa ja ongelmia ehkäisevää työtä. (Kuikka 2005, 7.) Prosessiajatuksen mukaisesti varhaisen puuttumisen nähdään tarkoittavan koko tuen tarpeen havaitsemisen, arvioinnin ja tuen järjestämisen prosessia. Tällainen prosessi ilmenee käytännön toimintana ja se aiheuttaa haasteita palvelujärjestelmälle. Monissa Euroopan maissa englannin kielinen vastine ”early intervention” viittaa edellisen lisäksi myös pyrkimykseen saada lapset kattavasti palveluiden piiriin, kun käytössä ei ole kattavaa neuvola- ja päivähoitojärjestelmää. (Soriano 2005, 4–5.) Lastensuojelutarpeen varhaisen tunnistamisen yhteydessä on alettu puhua lastensuojeluasiakkuuden kriteereistä ja riskitekijöistä. On syntynyt tarve määritellä lapsiperheiden hyvinvointiin vaikuttavia riskitekijöitä sekä kertoa asiakkaille entistä konkreettisemmin, miksi he ovat sosiaalitoimen, lastensuojelun tai perhetyön asiakkaina. (Myllärniemi & Lukman 2007, 3.)

Varhaisella puuttumisella pyritään toisaalta ennaltaehkäisemään ongelmien syntyä ja toisaalta korjaamaan jo olemassa olevia ongelmia. Päivähoito turvaa lapselle hoidon, kasvatuksen ja opetuksen sekä vanhemmille mahdollisuuden työhön. Päivähoito laitoksena toimiikin jo sinänsä ongelmia ennaltaehkäisevänä toimintaympäristönä yhteiskunnassamme. Lastensuojelun ja päivähoidon yhteistyö syntyy siitä, kun joku huolestuu esimerkiksi lapsen käyttäytymisestä tai kehityksestä. Päivähoidon puolella huoli useimmiten ilmenee lapsen kehitykseen, käyttäytymiseen tai olemukseen liittyvänä huomiona. (Huhtanen 2004, 9, 43, 46.) Lapsiperheiden ongelmien havaitsemisessa ja tunnistamisessa ensisijainen rooli onkin lasten ja perheiden kanssa työskentelevillä peruspalvelujen ammattilaisilla. Ennaltaehkäisevän työn peruspilarit ovat ensisijaisesti päiväkodeissa, kouluissa ja neuvoloissa. (Myllärniemi & Lukman 2007, 3.)

Varhaisessa puuttumisessa tarjotaan tukea perheelle sekä tuetaan lapsen ja hänen perheensä omia voimavaroja. Puuttumisessa tarvitaan selkeitä tukirakenteita ja tarvittaessa apua onkin syytä hakea muilta työntekijöiltä. Yhteistyö eri hallintoelinten ja erityisesti sosiaali- ja opetustoimen kanssa tulee sujua kitkattomasti. Esimerkiksi kun lapsi siirtyy varhaiskasvatuksesta koulumaailmaan, hänen mukanaan tulisi kulkea myös tieto päivä-

hoidossa hänelle kehitetyistä tukirakenteista. (Kuikka 2005, 8.) Keskeistä on myös luoda luottamuksellinen suhde työntekijöiden ja perheen välillä. Etäältä tapahtuvan tiedon välittämisen tai opettamisen sijasta tulee luoda suhde vanhempiin ja pitää heitä vastuullisena lapsensa kehityksestä. Lyhytkin oikeaan osunut interventio voi saada aikaa myönteisiä tuloksia vanhemmuuden tukemiseksi. Kuitenkin korkean riskin tilanteissa väliintulon on oltava tiivistä ja sen tulee kestää pitkään. Sen tähden aikaa onkin varattava riittävästi tilanteen selvittämiseksi. Varhaisen tukemisen tulee tarjota tukea lapselle ja perheelle kunnioittavasti, avoimesti ja leimaamatta. Asioita tulisi käsitellä yhdessä lapsen ja perheen kanssa siten, että he kokevat tulevansa arvostetuiksi ja saavansa tukea. (Taskinen 2007, 16, 18.)

3.4.1 Huoli herättää puuttumaan

Keskeistä varhaisessa puuttumisessa on lapsen kanssa työskennellessä kohdattu huoli. Huoli lapsesta voi olla hyvin eriasteista. Huoleen kannattaa tarttua niin varhain kuin mahdollista. Ongelman alkuvaiheessa mahdollisuudet sen ratkaisuun ja tukemiseen ovat vielä suuret ja ongelmien kasautuminen voidaan estää. (Kuikka 2005, 7.) Varhaisen tukemisen (varhaisen puuttumisen) vaiheita ovat *huolen tunnistaminen, sen ottaminen puheeksi lapsen ja vanhempien kanssa sekä korjaavat toimenpiteet* (Taskinen 2007, 18).

Kun työntekijällä herää huoli lapsesta, voi hän miettiä huolensa suuruutta käyttämällä avuksi niin sanottuja huolivyöhykkeitä. Tämä vyöhykkeistö auttaa työntekijää luokittelemaan lasta koskevaa huolta, omien auttamismahdollisuuksien riittävyyttä ja resurssien lisätarvetta. Vyöhykkeistön tavoitteena on myös luoda yhteinen kieli eri ammattialojen välillä, mikä osaltaan edistää varhaista puuttumista ja yhteistyötä. (Eriksson & Arnkil 2006, 26.) Huolen puheeksiottamiseksi on kehitetty Stakesissa erityinen menetelmä, jota voidaan käyttää apuna kun halutaan keskustella huolesta lapsen huoltajien kanssa. Menetelmän avulla voidaan ottaa hankalakin asia kunnioittavasti puheeksi. Tarkoituksena on, että lapsen liittyvä huoli saadaan poistetuksi. (Eriksson & Arnkil 2006, 12.)

Kansanterveyslaitos ja Stakes yhdistyivät 1.1.2009 Terveyden ja hyvinvoinnin laitokseksi. Laitoksen Internet-sivuilla löytyy tietoa huolen vyöhykkeistön käyttämisestä ja lisäksi sivuilla löytyy tietoa myös aiheesta tehdystä kirjallisuudesta (ks. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2009). Kuvio 1 ilmenee, miten huolen vyöhykkeet voidaan jakaa seitsemään huolen asteeseen. Huolettomassa tilanteessa ei ole vielä syntynyt mitään huolta. Pientä huolta aiheuttaa tilanne, jossa jokin asia lapsen tilanteessa on käynyt mielessä, mutta kasvattaja luottaa kuitenkin omiin mahdollisuuksiinsa ratkaista tilanne. Mikäli huoli on jatkuvasti mielessä, puhutaan huolen harmaasta vyöhykkeestä. Tässä tilanteessa voidaan jo pohtia lisävoimavarojen tarvetta ja kontrollia. Samalla voidaan kuitenkin tuntea epävarmuutta ja miettiä, onko nyt varmasti ”riittävä näyttö”. Suuren huolen vyöhykkeellä arvioidaan lapsen olevan vaarassa. Huoli on tuntuva ja omat keinot ovat lopussa. Puuttumisen prosessiin onkin saatava lisävoimavaroja, jotta lapsen tilanteeseen voidaan puuttua heti. (Huhtanen 2004, 47–48; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2009.)

EI HUOLTA	PIENI HUOLI		HUOLEN HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI	
	1	2	3	4	5	6
Ei huolta lainkaan.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli kasvaa; luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Mielessä toivomus lisävoimavaroista ja kontrollin* lisäämisestä	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti: lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa Lisävoimavaroja ja kontrollia saatava mukaan heti	Huoli erittäin suuri: lapsi/nuori välittömässä vaarassa. Omat keinot lopussa. Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti

* kontrollilla tarkoitetaan tilanteen hallinnan lisäämistä rajoittamalla jotakin epätoivottavaa asiaa esim. päihteiden käyttöä

Kuvio 1 Huolen vyöhykkeistö

(Lähde: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2009)

Huolen arvioinnissa keskeisiä ovat lapsen, vanhemmuuteen ja kotiin liittyvät havainnot. Havaintojen laukaisema huoli on syytä varmistaa keskustelemalla lapsen, perheen ja alan

ammattilaisten kanssa. Ongelmien ratkaiseminen vaatii useasti eri asiantuntijatahojen yhteistyötä ja tukipalveluiden käyttöä. Huolen puheeksi ottaminen on ensimmäinen askel kohti muutosta ja ratkaisuja. Tällainen huolen vyöhykkeistö toimii hyvänä apuvälineenä, jonka avulla voi toimia ja arvioida tilannetta. (Huhtanen 2004, 48.)

3.4.2 Päivähoito avohuollon tukitoimena

Uuden lastensuojelulain 34 §:ssä määritellään velvollisuus ryhtyä avohuollon tukitoimiin, ”jos kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä; taikka jos lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään.” Tukitoimien avulla pyritään edistämään ja tukemaan lapsen myönteistä kehitystä sekä vahvistamaan vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta sekä kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskäytäntöjä ja -mahdollisuuksia yhdessä heidän kanssaan. (Lastensuojelulaki 2007, 34§; vrt. Lastensuojelulaki 1983, 12 §.) Avohuollon tukitoimia voidaan järjestää vain vapaaehtoisesti. Edellytyksenä on siis vanhempien sekä 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. Yleensä avohuollon tukitoimia järjestetään perheen tai lapsen ongelmien ratkaisemiseksi tai esimerkiksi vanhemmuuden tukemiseksi. Lastensuojelulaissa korostetaan erityisesti ehkäisevän lastensuojelun merkitystä kunnan lastensuojelua järjestettäessä. (Räty 2007, 201–202.)

Ehkäisevän lastensuojelun näkökulmasta esimerkiksi päivähoiton järjestäminen lapsille on erityisen tärkeää. Tällöin päivähoitoa voidaan siis järjestää avohuollon tukitoimena. (Räty 2007, 206.) Päivähoiton tavoitteena on tukea päivähoitossa olevien lasten vanhempiä näiden kasvatustehtävässä. Tavoitteena on päivähoiton ja kodin yhteistyössä edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Kun päivähoitopaikkoja jaetaan, ovat etusijalla ne lapset, joilla on sosiaalisia ja kasvatuksellisia syitä päivähoiton tarpeeseen. Käytännössä tämä tarkoittaa niitä lapsia, joiden vanhemmat käyvät kodin ulkopuolella töissä tai ovat muusta syystä estyneitä hoitamaan lasta. Etusijalla ovat näiden lisäksi myös erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeessa olevat lapset. (Kauppinen & Sarjanoja 1991, 13; Leskinen & Viitala 2001, 86–88.)

Päivähoitoa voidaan käyttää avohuollon tukitoimena monella eri tavalla. Päivähoitoa järjestettäessä tuleekin huomioida lapsen ja perheen erityistarpeet, sillä siten voidaan tukea riittävän varhain perhettä ja lasta. Päivähoito voi tukea perhettä muun muassa erityispäivähoidon avulla. Lisäksi päivähoidossa ovat käytettävissä erityislastentarhanopettajan tarjoamat tuki- ja konsultaatiomahdollisuudet. Avuksi voi tulla myös joissakin kunnissa toimiva varhaiskasvatuksen perhetyö. Kun päivähoitoa järjestetään avohuollon tukitoimena, on työskentelylle lapsen asiakassuunnitelman mukaisesti määritelty erityiset tavoitteet, joihin päivähoidossa olevan lapsen ja perheen kanssa pyritään. (Lastensuojelun käsikirja 2009.)

4 TUTKIMUKSEN KULKU JA TOTEUTUS

4.1 Tutkimusasetelma

Tarkoitukseni on ollut selvittää päivähoiton ja sosiaalitoimen ammatillisten aikakauslehtien artikkeleiden avulla, miten päivähoito ja lastensuojelu yhdessä voivat tukea vanhemmuutta. Vanhemmuuden tukeminen kulkee ikään kuin tausta-ajatuksena päivähoiton ja lastensuojelun välisessä yhteistyössä. Tutkielmassani olen selvittänyt millaisia lähtökohtia päivähoiton ja lastensuojelun väliselle yhteistyölle on artikkeleiden mukaan. Lisäksi olen nostanut artikkeleista esille päivähoiton ja lastensuojelun välisen yhteistyön ongelmia sekä kehittämisehdotuksia.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Minkälaiset ovat artikkelien mukaan päivähoiton ja lastensuojelun väliset lähtökohdat niiden väliselle yhteistyölle?
2. Mitkä ovat artikkelien mukaan päivähoiton ja lastensuojelun välisen yhteistyön esteet ja ongelmat ja miten niitä voitaisiin kehittää?

Artikkelit valitsin tutkimuskohteekseni monestakin eri syystä. Artikkelit antavat mielestäni kokonaisvaltaisemman kuvan koko Suomen päivähoiton ja lastensuojelun välisestä tilanteesta kuin esimerkiksi jollakin paikkakunnalla tehty tutkimus haastattelun muodossa. Artikkelit on kirjoitettu sellaisiin lehtiin, joita lukevat nimenomaan päivähoiton ja lastensuojelun työntekijät. Kirjoittajina toimivat myös asiaan perehtyneet kirjoittajat ja tutkijat, joten artikkelit ovat varsin asiapitoisia. Artikkelit ovat myös siltoja näiden kahden eri toimijan, päivähoiton ja lastensuojelun, välillä. Esimerkiksi sosiaalialan lehdissä saattaa kirjoittajana toimia asiantuntija päivähoiton puolelta ja päinvastoin. Artikkeleista näkyy se, millaisen kuvan yhteistyöstä ja sen lähtökohdista annetaan niin omalle työntekijälle kuin yhteistyökumpaneille. Niiden tarkoituksena on siis motivoida päivähoiton ja

lastensuojelun välisiä työntekijöitä yhteistyöhön. Tutkielman tekeminen valmiiksi olevan lehtiaineiston perusteella oli myös oma henkilökohtainen valintani tutkimuksen tekijänä. Olen tehnyt ammattikorkeakoulussa opinnäytetyön kvantitatiivisen kyselyn muodossa sekä yliopistossa kandidaatin tutkielman haastattelujen avulla. Nyt halusin kokeilla itselteni uusia aineiston keruu- ja analysointitapoja ja artikkeleiden käyttäminen aineistona tuntui sopivalta vaihtoehdolta.

Tutkimukseni kohteeksi olen valinnut 16 artikkelia, jotka liittyvät lastensuojelun ja päivähoidon väliseen yhteistyöhön. Lähdin hakemaan sopivia artikkeleita hakusanojen (ks. luku 4.2) pohjalta, enkä siis tietoisesti valinnut kyseessä olevia lehtiä tutkimusaineistokseni. Lehdet olen karkeasti jakanut kahteen ryhmään: 1) lehdet, jotka on suunnattu sosiaalitoimen henkilöstölle ja 2) lehdet, jotka on suunnattu päivähoidon henkilökunnalle. Huomioitavaa on, että tämä jaottelu on hyvin karkea ja minun itseni tekemä. Toisin sanoen varmasti molemmista lehtiryhmistä löytyy niin sosiaalitoimeen kuin päivähoitoonkin liittyviä artikkeleita. Sosiaalitoimen lehdistä olen käyttänyt seuraavia lehtiä: Dialogi, Lapset ja yhteiskunta, Sosiaalinen aikakauskirja, Sosiaaliturva, Sosiaalityöntekijä. Päivähoidon puolelta lehdet ovat Lastentarha ja Opettaja. Artikkeleihin viitataan tutkielmassani lehden nimellä, ilmestymisnumerolla ja vuosiluvulla (esim. Dialogi 5/1999). Tällä tavoin lukija saa käsityksen siitä, millaisessa aikakauslehdessä artikkeli on julkaistu ja minä vuonna. Mikäli olisin viitannut artikkeleihin niiden kirjoittajan mukaan, olisi tämä tieto jäänyt välittymättä lukijalle. En myöskään halunnut käyttää aikakauslehdistä yleisesti tutkimuksissa käytettyä aineiston koodaamista, sillä halusin lukijan saavan tietoa artikkeleista mahdollisimman helposti. Lista käyttämästäni artikkeleista löytyy liitteestä 1. Tutkimuksen käytännön toteutumisesta voi lukea lisää luvusta 4.2.

Mielenkiintoista oli havaita, että lastensuojelun ja päivähoidon välisestä yhteistyöstä oli kirjoitettu molempien ammattiryhmien lehdissä. Pääosin lehdissä kerrottiin erilaisista projekteista, joissa pohdittiin yhteistyön kehittämistä. Artikkeleissa kirjoitettiin siitä, miten yhteistyö oli aiemmin sujunut, miten yhteistyö syntyy ja miten se toimii käytännössä. Lisäksi lehdissä esiteltiin yhteistyön kehittämismahdollisuuksia. Kirjoittajat olivat olleet joko itse osallisena päivähoidon ja lastensuojelun välisessä kehittämistyössä tai he olivat

lehden toimittajia. Vanhin artikkeli, jonka löysin artikkeliviitetietoja käyttämällä oli vuodelta 1981 (Sosiaalinen aikakauskirja 6/1981). Mielenkiintoista oli havaita, että jo 1980-luvulla puhuttiin päivähoidosta lastensuojelullisena tukitoimenpiteenä (Lapset ja yhteiskunta 4/1985). Puhe lastensuojelun ja päivähoidon välisestä yhteistyöstä näyttäytyi melko samanlaisena vuosikymmenestä ja lehdestä riippumatta. Yhteistyötä tarvittiin ja sen parantamiseksi olisi tehtävä työtä.

Tutkimusaineiston analysoin käyttämällä teemoittelua. Sen lisäksi olen aineiston koodaamisessa ja luokittelussa hyödyntänyt diskurssiviseen sisällönanalyysiin kuuluvan kategoria-analyysin (MCD) ideaa. Aloitin tutkimuksen koko aineiston teemoittelulla ja sen jälkeen käytin kategoria-analyysiä (MCD) vielä päivähoidon ja lastensuojelun välisen yhteistyön lähtökohtien tarkasteluun. Teemoittelun avulla voidaan aineistosta nostaa esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Tällä tavoin on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistosta. Tekstimassasta on pyrittävä löytämään ja erottelemaan tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. (Eskola & Suoranta 2000, 174.) Tutkielmaa kirjoittaessani käytän esimerkinomaisesti myös suoria lainauksia aineistostani. Eskolan ja Suorannan (2000) mukaan tällaisia tekstikatkelmia voidaan käyttää perustelemaan tutkijan tekemää tulkintaa tai se voi toimia aineistoa kuvaavana esimerkkinä. Lainaus voi myös elävöittää tekstiä ja aineistosta voi myös halutessaan pelkistää tiivistettyjä kertomuksia. (Emt., 175.) Tässä tutkielmassani en tee viimeksi mainittuja tiivistettyjä kertomuksia, mutta suorat lainaukseni toimivat tulkinnan perusteluina, aineistoa kuvaavana esimerkkeinä sekä tekstin elävöittäjinä.

Laadullisen aineiston analyysitapoja on runsaasti ja uusia kehitelleen jatkuvasti. Yksi laadullisen aineiston rikkauksista onkin erilaisten analyysitapojen runsaus. Yhden analyysin toimimattomuutta voidaan tarvittaessa täydentää tai korvata toisella analyysitavalla. (Eskola & Suoranta 2000, 160–161.) Itse koin teemoittelun antavan aineistoni liian suppean kuvan. Kiinnostuin erityisesti päivähoidon ja lastensuojelun välisen yhteistyön lähtökohdista ja päätin syventää analyysiä käyttämällä teemoittelun lisäksi osittain hyödyksi myös laadulliseen sisällönanalyysiin kuuluvan kategoria-analyysin (MCD) ideoita.

Sisällönanalyysiin liittyy, että aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jossa tarkastellaan jo valmiiksi tekstimuotoisia tai sellaiseksi muutettuja aineistoja. Tutkittavat tekstit voivat olla melkein mitä vain: kirjoja, päiväkirjoja, haastatteluita, puheita ja keskusteluita. Analyysin avulla tutkittavasta ilmiöstä pyritään muodostamaan tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105.) Omana tutkimuskohteenani toimii päivähoidon ja sosiaalitoimen ammatillisten aikakauslehtien artikkelit.

Sisällönanalyysin ohella puhutaan myös sisällön erittelystä. Tällöin tarkoitetaan kvantitatiivista dokumenttien analyysia, jossa kuvataan määrällisesti jotakin tekstin tai dokumentin sisältöä. Tutkimusongelmasta riippuen voidaan esimerkiksi laskea tiettyjen sanojen esiintymistiheyttä tietyissä dokumenteissa. Sisällönanalyysista sen sijaan puhutaan, kun tarkoitetaan sanallista tekstin sisällön kuvailua. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 107–108.) Omassa tutkimuksessani en ole tehnyt juurikaan sisällön erittelyä. Tutkimukseni ei siis perustu sanojen esiintymisten määrälliseen olemukseen, vaan ennemminkin siihen, mitä sanoilla yritetään kuvata. Olen kuitenkin halunnut tuoda esille määrällisesti sen, kuinka monessa ja missä artikkelissa tarkalleen käytettiin löytämiäni kategorioita.

Sisällönanalyysilla voidaan siis tarkoittaa niin laadullista sisällönanalyysia kuin sisällön määrällistä erittelyä ja näitä molempia voidaan hyödyntää samaa aineistoa analysoidessa. Sisällönanalyysia voidaan jatkaa tuottamalla esimerkiksi sanallisesti kuvatusta aineistosta määrällisiä tuloksia. Tutkimusaineiston laadullisessa sisällönanalyysissa aineisto ensin pirstotaan pieniin osiin, käsitteellistetään ja koodataan. Lopuksi se järjestetään uudelleen uudelleenlaiseksi loogiseksi kokonaisuudeksi, jonka tavoitteena on luoda mielekästä uutta ja selkeää informaatiota tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti. Erona on analyysin ja luokittelun perustuminen joko aineistoon tai valmiiseen teoreettiseen viitekehykseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 109–116.) Itselläni ei ole tutkimuksen tekemisen taustalla mitään suurta teoriaa, jota pyrin noudattamaan. Lähdän tutkimuksen analysoimisen aineistosta ja nostan sieltä tutkimuskysymyksiini vastaavia kohtia. Toisaalta en lähde tekemään tutki-

musta täysin puhtaalta pöydältä. Minulla on aiheesta jonkinlainen esiymmärrys käytännön työni kautta sekä aiheeseen liittyvää kirjallisuutta lukeneena. En kuitenkaan tee ennakoon kategorisointia, vaan kategoriat nostan esiin aineistosta käsin.

Hyödynnän työssäni kategoria-analyysin (MCD) ideoita (ks. Forsberg ym. 1991; Järvi-
luoma & Roivainen 1997; Roivainen 1999; Silverman 1998; Välimaa 2002). Kategoria-
analyysi (MCD) on siis käytännössä diskursiivista sisällönanalyysia. Diskursiiviseksi
analyysin tekee se, ettei artikkelien kategorioita oteta faktana vaan ne toimivat konstruk-
tioina kuvatasta ilmiöstä. Kategoria-analyysin (MCD) kehittäjän Harvey Sacksin mukaan
siihen kuuluvia keskeisiä käsitteitä ovat muun muassa jäsenyyuskategoriat, katego-
riasidonnaiset toiminnot ja standardiparit (Forsberg ym. 1991, 112–115). Omassa työssä-
ni merkityksellisiä ovat jäsenyyuskategoriat sekä kategoriasidonnaiset toiminnot. Sacks
tarkoittaa jäsenyyuskategorioilla sitä, että ihmisiä tunnustetaan sijoittamalla heidät tiettyi-
hin kategorioihin, identiteetteihin (Forsberg ym, 1991, 113). Omassa tutkimuksessani
olen löytänyt muun muassa lasta, vanhempia ja perhettä kuvaavia kategorioita. Kategoriat
ja niiden kuvaukset erotan muusta tekstistä käyttämällä kursiivia. Tutkimuksesta löytä-
miäni kategorioita ovat olleet esimerkiksi *asiakaslapsi*, *äiti* ja *lastensuojeluperhe*. Kate-
gorioihin liitetään myös tietynlaisia toimintoja, jotka katsotaan olevan ominaisia kyseisel-
le identiteetille (Silverman 1998, 79, 83; Forsberg ym. 19991, 114). Esimerkiksi lasten-
suojelun tukitoimenpiteen kohteena olevaa lasta kuvattiin aineistossani termeillä *ylivil-
kas*, *pelokas* tai *itkuinen*.

4.2 Tutkimuksen toteutus

Tämän pro gradu -tutkielman työstäminen alkoi lukuvuonna 2007-2008 järjestetyn tut-
kielmaseminaarin muodossa. Vanhemmuuden tukemiseen liittyvä tematiikka oli ollut
kiinnostukseni kohteena jo ammattikorkeakoulun opinnäytetyössäni (ks. Rintamäki &
Tukkikoski 2004). Innostus päivähoidon ja lastensuojelun välisen yhteistyön tutkimiseen
syntyi kuitenkin työskennellessäni lastentarhanopettajana pääkaupunkiseudulla. Tutki-
mukseni suunnittelemisen aloitin lukemalla aiheeseen liittyvää kirjallisuutta sekä laati-

malla tutkielmaseminaarin aikana tutkimussuunnitelman. Tutkimusmateriaaliksi halusin valita kirjoitetut artikkelit niin sosiaalityön kuin päivähoidonkin toimintakentiltä. Halusin selvittää, mitä päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyöstä on kirjoitettu ammatillisissa lehdissä.

Artikkelit hain keväällä 2008 käyttäen lukuisia eri artikkeliviitetietokantoja (Arto, Linda, Manda, Fennica, Nelli). Hakusanoina toimivat muun muassa lastensuojelu, sosiaalityö, päivähoito, päiväkotiki sekä näiden eri yhdistelmät ja variaatiot. Artikkeleista valitsin tutkimukseni kohteeksi ne artikkelit, joissa suoraan puhutaan päivähoidon ja lastensuojelun välisestä yhteistyöstä. Artikkeleita ei ollut juurikaan saatavilla sähköisessä muodossa, joten hankin ne kirjastojen lehtivarastoista. Alkuvuodesta 2009 tein haut uudelleen selvittämällä oliko aiheesta mahdollisesti saatavilla uudempia artikkeleita. Uusia artikkeleita ei kuitenkaan löytynyt. Olisin voinut laajentaa artikkelien hakusanoja, mutta päädyin kuitenkin tutkimaan vain selvästi päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyötä käsitteleviä artikkeleita. Tutkimusaineistoni koostuu 16 artikkelista (ks. Liite 1). Olin aluksi pohtinut pitäisikö tutkimuskohdettani laajentaa esimerkiksi Helsingin sanomien artikkeleihin tai aiheeseen liittyviin raportteihin. Koska jo löytämäni artikkelit tuottivat hyvin vastauksia tutkimuskysymyksiini, en halunnut laajentaa tutkimusaineistoa ammatillisten aikakauslehtien artikkeleiden ulkopuolelle.

Aineiston analyysissä käytin hyväkseni sekä teemoittelua että sisällönanalyysiin kuuluvaa kategoria-analyysia (MCD). Aloitin työskentelyn lukemalla aiheeseen liittyvät artikkelit kertaalleen läpi ja valitsin niistä suoraan aiheeseeni liittyvät artikkelit. Tämän jälkeen alkoi varsinainen aineiston analysointiprosessi. Lähdin artikkeli kerrallaan etsimään artikkeleista päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyöhön liittyviä tekstejä. Alleviivasin artikkeleista aiheeseen liittyviä kohtia käyttäen eri värisiä kyniä eri teemojen löytämiseen.

Skannasin artikkelit tietokoneelle muokattavaan word-muotoon, jotta artikkelien käsitteleminen helpottuisi. Kun olin alleviivaten nostanut yhteistyöhön liittyviä tekstin kohtia artikkeleista, lähdin ”leikkaa ja liitä” -toimintoa käyttäen yhdistelemään eri artikkeleista nousseita asioita eri teemojen alle. Artikkeleita lukiessani oli mieleeni piirtynyt kuva sii-

tä, miten yhteistyö muotoutuu tietynlaisen prosessin kautta. Teemat alkoivatkin muotoutua selkeästi kahden pääteeman alle: Mitkä olivat lähtökohdat päivähoiton ja lastensuojelun väliselle yhteistyölle ja miten tämä yhteistyö käytännössä toimii. Lähtökohdissa lähdin siitä, että päivähoiton ja lastensuojelun välinen yhteistyö lähtee tietenkin siitä, että syntyy huoli lapsesta ja lapsi päätetään avohuollon tukitoimenpiteenä saattaa päivähoiton palvelujen piiriin. Tämän jälkeen katsotaan, miten päivähoito voi tukea lasta. Lisäksi päivähoiton ja lastensuojelun välistä yhteistyötä tulee miettiä: millaisia ongelmia yhteistyölle on ja miten niitä voitaisiin ratkaista. Tällaisten teemojen alle jakautuukin tutkimustulosten tarkasteluni.

Tutkimuksen teemoja hahmotellessani myös tutkimukseni teoreettinen esiyymmärrys vahvistui. Esimerkiksi teoriaosuudessa luvussa 3.4.1 esittelemäni huolen vyöhykkeistö tuli mieleeni löytäessäni artikkeleista huoli-puhetta. Olin aiemmin tutustunut niin opinnoissani kuin töissäni huolivyöhykkeiden käyttämiseen ja tämä teoreettinen malli tuli mieleeni, kun löysin aineistosta kirjoituksia huolen heräämisestä. Näin teoria ja tutkimusaineisto elivät koko tutkimuksen tekemisen ajan.

5 PÄIVÄHOIDON JA LASTENSUOJELUN YHTEISTYÖ ARTIKKELEIDEN VALOSSA

5.1 Lähtökohdat päivähoiton ja lastensuojelun väliselle yhteistyölle

Tässä luvussa 5.1 olen käyttänyt analysoinnissani hyväksi teemoittelua. Tämän jälkeen olen soveltanut kategoria-analyysin (MCD) ideaa vielä joidenkin asioiden tarkempaan tarkasteluun.

5.1.1 Huoli lapsesta syntyy

Päivähoiton ja lastensuojelun yhteistyö alkaa usein akuuttina huolena päivähoitossa olevasta lapsesta. Päivähoiton henkilöstöllä on lastensuojelulain mukainen lakisääteinen ja salassapitosäädökset ohittava ilmoitusvelvollisuus lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta. Myös lastensuojelu voi olla yhteistyön aloitteentekijä. Kun lastensuojelutarvetta selvitetään, voidaan alle kouluikäiselle lapselle esittää päivähoiton palveluita avohuollon tukitoimenpiteenä. Vanhempaa ohjataan hakemaan lapselle esimerkiksi osa- tai kokoaikaista päivähoitopaikkaa. Joskus lapset ovat jo päivähoitossa ja lastensuojelun työskentely perheen kanssa alkaa jonkun muun tahon kuin päivähoiton aloitteesta. Myös tällöin tarvitaan perheen sekä päivähoiton ja lastensuojelun työntekijöiden yhteistä kohtaamista, jos yhteistyössä halutaan toimia päivähoitossa olevien lasten parhaaksi. (Sosiaaliturva 18/2004.)

Huoli lapsesta voi siis syntyä päivähoiton tai sosiaalitoimen aloitteesta. Myös neuvola tai lastenvalvoja voi suositella perheen lapselle päivähoitoa (Lastentarha 5/1994). Tärkeää on aina ensimmäiseksi puhua vanhempien kanssa (Dialogi 5/1999). Dialogin artikkelissa

vuodelta 1999 kuitenkin mietitään, miten tätä periaatetta käytännössä noudatetaan vai ”ovatko päiväkodit enemmänkin ”huolten hautomoita”, jotka odottavat, että aika ratkaisee ongelmat” (Dialogi 5/1999). Artikkeleissa nostetaan esille myös se asia, että erityisesti lastensuojelun tarpeen epäilyistä on vaikeampi keskustella vanhempien kanssa kuin esimerkiksi lasten kehitykseen liittyvistä asioista (Dialogi 5/1999; Lastentarha 5/1999; Lastentarha 2/2000). Lähes aina puheeksiottamisten jälkeen tulee reaktiovaihe, jolloin ”vanhempi on pahoillaan, pohtii asiaa tai vetäytyy kokonaan kontaktista” (Lastentarha 5/1999). Joskus reaktiovaiheeseen saattaa liittyä myös selittelyä, torjuntaa tai jopa suoranaista aggressiota (Dialogi 5/1999; Lastentarha 5/1999). Tärkeää onkin päästä keskustelemaan asiasta, jotta asiassa päästäisiin eteenpäin.

Perheeseen ei kuitenkaan aina saada kovinkaan helposti kontaktia. Ongelmana on ”Perheen tukemiseen tarvitaan lisää taitoja” -artikkelin mukaan muun muassa se, etteivät nämä vanhemmat tule vanhempainiltoihin tai sovittuihin keskusteluihin ja joskus yhteydenpito katkeaa lähes kokonaan. Lehdessä haastateltu lastentarhanopettaja pohtii myös sitä, milloin lastensuojeluun pitäisi olla yhteydessä: ”Kun tällainen tilanne jatkuu, kokee avuttomuutta ja huolta, eikä oikein tiedä, missä menee se raja, milloin pitää olla yhteydessä esimerkiksi sosiaalityöntekijään.” (Lastentarha 2/2000.)

Vuonna 1999 julkaistussa ”Päiväkoti lastensuojelun tukena” -artikkelissa nähdään lapsesta tunnetun huolen puheeksiottaminen ”ammattieettisesti velvoittavana asiana, jota ei voi väistellä”. Päiväkodin työntekijät usein pohtivatkin oikeiden sanojen löytämistä ja oikean hetken valitsemista, jolloin voitaisiin keskustella vanhempien kanssa. Samassa artikkelissa määritellään myös osuvasti onnistuneen puheeksiottamisen tekijät. Näitä ovat: *Jatkuva palaute ja keskusteluyhteys* eli päivittäisissä kohtaamisissa on kerrottava rehellisesti lapsen voinnista, käytöksestä ja kehityksestä. *Herkkyyys* eli on otettava huomioon vanhempien vastaanottokyky, väsymys ja muut seikat. *Suoruus* eli hankalatkin asiat on uskallettava sanoa. *Olosuhteet* eli keskustelulle on järjestettävä rauhalliset puitteet ja aikaa, eikä ympärillä saa olla ylimääräisiä kuulijoita eikä häiriöitä. (Lastentarha 5/1999.)

5.1.2 Syyt lapsen sijoittamiselle päivähoitoon

Päivähoito avohuollon tukitoimenpiteenä

Useissa artikkeleissa mainitaan päivähoitoon sijoittamisen syinä lastensuojelulain velvoite. Huomioitavaa on, että artikkelit on kirjoitettu edellisen lastensuojelulain ollessa voimassa (Lastensuojelulaki 1983). Lastensuojelulaki edellyttää toimenpiteitä lasten kasvuolosuhteiden vaarantuessa tai kun nämä eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Yhtenä avohuollon tukitoimenpiteenä nähdään päivähoito. (Dialogi 5/1999; Sosiaalityöntekijä 1/1997.) Sosiaaliturvan artikkelin mukaan avohuollon tukitoimenpiteeksi valitaan päivähoito, kun arvioidaan, että ”nimenomaan päivähoito on oikea ratkaisu vaikuttaa lapsen tilanteeseen” (Sosiaaliturva 7/1997).

Vuoden 1986 Sosiaaliturva-lehdessä puhutaan lastensuojelulaista ja ilmoitusvelvollisuudesta. Lastensuojelulaissa mainitaan, että ”jos sosiaali- ja terveydenhuollon, koulutoimen, poliisitoimen tai seurakunnan palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt on virkaa tai tointa hoitaessaan saanut tietää ilmeisestä perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta, hänen on ilmoitettava asiasta viipymättä sosiaalilautakunnalle”. Tämä lainkohta nähdään kuitenkin päivähoidoissa ongelmallisena. (Sosiaaliturva 18/1988.) Lastensuojelulain nähdään vaikeuttavan työtä lasten suojelemiseksi: ”laki vaatii kovia todisteita ennen kuin voidaan ryhtyä toimiin” (Dialogi 5/1999). Lastensuojelulaissa puhutaan kunnan velvollisuudesta järjestää kasvatuksen neuvontaa sekä huolehtia kotikasvatusta tukevien ja täydentävien laitosten perustamisesta ja ylläpitämisestä. Lastensuojelulaki määrittelee myös ne perusteet, milloin yhteiskunnan on otettava kokonaan vastuu lapsen ja nuoren kasvattamisesta. Useimmiten kohteena ovatkin vanhemmat, jotka ovat epäonnistuneet kasvatustehtävässään. (Sosiaalinen aikakauskirja 6/1981.)

Päiväkotitoiminta syntyi Suomessa tarkoitukseen, jota nykykielellä voisi nimittää ennaltaehkäiseväksi lastensuojeluksi. ”Haluttiin saada lapset pois kaduilta kuljeskelemasta ja tarjota huolenpitoa ja kasvatusta näille todella heikoissa sosiaalisissa oloissa eläville”,

kuten Lapset ja yhteiskunta -lehdessä vuonna 1985 asia ilmaistiin. (Lapset ja yhteiskunta 4/1985.) Päiväkodilla on ollut lastensuojelullinen merkitys siis jo sen syntyvaiheista lähtien. Päivähoitolaki ja -asetus mainitaan artikkeleissa eri asiayhteyksissä. Laki lasten päivähoitolaissa painottaa yhä hoidon ja kasvatuksen ykseyttä. Päiväkoti tarjoaa lapselle turvalliset ja jatkuvat hoitosuhteet, jossa tärkeitä ovat lämpimät aikuissuhteet. Lisäksi päiväkodissa toteutuu tavoitteellisen kasvatuksen periaate, jossa lähdetään kotikasvatuksen tukemisesta. (Lapset ja yhteiskunta 4/1985.) Päivähoitolaissa määritelläänkin päivähoiton tavoitteeksi vanhempien tukeminen heidän lastensa kasvatuksessa. Lisäksi yhteistyössä kotien kanssa tulisi edistää lasten persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. (Dialogi 1/2001; Sosiaaliturva 18/1988.) Lasten päivähoitossa annetussa asetuksessa määritellään se, miten tulee toimia, jos palveluita ei ole riittävästi. Tällöin etusija tulee antaa sosiaalisista ja kasvatuksellisista syistä päivähoitoa tarvitseville. (Lapset ja yhteiskunta 4/1985.) Artikkeleissa otetaan myös kantaa siihen, minkä hallintokunnan alaisuudessa päivähoito tulisi järjestää. Päivähoito nähdään kuuluvan sosiaalitoimen alaisuuteen, sillä ”tapa tarkastella asioita kokonaisvaltaisesti on sosiaalitoimen valtti” ja ”parhaiten lapsen asia tulee ajettua sosiaalitoimessa”. (Sosiaalityöntekijä 1/1997).

Paikka päivähoitoon järjestyy ja järjestetään, kun tarve on sellaiseksi arvioitu (Sosiaaliturva 7/1997). ”Päätettäessä päivähoiton palveluiden antamisesta tulisi etusija antaa sellaisille lapsille, joiden kasvua ja kehitystä voidaan vielä päivähoitopalveluin tukea”. Perheen tilanteet ovat erilaisia. Vaikka perheen kriisi olisikin tilapäinen, voi jo päivähoitopaikan saaminen lapselle auttaa perhettä joutumasta vakavampaan kriisiin. Riskiperheiden löytäminen ja huomioiminen onkin ensisijaisen tärkeää, sillä heille päivähoitopalveluiden takaaminen on välttämätöntä. (Lapset ja yhteiskunta 4/1985) Vuoden 2004 Sosiaaliturva-lehdessä painotetaan kuitenkin, ettei lapsen välttämättä tarvitse olla päivähoitossa koko päivää, vaan joskus osa-aikainen päivähoitopaikkakin voi ratkaista perheen tilanteen (Sosiaaliturva 18/2004).

Sosiaaliturvassa vuonna 1997 julkaistussa artikkelissa mainittiin yleisesti, että lapsi tulee sosiaalisista syistä päivähoitoon usein silloin, kun vanhemman tai vanhempien kyky huolehtia lapsen tarpeista on jostakin syystä heikentynyt (Sosiaaliturva 7/1997). Lapsi saattaa

olla ulkoisesti siisti ja hänen puhtaudesta sekä muista perustarpeista saatetaan huolehtia mallikelpoisesti, mutta kodin kasvatusilmapiiri voi silti olla ristiriitainen tai negatiivinen (Lastentarha 5/1999). Syitä lasten sijoittamiselle päivähoidon voi siis olla lukuisia.

Päivähoidossa avohuollon tukitoimenpiteen kohteena oleva lapsi aikakauslehtien artikkeleiden kuvaamana

Lapseen liittyvät yleiset kuvaukset artikkeleissa

Avohuollon tukitoimenpiteiden kohteena on päivähoidossa lapsi. Eri artikkeleissa lasta kuvataan eri termejä käyttäen. Vuoden 1985 artikkelissa ”Päivähoito lastensuojelun näkökulmasta” puhutaan lapsesta muun muassa seuraavanlaisesti:

*Laitoksessa olevalle lapselle on ensiarvoisen tärkeää päästä laitoksen ulkopuolel-
la olevasta sosiaalisesta toiminnasta osalliseksi. Hyvin merkittävä seikka on myös
se, että lapselle taataan mahdollisimman pysyvä hoitopaikka. Lastensuojelun asi-
akkaissa kohtaamme lapsia, joilla on saattanut olla lukuisia päivähoidopaikkoja,
mikä ei voi olla lisäämättä lapsen turvattomuuden tunnetta.* (Lapset ja yhteiskunta
4/1985.)

Edellä mainitussa esimerkissä lastensuojelun kohteena oleva lapsi määritellään *laitokses-
sa olevaksi lapselle*, jolle päivähoidossa käyminen on osa lapsen sosiaalistumista laitok-
sen ulkopuolella olevaan elämään. Esimerkissä puhutaan lapsista myös *lastensuojelun
asiakkaina*. Tästä siis huomaa, että lapsella on oikeus lastensuojelun tarjoamiin palvelui-
hin. *Asiakas* tai *asiakaslapsi* -sanaa käytetään myös muissakin artikkeleissa (Dialogi
1/2001; Lapset ja yhteiskunta 8/1988; Sosiaalityöntekijä 1/1997; Sosiaalityöntekijä
3/2000). Edellisessä esimerkissä lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteen kohteena
olevan lapsen olotilaa kuvataan myös *turvattomaksi*. Artikkeleista löytyy myös kuvauksia
heikoissa sosiaalisissa oloissa elävästä lapsesta sekä *kaduilla kuljeksivasta lapsesta*
(Lapset ja yhteiskunta 4/1985). ”Huolet puretaan paikan päällä Raisiossa” -artikkelissa
tehdään myös erottelua *tavallisten* ja *vaikeiden* lasten välillä (Dialogi 2/2000). Lapseen

saatettiin viitata myös sanalla *lastensuojelutapaus* (Dialogi 5/1999; Lastentarha 5/1999) tai puhumalla *oireilevasta lapsesta* (Sosiaalityöntekijä 3/2000).

Taulukkoon 1 olen koonnut kaikki artikkeleista löytämäni lapsi-sanana korvaavat termit.

Lapsen oireiden kuvaukset artikkeleissa

Eri artikkeleista löytyy paljon kuvauksia sille, millainen lapsi herättää huolen päiväkodissa. Lasten oireet olen karkeasti jakanut seuraavasti: käyttäytymiseen, tunne-elämään, kehitykseen, sosiaalisiin tilanteisiin ja perushoitoon liittyvät ongelmat. ”Perheen tukemiseen tarvitaan lisää taitoja” -artikkelissa kuvataan huolen syntymistä seuraavasti:

Lapsen edun vaalijana sekä lapsen normaalin kasvun ja kehityksen turvaajana päiväkotia ei voi kuitenkaan ummistaa silmiään lasta ympäröivältä todellisuudelta, perheeltä. Kun lapsi on jatkuvasti nälkäinen, levoton, itkuinen, apaattinen, pelokas, aggressiivinen tai silmiinpistävän kiltti ja sopuisa, syntyy huoli. (Lastentarha 2/2000.)

Esimerkin alussa viitataan päiväkodin tehtävään, johon palaan myöhemmin tarkemmin. Tässä esimerkissä haluan nostaa esille kuvauksen lapsesta, joka synnyttää huolen päiväkodissa. Tällaisella lapsella kuvataan puutteita useilla elämän osa-alueilla. Hänen perustarpeitaan ei tyydytetä kotona, vaan hän on *nälkäinen*. Hänen käytöksensä on normaalista poikkeavaa, mikä viestii siitä, ettei lapsen normaalia kasvua ja kehitystä turvata kotona. Mielenkiintoista on, että lapset reagoivat kodin tilanteeseen hyvin eri tavoin. Joillakin käytös voi muuttua *aggressiiviseksi* ja toinen puolestaan saattaa ottaa *kiltin tytön tai pojan* roolin. (Lastentarha 2/2000.)

Erityisesti huomioni kiinnittyi artikkeleissa lapsen tunne-elämään liittyviin ongelmiin. ”Päivähoito ja lastensuojelu tiiviimpään yhteistyöhön” -artikkelissa kuvataan Päivi Pihlajan saamia tutkimustuloksia lapsen tunne-elämään liittyvistä ongelmista seuraavasti:

Tunne-elämään liittyviä pulmia lapsen kehityksessä pani merkille 54 % vastaajista. Tunne-elämän oireilua kuvattiin ahdistuneisuutena, turvattomuutena ja masennuksena. (Dialogi 1/2001.)

Samassa artikkelissa kerrotaan lapsilla olevan jopa *itsemurha-ajatuksia* (Dialogi 1/2001). On todella surullista, että jo päiväkotikäiset pienet lapset voivat kärsiä *masennuksesta*, mikä puolestaan voi johtaa *itsemurha-ajatuksiin*.

”Päivähoito ja sosiaalityö tarvitsevat toisiaan” -artikkelissa kuvataan päivähoitoon sijoitettuja lapsia seuraavasti:

Kotkassa viime vuonna tavallisia syitä sijoittaa lapsi päivähoitoon olivat muiden muassa kasvuympäristön heikkous, tunne-elämän vaikeudet ja sosiaaliset ongelmat, puhehäiriöt, koululykkäys, kehitysviiveet. (Sosiaalityöntekijä 1/1997.)

Kasvuympäristön heikkouteen palaan myöhemmin tässä analyysissäni ja keskityn nyt lapseen liittyviin kuvauksiin. Tunne-elämään liittyvänä vaikeutena mainitaan muissa artikkeleissa *masentuneisuuden* lisäksi muun muassa *turvattomuus* (Dialogi 1/2001). Lapsi saattaa joutua myös jatkuvasti *pettymään vanhempien antamiin lupauksiin* (Sosiaaliturva 18/1996). Edellisessä esimerkissä on kuvattu myös lapsen mahdollisia kehitykseen liittyviä ongelmia. Lapsella saattaa olla erilaisia *kehitysviiveitä* tai esimerkiksi *puhehäiriöitä*, mikäli lapsen kanssa ei olla oltu kunnolla vuorovaikutuksessa lapsena. Tämä voi puolestaan johtaa *koululykkäykseen*.

En lähde tässä luettelemaan kaikkia lapsen oireita kuvaavia piirteitä, vaan ne löytyvät tarkemmin taulukosta 1. Taulukkoon olen myös merkinnyt, missä artikkeleissa kyseisiin oireisiin viitataan.

Taulukko 1 Lapsi-kategoriaa kuvaavia ominaispiirteitä

Lapsi- sanan korvaavat termit	Käyttäyty- miseen liittyvät oireet	Tunne- elämään liittyvät oireet	Kehityk- seen liitty- vät ongel- mat	Sosiaaliset ongelmat	Perus- hoidon ongelmat
Asiakas, asiakaslap- si (Dialogi 1/2001; Lapset ja yhteiskunta 4/1985; Sosi- aalityöntekijä 1/1997; Sosi- aalityöntekijä 3/2000)	Käyttäytyy oudosti (Lastentarha 2/2000)	Tunne- elämän vaikeudet, tunne-elämä solmussa (Dialogi 1/2001; Lastentarha 5/1999); Sosiaa- lityöntekijä 1/1997)	Lapsen kehitykseen liittyvät ongelmat (Dialogi 5/1999)	Sosiaaliset ongelmat (Lastentarha 2/2000; Sosiaali- työntekijä 1/1997)	Lapsen yleis- vointi huono, pahaolo (Dialogi 1/2001; Lastentarha 2/2000)
Tavallinen/ vaikea lap- si (Dialogi 2/2000)	Ylivilkas, tottelema- ton, rajaton, levoton (Dialogi 5/1999; Dialogi 1/2001; Lastentarha 5/1999; Lasten- tarha 2/2000)	Pettyneet katteet- tomiin lupauksiin (Sosiaaliturva 18/1996)	Kehitys- viiveet (Dialogi 1/2001, Sosiaalityönteki- jä 1/1997)	Vuorovai- kutukseen liittyvät ongelmat (Dialogi 1/2001)	Hoitamatto- muus (Dialogi 5/1999; Sosiaaliturva 18/1996)
Kaduilla kuljeksiva lapsi (Lapset ja yhteiskunta 4/1985)	Itkuinen, apaattinen (Dialogi 5/1999; Dialogi 1/2001; Lastentarha 5/1999; Lasten- tarha 2/2000)	Turvatto- muus (Dialogi 1/2001)	Kastelu ja tuhriminen (Dialogi 1/2001)		Ulkoinen olemus hu- no, likaisuus (Dialogi 5/1999; Sosiaaliturva 18/1996)

(jatkuu)

Taulukko 1 (jatkuu)

Lapsisanan korvaavat termit	Käyttäytymiseen liittyvät oireet	Tunne-elämään liittyvät oireet	Kehitykseen liittyvät ongelmat	Sosiaaliset ongelmat	Perushoidon ongelmat
Laitoksessa oleva lapsi esim. lastenkodissa (Lapset ja yhteiskunta 4/1985)	Aggressiivinen TAI silmiinpistävän kiltti, sopuisa (Dialogi 5/1999; Lastentarha 5/1999; Lastentarha 2/2000)	Ahdistuneisuus, masentuneisuus, itsemurha-ajatuksia (Dialogi 1/2001)	Koulu-lykkäys (Sosiaalityöntekijä 1/1997)		Nälkäisyys (Dialogi 5/1999; Lastentarha 5/1999; Lastentarha 2/2000; Sosiaaliturva 18/1996)
Heikoissa sosiaalisissa oloissa elävä lapsi (Lapset ja yhteiskunta 4/1985)	Pelokas, varautunut (Dialogi 5/1999; Dialogi 1/2001; Lastentarha 5/1999; Lastentarha 2/2000)		Puhehäiriöt (Sosiaalityöntekijä 1/1997)		
Lastensuojelutapaus (Dialogi 5/1999; Lastentarha 5/1999)	Väsynyt (Dialogi 5/1999)				
Oireileva lapsi (Sosiaalityöntekijä 3/2000)	Pieni aikuinen (Lastentarha 5/1999)				

Yhteenveto taulukosta 1

Taulukossa 1 olen kuvannut, millaisena avohuollon tukitoimenpiteen kohteena oleva lapsi näyttäytyy artikkeleiden valossa. Löytämäni kuvaukset lapsesta osoittavat, että lasten ongelmat voivat olla hyvin moninaisia. Oireet voivat ilmetä muun muassa käyttäyty-

misongelmina, kehitysviivästyminä, tunne-elämän puutteina tai sosiaalisena kyvyttömyytenä. Perushoidon ongelmat puolestaan näkyvät lapsen olemuksessa esimerkiksi huonona hygieniana tai likaisina vaatteina. Taulukkoon 1 olen koonnut näitä lapsessa mahdollisesti havaittavia piirteitä. Lapset ja heidän perheidensä tilanteet ovat kuitenkin erilaisia, eikä aukotonta kuvausta avohuollon tukitoimenpiteen kohteena olevasta lapsesta voi tehdä. Toiset lapset oireilevat enemmän kuin toiset. Jotkut voivat myös saada tarvitsemansa aikuisen mallin vanhempien sijasta jostain muualta. Oireilua saattaa myös esiintyä mahdollisesti vain jollakin elämän osa-alueella.

Päivähoidossa avohuollon tukitoimenpiteen kohteena olevan lapsen vanhemmat, perhe ja kasvuympäristö

Lapsen vanhempiin liittyvät yleiset kuvaukset artikkeleissa

Yleensä vanhemmasta käytetään yksinkertaisesti sanaa *vanhempi*. ”Päivähoito lastensuojelun näkökulmasta” -artikkelissa halutaan kuitenkin käyttää sanaa *lähikasvattaja*. Tällaista termiä käyttämällä saadaan ehkä paremmin esille se, että lasta voi kotona kasvattaa muukin kuin lapsen vanhempi (esimerkiksi vanhemman puoliso tai lapsen isovanhempi). ”Lapsilla on sanottavaa omasta elämästään” -artikkelissa kuvataan myös niin sanottua *riittävän vanhemmuuden* käsitettä:

Lastenpsykiatrian professori Fredrik Almqvist toi esiin ”riittävän vanhemmuuden” käsitteen, joka tarkoittaa vähimmäisvaatimuksia, jotka lasten vanhempien tulisi täyttää. Yhteiskunnan, esimerkiksi koulun ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten, tulee luoda sellaiset kasvun ja kehityksen edellytykset elämänkaaren kaikkiin vaiheisiin, että lapsen omaiset voivat aina olla riittävän hyviä vanhempia. (Sosiaalityöntekijä 1/1997.)

Edellä olevassa esimerkissä puhutaan *riittävän hyvistä vanhemmuudesta*. Sitä pidetään *vähimmäisvaatimuksena vanhemmille*. Mitä tuo *riittävän hyvä vanhemmuus* sitten käytännössä tarkoittaa, jää lukijalle tässä artikkelissa epäselväksi. Esimerkissä nostetaan esil-

le myös ammattilaisten vastuu tukea tätä *riittävän hyvää vanhemmuutta*. Vanhempiin viitataan myös käsitellään *omaiset*, jolloin vanhemmuus voidaan nähdä melko laajana käsitteenä. Muutamassa artikkelissa (Lapset ja yhteiskunta 4/1985; Sosiaaliturva 18/1996; Sosiaaliturva 7/1997) käytettiin vanhemman sijasta *äiti*-sanaa. Mielenkiintoinen havainto on se, että missään artikkelissa ei puhuta erikseen isistä. Äiti tuntuukin nousevan tärkeimmäksi lapsen kasvattajaksi.

Vanhempi-sanaa kuvaavat kategoriat löytyvät taulukosta 2.

Lapsen vanhempien oireiden kuvaukset artikkeleissa

Kun lapsi päätetään sijoittaa avohuollon tukitoimenpiteenä päivähoidon, on perheessä usein lapsen oireilun lisäksi ongelmia myös lapsen vanhemmilla. Päivähoidossa onkin mietittävä, onko lapsen hoitamisen lisäksi otettava myös koko perheen elämäntilanne huomioon.

Päivähoidossa on perinteisesti hoidettu pelkkää lasta, mutta nyt perheen kanssa työskentely helpottaa ymmärtämään lapsen tilannetta paremmin. Taustalla on paljon huume- ja päihde- sekä mielenterveysongelmia. Myös vanhempien jakaminen on monesti tiukoilla. (Dialogi 2/2000.)

Edellä mainitun artikkelin esimerkki kertoo karua totuutta päivähoidon perheiden arjesta. Minkälaisista mahtaakaan olla perheiden arki, jossa yksi tai molemmat vanhemmat kärsivät *päihderiippuvuudesta* tai *mielenterveysongelmista* (Dialogi 2/2000). Päihteiden käyttöön voi myös liittyä mahdollisesti jopa *väkivaltaisuutta* ja *vanhempien sisäisiä ristiriitoja* (Dialogi 1/2001). Lapsen oireilua ja hänen elämänsä kokonaistilannetta ei voi tarkastella ottamatta huomioon perheen olosuhteita ja vanhempien ongelmia. Huolen lapsesta ja hänen perheestään voi aiheuttaa myös *vanhemman epäsiisti ulkoinen olemus* (Lastentarha 5/1999). *Vanhempien voimavarojen riittämättömyys* nostettiin myös monessa artikkelissa esille (Dialogi 2/2000; Dialogi 1/2001; Sosiaaliturva 7/1997). Hyväkin vanhempi voi joskus uupua jo pelkästään siitä, että yrittää kaiken aikaa olla täydellinen vanhempi.

”Päivähoito mukana lastensuojelussa” -artikkelissa nostetaan esille myös vanhempien *uusavuttomuus* ja *työttömyys*:

”Viiden vuoden sisällä olemme saaneet uusavuttomat nuoret vanhemmat”, toteaa Marja Pinola. ”Tyypillinen uusavuton jää koulun penkiltä työttömäksi, perustaa perheen ja odottaa, että kunta pitää perheestä huolen.” (Lastentarha 5/1999.)

Esimerkissä puhutaan *uusavuttomista nuorista vanhemmista*. *Uusavuttomuus* liitetään usein siihen, ettei uusavuton osaa pitää huolta taloudestaan, laittaa ruokaa, siivota, saati sitten hoitaa lapsia. Lisäksi puhutaan *nuorista vanhemmista*, jotka odottavat kunnan maksavan heidän elantonsa. Nuoret eivät ehkä ole hankkineet ammatillista koulutusta, vaan luottavat kunnan sosiaaliturvaan. Vanhemmuus saattaa olla myös hukassa, sillä vanhemmalla saattaa itsellään olla rankka lapsuus.

”Monilla vanhemmilla on itsellään lastenkotitausta. Omaa perhemallia, vanhemmuuden mallia ei ole. Kun siten lyöttäydytään yhteen toisen samanlaisen kanssa, onkin arjessa opettelemista. Perheryhmä on yritys katkaista edes joidenkin osalta tämä sukupolvesta toiseen jatkuva kierre”, kaakkoisen alueen kasvatus-toiminnan ohjaaja Hannele Sinisalo kertoo. (Sosiaaliturva 18/1996.)

Esimerkissä tuodaan esille se, miten lapsen vanhempien oma lapsuus vaikuttaa siihen, millaisia vanhempia ja kasvattajia heistä itsestään tulee. On vaikea toimia hyvänä vanhempana, kun ei ole käsitystä siitä, millaista sen pitäisi olla. Esimerkissä tuodaan esille myös se asia, että usein *samanlaisen taustan omaavat* perustavat perheen yhdessä. Tällöin kummallakaan vanhemmalla ei ole käsitystä siitä, mitä on olla vanhempi. Tämä tietämättömyys hyvästä vanhemmuudesta voi olla *sukupolvia kestävä kierre*. Sen vuoksi on erityisen tärkeää, että koko perhe saa apua.

Vanhemmat ovat joskus myös haluttomia yhteistyöhön, kuten seuraava esimerkki osoittaa:

Käytännössä joudutaan usein miettimään, miten tunnistaa juuri ne lapset ja perheet, jotka tarvitsevat tukea ja miten auttaa niitä perheitä, jotka ovat haluttomia yhteistyöhön ja miten ohjata perheitä hakemaan apua lastensuojelusta, päihdehuollosta tai kasvatus- ja perheneuvolasta. Varsin usein perheessä vaikeudet ovat niin monitahoisia, että lasten kasvatusvaikeudet ovat niistä pienimpiä. (Sosiaaliturva 18/1988.)

Edellä olevassa esimerkissä kuvataan osuvasti lastensuojelun ja päivähoidon väliseen yhteistyöhön liittyvää ongelmaa. Ensinnäkin pitäisi osata *tunnistaa avoimuuden tukitoimena päivähoitoa tarvitsevat lapset* ja toiseksi pitäisi *kyettävä auttamaan niitäkin perheitä, jotka eivät ole yhteistyöhaluisia*. Esimerkissä puhutaan eri tahoista, jonne päivähoidon työntekijät voivat ohjata lasten vanhempia. *Lastensuojelu* tulee avuksi, mikäli tarvitaan lastensuojelullista apua esimerkiksi lisää tukitoimia lapselle tai väliaikaista sijoitusta toiseen perheeseen. *Päihdehuollosta* vanhemmat saavat apua mahdolliseen alkoholin tai huumeiden väärinkäyttöön. *Kasvatus- ja perheneuvola* voi puolestaan auttaa vaikkapa perhetyöntekijän tai keskustelujen muodossa. Vaikeudet nähdään kuitenkin usein *monimuotoisina* ja usein apua tarvitaan useilta eri tahoilta. Esimerkissä puhutaan myös *lasten kasvatusvaikeuksista*, jotka usein ovat kuitenkin vain pieni osa perheen ongelmia. *Kasvatusergelmistä* kuitenkin puhutaan useissa eri tutkimukseni kohteena olleissa artikkeleissa (Dialogi 5/1999; Dialogi 1/2001; Lapset ja yhteiskunta 4/1985; Lastentarha 5/1999; Sosiaaliturva 18/1988).

Tarkempi erittely vanhempien ongelmista löytyy taulukosta 2.

Lapsen perheeseen liittyvät yleiset kuvaukset artikkeleissa

Perheistä käytetään artikkeleissa eri termejä ja niiden käyttö vaihtelee myös vuosikymmenten mukaan. *Riskiperheistä* on puhuttu 1980-luvun alkupuolella kirjoitetuissa artikkeleissa (Lapset ja yhteiskunta 4/1985, Sosiaalinen aikakauskirja 6/1981), mutta ei siis enää sen jälkeen. Vuonna 1985 kirjoitetussa artikkelissa ”Päivähoito lastensuojelun näkökulmasta” kirjoitetaan seuraavaa:

Perheen tilanne saattaa tilapäisestikin olla sellainen, että päivähoitopaikan saaminen lapselle voisi auttaa perhettä joutumasta vakavampaan kriisiin. Tärkeää olisi huomioida ns. riskiperheet, joille päivähoitopalveluiden takaaminen olisi välttämätöntä. (Lapset ja yhteiskunta 4/1985.)

Riskiperheellä tarkoitetaan siis perhettä, joka elää kriisin ja tavallisen elämän välillä. Ehkä perheellä on joku pieni kriisi, joka tulisi kuitenkin heti tukahduttaa. Tällöin vältettäisiin joutumasta vakavampaan kriisiin.

Ongelmaperheestä puhutaan jo 1980-luvun artikkelissa (Sosiaaliturva 18/1988), mutta vielä vuonna 1999 kirjoitetussa artikkelissakin (Lastentarha 5/1999). Ongelmaperheestä puhutaan muun muassa seuraavasti:

Päivähoidon tehtävä ongelmaperheiden auttamisessa tulee olla ensisijaisesti ongelmien havaitseminen ja vanhempien ohjaaminen tiedostaan vaikeudet ja hakemaan apua. (Lastentarha 5/1999.)

Ongelmaperheet ovat siis päivähoidon tuen kohteena ja heillä on jokin ongelma. Ei riitä, että ongelmat havaitaan päivähoidossa, vaan työntekijöiden on ohjattava vanhempia tajuamaan tilanteensa ja hakemaan apua. Artikkeleissa puhutaan perheistä myös käyttämällä sanaa lapsiperhe (Opettaja 46/1996). Jos halutaan viitata siihen, että lapsi ja perhe ovat lastensuojelun piirissä, käytetään termejä lastensuojelun asiakasperhe (Lastentarha 5/1999) tai lastensuojeluperhe (Dialogi 5/1999). Perheeseen saatetaan liittää myös kategorioita kuulumisesta johonkin tiettyyn ryhmään, esimerkiksi edellä mainittuun lastensuojeluperheeseen tai vähemmistöryhmään (Lapset ja yhteiskunta 4/1985). Perhe saattaa myöskin olla joko sijaisperhe tai tukiperhe (Sosiaaliturva 18/1988).

Myös perheen tunteita pitää muistaa ajatella. Ei ole miellyttävää joutua sosiaalitapaukseksi, jota holhotaan joka puolelta. Perheellä on oikeus myös omaan yksityisyyteen. (Lastentarha 5/1994.)

Kuten edellä oleva esimerkki osoittaa, on tärkeää suhtautua perheeseen kunnioittavasti ja *yksityisyyttä* kunnioittaen. Vaikka perhe olisikin lastensuojelun tuen kohteena, eivät kaikki perheen asiat kuitenkaan kuulu lastensuojelun tai päivähoidon työntekijöille. Myöskin perheen leimautumista *sosiaalitapaukseksi* tulisi välttää.

Perheeseen liitetyt kategoriat löytyvät taulukosta 2.

Lapsen kasvuympäristön kuvaukset artikkeleissa

Lapsen kasvuympäristö vaikuttaa siihen, tuleeko lapsi sijoittaa avohuollon tukitoimenpiteenä päivähoitoon. Artikkeleissa (Sosiaaliturva 7/1997; Sosiaalityöntekijä 1/1997) viitataan *lastensuojelulakiin*, kuten alla oleva esimerkki osoittaa:

Kotkassa päivähoitoa käytetään korjaavana lastensuojeluna kuten lastensuojelulaki edellyttää lasten kasvuolosuhteiden vaarantuessa tai kun nämä eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä (Sosiaalityöntekijä 1/1997).

Päivähoito on toimii siis *lastensuojelulaissa* määriteltynä *korjaavana lastensuojeluna*. *Lasten kasvuolosuhteissa* on tuolloin jotain ongelmia eli kotona olosuhteet eivät enää *tue lapsen terveyttä tai kasvua*. Lapselle voi siis syntyä *terveydellisiä ongelmia* tai hän *ei kehity ikätasoisesti* kotona ollessaan. Tällöin päivähoito voi olla yksi ratkaisu avohuollon tukitoimenpiteenä tukea lasta ja hänen perhettään.

Lapsen kasvuympäristössä voi olla meneillään myös jokin *ongelmatilanne* (Sosiaaliturva 18/1988; Sosiaalityöntekijä 3/2000) tai *kriisitilanne* (Sosiaaliturva 18/1988). Tällaisissa tilanteissa lastensuojelun avohuollon tukitoimenpide tulee varmasti tarpeen. Lapsen kasvuympäristöä voidaan kuvata myös *heikkona* (Dialogi 1/2001) tai *hauraana* (Sosiaalityöntekijä 1/1997).

Oireet kertovat lapsen pahasta olost ja kasvuympäristön hauraudesta tarjota lapselle elämän rakennuspuuta (Dialogi 1/2001).

Edellä olevassa esimerkissä puhutaan niin lapsen sisäisestä *pahasta olost*a kuin hänen *kasvuympäristönsä* ongelmista. *Kasvuympäristöä* kuvataan *hauraana* eli se voi murtua mistä kohtaa tahansa. *Hauras kasvuympäristö* ei varmastikaan kestä mitään suuria ongelmia, vaan se voi murentua kokonaan suuren kriisin uhatessa. *Kasvuympäristön* pitäisi tarjota lapselle *elämän rakennuspuut*, mutta ongelmia syntyy, kun puu onkin hauras ja laho.

Artikkeleista löytyy myös muita kuvauksia huonosta *kodin kasvatusilmapiiristä*:

Aineistossa oli myös esimerkkejä perheistä, joissa lapsen puhtaudesta ja muista perustarpeista huolehdittiin mallikelpoisesti, mutta kodin kasvatusilmapiiri oli ristiriitainen tai negatiivinen. Myös perheiden kiireinen elämäntyyli, ”johon lapset eivät sovi”, huolestuttaa päiväkodeissa. (Lastentarha 15/1999.)

Esimerkissä *kodin ilmapiiri* on jollakin tapaa *ristiriitainen* tai *negatiivinen*. Käytännössä tämä saattaa tarkoittaa esimerkiksi sitä, että vanhemmilla ei ole yhteistä kasvatustodia käytössä. Toinen vanhempi yrittää kasvattaa lasta siis eri tavoin kuin toinen vanhempi, jolloin lapsen johdonmukainen kasvatust kärsii. *Negatiivinen kasvatusilmapiiri* voi tarkoittaa esimerkiksi vanhempien välisiä riitoja, joista lapsikin joutuu osalliseksi. Vanhemmilla saattaa olla myös paljon tekemistä, eikä aikaa riitä enää lapsille. Työpäivät venyvät pitkiksi ja illalla aika kuluu omissa harrastuksissa. ”Päiväkoti lastensuojelun tukena” -artikkelissa nostettiin esille vielä kotielämän *levottomuus* tai *niukkavirikkeisyys* (Lastentarha 5/1999). *Lapsen kasvatusympäristö* ei ole lapsen kasvua ja kehitystä tukevaa, mikäli kotona on *levotonta*, eikä lapselle anneta aikaa ja *virikkeitä*.

Taulukkoon 2 olen eritellyt löytämäni kasvuympäristöön liittyvät kategoriat.

Taulukko 2 Vanhempi, perhe ja kasvu ympäristö -kategorioita kuvaavia ominaispiirteitä

Vanhempi-sanaa kuvaavia termejä	Vanhempien ongelmat	Perheeseen liitetyt kategoriat	Kasvu ympäristöön liitetyt kategoriat
Lähikasvattaja (Lapset ja yhteiskunta 4/1985)	Päihdeongelma (huumeet, alkoholi) (Dialogi 5/1999; Dialogi 2/2000; Dialogi 1/2001; Lastentarha 5/1994)	Lapsiperhe (Opettaja 46/1996)	Kasvuolosuhteet vaarantuneet tai ne eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä (Sosiaaliturva 7/1997; Sosiaalityöntekijä 1/1997)
Riittävä vanhempi (Opettaja 46/1996)	Mielenterveysongelma (Dialogi 2/2000; Dialogi 1/2001; Lastentarha 2/2000)	Riskiperhe (Lapset ja yhteiskunta 4/1985; Sosiaalinen aikakauskirja 6/1981)	Kasvu ympäristön heikkous tai hauraus (Dialogi 1/2001; Sosiaalityöntekijä 1/1997)
Äiti (Lapset ja yhteiskunta 4/1985; Sosiaaliturva 18/1996; Sosiaaliturva 7/1997)	Voimavarat ja jaksamien vanhemmilla vähissä (Dialogi 2/2000; Dialogi 1/2001; Sosiaaliturva 7/1997)	Ongelmaperhe, moniongelmainen perhe (Lastentarha 5/1999; Sosiaaliturva 18/1988)	Kasvatusilmapiiri ristiriitainen tai negatiivinen (Lastentarha 5/1999)
Omainen (Opettaja 46/1996)	Lastenkasvatusongelmat, avuttomuus, laiminlyönti (Dialogi 5/1999; Dialogi 1/2001; Lapset ja yhteiskunta 4/1985; Lastentarha 5/1999; Sosiaaliturva 18/1988)	Sosiaalitapaus (Lastentarha 5/1994)	Kriisitilanne, ongelmatilanne (Sosiaaliturva 18/1988; Sosiaalityöntekijä 3/2000)
	Vanhemman epäsiisti ulkoinen olemus (Lastentarha 5/1999)	Lastensuojelun asiakasperhe, lastensuojeluperhe (Dialogi 5/1999; Lastentarha 5/1999)	Kotielämä levotonta tai niukkavirikkeistä (Lastentarha 5/1999)

(jatkuu)

Taulukko 2 (jatkuu)

Vanhempi-sanaa kuvaavia termejä	Vanhempien ongelmat	Perheeseen liitetyt kategoriat	Kasvuympäristöön liitetyt kategoriat
	Yhteistyökyvyttömyys, ”vaikea vanhempi” (Lastentarha 2/2000; Sosiaaliturva 18/1988)	Vähemmistöryhmä (Lapset ja yhteiskunta 4/1985)	Kiireinen elämäntyyli, johon lapset eivät sovi (Lastentarha 5/1999)
	Vanhempien omat ongelmat heidän lapsuudessaan esim. lastenkotitausta (Sosiaaliturva 18/2004)	Sijaisperhe, tuki-perhe (Sosiaaliturva 18/1988)	
	Väkivaltaisuus (Dialogi 1/2001)		
	Työttömyys (Lastentarha 5/1994; Sosiaalityöntekijä 1/1997)		
	Uusavuttomuus (Lastentarha 5/1994)		
	Vanhempien sisäiset ristiriidat (Dialogi 1/2001)		

Yhteenveto taulukosta 2

Taulukossa 2 olen nostanut esille vanhempiin, perheeseen ja kasvuympäristöön liittyviä kategorioita. Tällä olen halunnut osoittaa, millaisessa elinympäristössä ja millaisten vanhempien kanssa avohuollon tukitoimenpiteen kohteena oleva lapsi elää artikkelien mukaan. Vanhempien ongelmat voivat olla hyvin erilaisia. Toiset vanhemmat kamppailevat päihde- tai mielenterveysongelmiensa kanssa, toisilla puolestaan on ongelmia lapsen kasvattamisessa ja omassa jaksamisessaan. Lapsen kasvuympäristöön voivat vaikuttaa myös

perheessä oleva kriisitilanne tai esimerkiksi perheen kiireinen ja levoton kotielämä. Lapsen vanhempien ja koko perheen elämäntilanne vaikuttaa luonnollisesti myös lapsen käyttäytymiseen ja oireiluun. Lapsen oireita olen eritellyt taulukossa 1.

5.1.3 Päivähoidon mahdollisuudet tukea avohuollon tukitoimena sijoitettua lasta

”Päivähoito ja lastensuojelu tiiviimpään yhteistyöhön” -artikkelissa kerrotaan Päivi Pihlajan tutkimuksesta, jossa käy ilmi kuntien erilaiset tilanteet lastensuojelun osalta. Tutkimuksen mukaan lastensuojelun tukea tarvitsevien lasten määrä päivähoitossa vaihtelee kunnan mukaan 0-6 prosenttia. Koska vaihtelu on näin suurta, voikin miettiä miten eri kunnat ylipäättään ovat tietoisia lastensuojelun tarpeesta. Kuntien eroavaisuus näkyy myös erityispäivähoidon toteuttamisessa. Joissain kunnissa on erityiskasvatuksen osaamista ja asiantuntemusta sekä erityisryhmiä lapsille tai moniammatillisia erityispäivähoidon työryhmiä, ja joissain kunnissa ei mitään näistä. (Dialogi 1/2001.)

Päiväkotien resurssit vaikuttavat huomattavasti siihen, miten lasten ongelmiin voidaan puuttua. Lastensuojelullinen kuormitus tulisi ottaa huomioon resursseja määriteltäessä (Dialogi 5/1999; Lastentarha 5/1999). Usein lisäresursseja saadaan, mikäli ryhmässä on lapsia, jotka on esimerkiksi erikoislääkärin lausunnon perusteella määritelty erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitseviksi. Monissa kunnissa on myös siirrytty 90-luvulla alimpaan asetuksen sallimaan päiväkotien henkilöstömitoitukseen, mikä on merkinnyt pidemmälle koulutetun henkilöstön vähenemistä. Pahimmillaan tämä voi johtaa siihen, että vain oireileville lapsille riittää huomiota, jolloin vaarantuvat muiden lasten oikeudet. (Dialogi 5/1999.) On myös tärkeää, että lapselle taataan mahdollisimman pysyvä hoitopaikka. Lastensuojelunasiakkaissa on paljon lapsia, joilla on saattanut olla lukuisia päivähoitopaikkoja. Tämä lisää lapsen turvattomuuden tunnetta. (Lapset ja yhteiskunta 4/1985.)

Ongelmana käytännössä usein on, miten tunnistaa juuri ne lapset ja perheet, jotka tarvitsevat tukea. Edelleen ongelmana on, miten auttaa niitä perheitä, jotka ovat haluttomia yhteistyöhön ja miten ohjata perheitä hakemaan apua lastensuojelusta, päihdehuollosta tai

kasvatus- ja perheneuvolasta. (Sosiaaliturva 18/1988) Päivähoidon työntekijöillä on usein puutteelliset tiedot lapsesta ja hänen perheestään lapsen aloittaessa päivähoidon. Päivähoitohakemuksen tiedot saattavat olla ainoat tiedot, jotka päiväkotia saa etukäteen perheestä ja lapsesta. Nämä tiedot kuitenkin tarkentuvat työntekijöiden nähdessä vanhemmat ja lapsen. Kuitenkin vasta lapsen tutustuminen ja hänen toimintansa päivittäinen seuraaminen paljastavat perheen todellisen tilanteen. (Lapset ja yhteiskunta 4/1985.)

Tärkeää on pitää päiväkodin ja vanhempien väliset yhteistyömuodot toimivina. Pitkäaikaisen, luottamuksellisten ja päivittäisten arjen kontaktien avulla tieto lapsen kehityksestä ja voinnista välittyy puolin ja toisin. Hyviä yhteistyön muotoja ovat myös yhteiset retket ja juhlat sekä vanhempainillat ja -vartit. (Lastentarha 2/2000.) Päiväkodissa vanhemmat kohdataan päivittäin. Sen lisäksi käydään kasvatustilaisuuksia, joissa vanhemmat kertovat lapsestaan sekä kysyvät lapsensa päiväkotielämästä. Keskustelutilaisuudet ja tukipalveluista tiedottaminen kuuluvat myös päiväkotien vanhemmuuden tukemiseen tähtäävään työhön. Tärkeää on myös tutustuttaa vanhemmat toisiin perheisiin, joilla on samanikäisiä lapsia. Tilanteita, joissa vanhemmat voivat tavata toisiaan ovat muun muassa juhlat, retket, talkoot ja muut perheiden ja päiväkodin yhteiset tapahtumat. (Lastentarha 5/1999; Dialogi 5/1999.) Päivähoidon roolina nähdään myös yhteisten kasvatus-, hoito- ja neuvontapalvelujen antaminen kaikille perheille ja lapsille, jotka niitä tarvitsevat (Sosiaaliturva 18/1988).

”Päivähoito mukana lastensuojelussa” -artikkelissa muistutetaan, että myös ”perheen tunteita pitää muistaa ajatella”. Vanhemmat eivät halua itselleen sosiaalitaipauksenleimaa, eivätkä he halua tulla holhotuiksi joka puolelta. Onkin hyvä muistaa, että perheellä on oikeus myös omaan yksityisyyteen. (Lastentarha 5/1994.) Lapsen sijoitus päivähoidon saattaa vanhemmista tuntua myös epäluottamuksena ja puuttumisena vanhemmuuteen (Sosiaaliturva 1/1997). Myöskään päiväkodin työntekijät eivät halua itselleen ”kytän tai hengenhaistajan roolia”. Liian hätäisiä johtopäätöksiä ei myöskään kannata tehdä. (Lastentarha 5/1999.) ”Lapsilla on sanottavaa omasta elämästään” -artikkelissa nostetaan esiin ”riittävän vanhemmuuden” -käsite, joka tarkoittaa ”vähimmäisvaatimuksia, jotka lasten vanhempien tulisi täyttää” (Opettaja 46/1996). Useimmiten päivähoito-

paikka on kuitenkin myönteinen paikka lapselle eivätkä vanhemmat koe sitä uhkana (Lapset ja yhteiskunta 4/1985).

Päivähoidossa toivotaan, ettei päiväkotityötä enää kovin paljon laajennettaisi sosiaalityön tai perheterapian suuntaan. Onnismaa sanookin artikkelissaan ”Päiväkoti lastensuojelun tukena” osuvasti: ”Voidaanko edes vakavissaan olettaa, että täysipainoisen lasten kanssa tehdyn työpäivän päätteeksi sama henkilökunta hoitaa vielä vanhempien ongelmat?” (Lastentarha 5/1999.) Korjaavassa lastensuojelutyössä päivähoito voi olla apuna vain tiettyyn rajaan asti. Päivähoidon voimavaroin tuskin yksin pystytään ratkaisemaan perheiden ongelmia ja kriisejä, eikä päivähoidolle tulisi näin ollen yksin jättää vastuuta lapsen ja perheiden hyvinvoinnista silloin, kun lapsen huollossa ilmenee puutteita. (Sosiaaliturva 18/1988.)

On aiheellista miettiä, pitkittääkö päivähoito ratkaisujen tekoa ja lisääkö päivähoito lapsen kriisiä ennemminkin kuin lievittää sitä. ”Päivähoito lastensuojelun tukena” -artikkelissa pohditaan, olisiko vaikeimmissa kriisitilanteissa aiheellista käyttää sijaisperheratkaisuja päivähoitosijoitusten asemesta. On siis uskallettava käyttää muitakin ratkaisuja kuin päivähoitoa. Artikkelissa kehoitetaan huolehtimaan siitä, että käytettävissä olisi aina riittävä määrä tukiperheitä, tukihenkilöitä ja sijaisperheitä auttamaan vaikeuksissa olevia lapsia ja perheitä. (Sosiaaliturva 18/1988.) Lastentarha-lehdessä julkaistussa artikkelissa mainitaan perhepäivähoitajien erityisasema lastensuojelullisten toimien apuna. Joidenkin perhepäivähoitajien kanssa voidaan sopia, että he ottavat tarvittaessa lapset myös ympärivuorokautiseen hoitoon. Tällä tavalla voidaan hoitaa monia akuutteja tilanteita ottamatta lasta huostaan. (Lastentarha 5/1994.) Päiväkodeissa tämä toimisi lähinnä ympärivuorokauden auki olevien päiväkotien kanssa.

Yksin päivähoitopaikan tarjoaminen lapselle ei siis aina ole lapsen kehityksen näkökulmasta riittävä. Päivähoito onkin yksi yhteistyökumppani, osa verkostoa. (Sosiaaliturva 7/1997; Sosiaalityöntekijä 1/1997.) Huomioitavaa on myös se, että puolet lastensuojelun tukea tarvitsevista lapsista on kotihoidossa, ilman kunnallista päivähoitopaikkaa (Dialogi 1/2001).

5.1.4 Päivähoidon merkitys yhteiskunnan, lapsen sekä perheen ja vanhempien näkökulmista

Päivähoidon yhteiskunnallinen merkitys

Päivähoidolla on suuri merkitys niin yhteiskunnallisesti kuin lasta ja perhettäkin ajatellen. Ehkäisevää ja korjaavaa lastensuojelua toteutetaan päiväkodeissa osana normaalia toimintaa. Lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteistä päiväkotipaikka onkin eräs yleisimmin käytetyistä (Lastentarha 5/1999). ”Päivähoito mukana lastensuojelussa” -artikkelissa muistutetaan, että *päivähoidon kysyntä ennaltaehkäisevän lastensuojelun tukena kasvaa vuosi vuodelta* (Lastentarha 5/1994). Myös muissa artikkeleissa puhutaan paljon siitä, miten päivähoito toimii *ehkäisevänä lastensuojeluna* (Dialogi 1/2001; Lapset ja yhteiskunta 4/1985; Lapset ja yhteiskunta 8/1988, Lastentarha 5/1994; Lastentarha 5/1999; Sosiaaliturva 7/1997; Sosiaalityöntekijä 1/1997) sekä *korjaavana lastensuojeluna* (Dialogi 1/2001; Lapset ja yhteiskunta 4/1985; Lastentarha 5/1999; Sosiaalityöntekijä 1/1997).

Tarvitaan näkemystä perheen kokonaistilanteeseen ja keskustelua ennaltaehkäisevästä työstä, jolla pyritään vaikuttamaan häiriöihin ja ongelmiin, korosti Mannerheimin Lastensuojeluliiton ohjelmasihtööri Helena Miller (Lapset ja yhteiskunta 8/1988).

Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö on jotain, jolla voidaan vaikuttaa perheen kokonaistilanteeseen ja sen häiriöihin ja ongelmiin. Ongelmia voi siis jo olla, mutta niiden ei haluta enää kasvavan. Ennaltaehkäisevän ja korjaavan lastensuojelun ero onkin hiuksen hieno. Toisaalta voidaan puhua isompien ongelmien ennaltaehkäisystä eli estetään esimerkiksi lapsen huostaanotto avohuollon tukitoimenpiteiden avulla. Toisaalta tämä voidaan ajatella myös korjaavaksi lastensuojeluksi.

Päivähoidon työntekijät ovat avainasemassa ennaltaehkäisevässä lastensuojelussa. He näkevät lasten ja perheiden avun tarpeen, voivat tukea heitä ja ohjata hei-

dät hakemaan erityispalveluja, korosti päiväkodin johtaja Leena Komulainen esitelleessään Keravan kaupungin tehostettua perhepäivähoitoa. (Lapset ja yhteiskunta 8/1988.)

Päivähoidon nähdään olevan *avainasemassa ennaltaehkäisevässä lastensuojelussa*. Päivähoidossa pystytään edellä olevan artikkeliesimerkin mukaan auttamaan sekä lasta että perhettä. Seuraavassa esimerkissä painotetaan puolestaan sitä, miten tärkeää on tiedon siirtyminen sosiaalivirastoon:

Ongelmien varhaiseen tunnistamiseen olisi kiinnitettävä peruspalveluissa enemmän huomioita, ja tiedon tulisi siirtyä sosiaalivirastoon. Mitä varhemmin asioihin puututaan ja niitä pohditaan yhdessä vanhempien ja työntekijöiden kesken, sitä parempi on ongelmien voittamisen ennuste. (Dialogi 1/2001.)

Ennaltaehkäisevän lastensuojelun tarkoituksena on tunnistaa ja puuttua ongelmiin mahdollisimman varhain. ”Päivähoito ja lastensuojelu tiiviimpään yhteistyöhön” -artikkelissa painotetaan sitä, että mitä varhaisemmin asiaan puututaan, sitä suuremmalla todennäköisyydellä ongelma voitetaan. Ei siis kannata odottaa liian kauaa, ennen kuin tarttuu toimeen. Samasta riittävän ajoissa puuttumisesta kertoo myös seuraava esimerkki:

Tukemalla perhettä kasvatustehtävissä päivähoidon avulla voidaan ennaltaehkäistä lastensuojelun tarvetta. Päivähoidon kautta voidaan riittävän ajoissa puuttua epäkohtiin ja seurata läheltä vanhempien kykyä ymmärtää lapsen vaikeuksia sekä vastata lapsen tarpeisiin. Päivähoitopaikka on useimmiten myönteinen paikka lapselle eivätkä vanhemmat koe sitä uhkana. (Lapset ja yhteiskunta 4/1985.)

Edellä oleva esimerkki kertoo myös siitä, miksi juuri päivähoito on erinomainen paikka ennaltaehkäistä lastensuojelun tarvetta. Päivähoito on *myönteinen paikka lapselle* eli lapsi viihtyy päivähoitossa. Vanhemmat *eivät myöskään näe päivähoitoa uhkana*, sillä se on osa *peruspalveluita*, osa *normaalipalveluita*:

Päivähoitopalveluiden avulla voidaan perheille antaa tehostettua tukea ns. normaalipalveluiden kautta (Lapset ja yhteiskunta 4/1985).

Koska päivähoito on *peruspalvelua* (Dialogi 1/2001) ja *normaalipalvelua* (Lapset ja yhteiskunta 4/1985; Lastentarha 5/1999; Sosiaaliturva 18/1988), ei päivähoitoa koeta lasta tai perhettä leimaavaksi paikaksi ja päivähoidolta saatu *tehostettu tuki* on helpompi ottaa vastaan.

Päivähoito nähdään siis *ennaltaehkäisevänä tai korjaavana lastensuojeluna*. Monissa artikkeleissa puhutaan päivähoidosta myös yhtenä *avohuollon tukitoimenpiteenä* (Dialogi 1/2001; Lapset ja yhteiskunta 8/1988; Lastentarha 5/1999; Sosiaaliturva 7/1997; Sosiaaliturva 18/2004; Sosiaalityöntekijä 1/1997). Tässä on yksi esimerkki sellaisesta artikkelista:

Ehkäisevää ja korjaavaa lastensuojelua toteutetaan päiväkodeissa osana normaalia toimintaa. Lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteistä päiväkotipaikka on eräs yleisimmin käytetyistä. (Lastentarha 5/1999.)

Edellä oleva esimerkki osoittaa, että päivähoidossa on ikään kuin sisäänrakennettuna *ehkäisevää ja korjaavaa lastensuojelua*. Se on rakennettu *osana normaalia toimintaa*. Esimerkissä mainitaan myös se, että päivähoitoa todellakin käytetään varsin yleisesti *lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä*.

Päivähoidolla on yhteiskunnallisesti ollut myös merkitystä siinä, että lapsia ylipäätään uskalletaan hankkia, vaikka käydäänkin töissä.

Aina ei edes huomata, miten merkityksellistä lasten päivähoidon tarjoaminen perheille on väestön ikärakenteen suotuisan kehityksen kannalta. Länsi- ja Etelä-Euroopassa, missä päivähoitoa ei ole järjestetty, syntyvyys on romahtanut dramaattisesti. Koulutetut naiset haluavat käydä töissä ja äitiys joutuu kilpailemaan tämän kanssa. (Sosiaalityöntekijä 1/1997.)

Päivähoito siis mahdollistaa äitien työssäkäynnin. Lapsia uskalletaan hankkia, sillä työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen tulee helpommaksi päivähoidon ansiosta. Naisten koulutustaso kasvaa, mikä voisi johtaa syntyvyyden laskuun meillä Suomessakin, ellei päivähoitopalveluita olisi tarjolla. Jos lasten syntyvyys vähenisi, tarkoittaisi se entistäkin vinoutuneempaa ikärakennetta, jossa ikääntyneiden osuus olisi merkittävästi suurempi kuin lasten. Samasta *vanhempien vapauttamisesta lastenhoidosta työelämään* kirjoitetaan myös artikkelissa ”Lapsilla on sanottavaa omasta elämästään”. (Opettaja 46/1996.)

Päivähoidon yhteiskunnalliseen merkitykseen liittyvät kategoriat löytyvät taulukosta 3.

Päivähoidon merkitys lapselle

Päivähoidolla on suuri merkitys lapsen kasvulle ja kehitykselle. ”Päiväkoti lastensuojelun tukena” sekä ”Sosiaalityön ja päivähoidon yhteistyöstä yhdessä tekemiseen” -artikkelissa kuvataan päivähoidon merkitystä lapselle seuraavasti:

Tärkeimpänä tukimuotona voidaan pitää päiväkotiryhmän olemusta sinänsä - sen päiväjärjestystä, ihmissuhteita, pedagogista toimintaa ja perushoitoa. Nämä kaikki ovat tukena lapselle, jonka kotielämä on rauhatonta ja niukkavirikkeistä. Eri-laiset perushoidon tilanteet ovat luontevasti toistuvia hetkiä lapsen yksilölliseen huomioimiseen ja mielihyvän tuottamiseen. Toisinaan päiväkodin on myös kompensoitava puutteellista kotihoitoa tarjoamalla monipuolista ravintoa, puhtautta ja vaatehuoltoa. Perushoitoon liittyy aina myös pedagogisia ulottuvuuksia. (Lasantarha 5/1999.)

Päivähoidolla helpotetaan lapsen arkipäivästä selviytymistä ja luodaan mahdollisuuksia lapsen turvalliselle kehitykselle. Erityisesti silloin kun vanhempien voimavarat ovat vähissä, päivähoito tuo lapsen elämään virikkeitä, säännöllisen päivärhythmin, turvallisia kodin ulkopuolisia aikuisia, kavereita ja ryhmään sopeutumista. (Sosiaaliturva 7/1997.)

Edellä olevissa esimerkeissä nousee esille päivähoidon merkitys lapselle hyvinkin monipuolisesti. Päiväkoti toimii siis jo itsessään lapsen tukena. *Säännöllinen päiväjärjestys ja säännöllinen päivärytmi* jäsentävät lapsen päivää. Se helpottaa *lapsen arkipäivästä selviytymistä*. Päivähoidossa lapsi saa myös kehittyä turvallisesti. Samaa *elämän säännöllisyyttä ja turvallisuutta* painotetaan myös artikkelissa ”Päivähoito ja sosiaalityö tarvitsevat toisiaan”:

Päivähoito tukimuotona tuo perheen ja lapsen elämään säännöllisyyttä ja turvallisuutta, joku seuraa lapsen tilannetta päivittäin ja lapsi saadaan ammatillisen arvioinnin piiriin (Sosiaalityöntekijä 1/1997).

Päivittäin toistuvat rutiinit tuovat siis lapselle *turvallisen olon*. Muutamassa artikkelissa nostetaan esille myös päivähoidon *ehkäisevä merkitys lapsen syrjäytymisessä* (Lastentarha 5/1999; Sosiaalityöntekijä 1/1997).

Edelleen päiväkodissa lapsi pääsee osaksi *sosiaalisia ihmissuhteita*. Hän saa *turvallisia kodin ulkopuolisia aikuisia ja kavereita*. Lisäksi hän myös *sopeutuu ryhmään*, kuten toisessa esimerkissäni edellä mainittiin. Lapsi toimii päivähoidossa niin aikuisten kuin toistenkin lasten kanssa.

Päivähoito viimeistään takaa lapselle riittävästi hyviä ja tukevia aikuiskontakteja. Päivähoito on paikka, jossa lapsi voi kasvaa täyteen mittaansa. Valoisa lapsuus valaisee koko aikuisuutta, muotoilee Varpu-Leena Aalto. (Sosiaalityöntekijä 1/1997.)

Aikuiskontaktit (Lapset ja yhteiskunta 4/1985; Sosiaalityöntekijä 1/1997) ovat siis tärkeitä, jotta lapsi voisi kasvaa hyväksi aikuiseksi. Lapselle päivähoito tuo toisenlaisen tuen ja mallin miten aikuisten kanssa ollaan (Sosiaalityöntekijä 1/1997). Päivähoito tarjoaa myös *pedagogista* eli kasvatuksellista toimintaa, kuten jo ensimmäisessä esimerkissäkin mainitaan. Päivähoidon tehtävä onkin *turvata lapsen normaali kasvu ja kehitys* (Lastentarha 2/2000; Sosiaaliturva 18/1988). Tärkeää on *huomioida lapsi yksilönä* (Dialogi 2/2000;

Lastentarha 5/1999). Jokainen lapsi on erityinen ja tarvitsee paljon yksilöllistä huomioita kasvaakseen tasapainoiseksi aikuiseksi. Yksilöllinen huomioiminen mahdollistaa myös *mielihyvän tuottamisen* lapselle. Lapsi kokee olonsa rakastetuksi ja hän kokee onnistuneensa jossakin. Päivähoito voi toimia myös *puutteellista kotihoitoa kompensoivana tekijänä*. Tällöin tarkoitetaan ensimmäisessä esimerkissäni olevaa *monipuolisen ravinnon, puhtauden ja vaatehuollon tarjoamista lapselle*.

Lopuksi on vielä syytä painottaa päivähoidon kokonaisvaltaista auttamismahdollisuutta:

Päivähoidon kautta päästään myös arvioimaan lapsen kokonaistilannetta, hänen kasvatuksellisia ja sosiaalisia erityistarpeitaan (Sosiaaliturva 7/1997).

Päivähoidon avulla päästään siis arvioimaan lasta kokonaisuudessaan, psyykkis-fyysis-sosiaalisena yksilönä.

Taulukosta 3 voi tarkemmin lukea, missä artikkeleissa tarkemmin esiintyvät edellä mainitut päivähoidon merkitykset lapselle. Antamani ensimmäinen esimerkki ”Päiväkoti lastensuojelun tukena” -artikkelista avasi mielestäni melko kattavasti tätä aihetta ja toisen jälkeen esille huomioitani myös muista artikkeleista.

Päivähoidon merkitys perheelle ja vanhemmille

Päivähoitopalvelulla on suuresti merkitystä lapsen hyvinvoinnille, kuten aiemmin olen tässä työssäni esittänyt. Päivähoito ei kuitenkaan ole vain lapselle suunnattu palvelu, vaan se nähdään *monitahoisena palveluna perheille*.

Euroopan neuvoston kannanotoissa päivähoitojärjestelmä katsotaan monitahoisena palveluna perheille. Ei vain hoitopaikkana niille lapsille, joiden vanhemmat ovat työssä. (Sosiaalityöntekijä 1/1997.)

Päivähoito nähdään siis koko perhettä tukevana palveluna. *Kotikasvatukseen ja vanhemmuuteen vaikuttaminen* mainitaankin monessa artikkelissa yhtenä päivähoiton tehtävistä (Lapset ja yhteiskunta 4/1985; Sosiaalinen aikakauskirja 6/1981; Sosiaaliturva 7/1997). Päivähoiton tehtävänä onkin *tukea vanhemmuutta* ja sitä kautta lasta ja koko perhettä.

Yhteistyön vanhempien kanssa haluttaisiin keskittyvän lapsen ja vanhemmuuden tukemiseen tätä kautta (Lastentarha 5/1999.)

Päivähoito tarjoaa vanhemmille *kasvatus-, hoito- ja neuvontapalveluita*, kuten ”Päivähoito lastensuojelun tukena” -artikkelissa asia kuvataan:

Päivähoidolla on historiallisestikin tarkastellen hyvät mahdollisuudet toimia kasvatus- ja neuvontatyössä. Myös päivähoidosta tehdyt tutkimukset tukevat sitä, että *päivähoidolla voidaan vaikuttaa lasten myönteiseen kehitykseen ja tukea vanhempia kasvatustehtävässä*. (Sosiaaliturva 18/1988.)

Päivähoito antaa siis vanhemmille tietoa siitä, miten lasta tulee hoitaa ja kasvattaa. Samaisessa ”Päivähoito lastensuojelun tukena” -artikkelissa kuvataan myös päivähoiton tehtävää seuraavasti:

Päivähoiton tehtävä ongelmaperheiden auttamisessa tulee olla ensisijaisesti ongelmien havaitseminen ja vanhempien ohjaaminen tiedostamaan vaikeudet ja hakemaan apua (Sosiaaliturva 18/1988.)

Päivähoiton tulee siis auttaa ongelmaperheitä. Ensiksi päivähoiton roolina on havaita ongelmat. Tämän jälkeen vanhempia tulee tukea ja auttaa heitä hakemaan apua. ”Miten päivähoito ja kotipalvelu tukevat lastensuojelua?” -artikkelissa kuvataankin päivähoiton tehtäväksi *erityispalveluihin ohjaaminen* (Lapset ja yhteiskunta 8/1988). Kun päivähoiton omat resurssit eivät riitä, on henkilökunnan siis osattava ohjata perheen käyttämään muita palveluita. Päivähoitoon avoimuuden tukitoimena liittyy myös tietty *kontrolloiva tuki* (Sosiaaliturva 18/2004).

Päivähoidossa *vanhemmat kohdataan päivittäin* (Lastentarha 5/1999). Kun päivittäin näkee lapsen vanhempia, voi kysellä heidän perhe-elämästään ja luoda heihin luottamuksellinen suhde. ”Päivähoito ja sosiaalityö tarvitsevat toisiaan” -artikkelissa sanotaankin osuvasti seuraavaa:

Vanhempien mielestä päivähoito tuo helpotusta elämään, kun ei itse jaksaa (Sosiaalityöntekijä 1/1997).

Päivähoito toimii siis vanhemmuutta tukevana palveluna. Kun lapsi on päivähoidossa, voivat vanhemmat käydä sillä välin töissä tai keskittyä johonkin muuhun kuin lapsen hoitoon. Lopuksi haluan päättää tämän vielä ajatukseen, joka löytyy ”Sosiaalityöntekijä jalkautui päiväkotiin” -artikkelista:

Yhteisessä työskentelyssämme ongelmallisinta on ollut löytää välineitä vaikuttaa vanhemmuuteen. Joudumme jatkuvasti miettimään, missä kulkee vanhemmuuden tukemisen raja: Olemmeko tukemassa vanhemmuutta vai tukitoimilla viemässä vanhemmalta omaa vastuuta pois? Runsas ja suunnittelematon tuki voi myös kaventaa vanhemmuutta. (Sosiaalityöntekijä 3/2000.)

Vanhemmuuden tukeminen ei siis ole mitenkään helppo tehtävä. Ensiksi on löydettävä jokaiselle perheelle yksilöidyt tavat tukea vanhemmuutta. Vanhemmuuden tukemista on jatkuvasti arvioitava uudestaan ja mietittävä, missä kulkee tuen ja kontrollin raja. Liika kontrollikaan ei ole hyväksi, sillä silloin vanhemmuus saattaa vain entisestään kaventua.

Taulukosta 3 löytyvät myös päivähoidon merkitykset perheelle ja vanhemmille.

Taulukko 3 Päivähoito-kategoriaa kuvaavia ominaispiirteitä

Yhteiskunnallinen merkitys	Merkitys lapselle	Merkitys perheelle ja vanhemmille
<p>Ehkäisevänä lastensuojelu, tehostettu tuki</p> <p>(Dialogi 1/2001; Lapset ja yhteiskunta 4/1985; Lapset ja yhteiskunta 8/1988; Lastentarha 5/1994; Lastentarha 5/1999; Sosiaaliturva 7/1997; Sosiaalityöntekijä 1/1997)</p>	<p>Takaa lapselle riittävästi hyviä ja tukevia aikuiskontakteja</p> <p>(Lapset ja yhteiskunta 4/1985; Sosiaalityöntekijä 1/1997)</p>	<p>Monitahoinen palvelu perheille</p> <p>(Sosiaalityöntekijä 1/1997)</p>
<p>Korjaava lastensuojelu</p> <p>(Dialogi 1/2001; Lapset ja yhteiskunta 4/1985; Lastentarha 5/1999; Sosiaalityöntekijä 1/1997)</p>	<p>Ehkäisee lapsen syrjäytymistä</p> <p>(Lastentarha 5/1999; Sosiaalityöntekijä 1/1997)</p>	<p>Tuo vanhemmille helpotusta elämään, kun ei itse jaksa</p> <p>(Sosiaalityöntekijä 1/1997)</p>
<p>Avohuollon tukitoimenpite</p> <p>(Dialogi 1/2001; Lapset ja yhteiskunta 8/1988; Lastentarha 5/1999; Sosiaaliturva 7/1997; Sosiaaliturva 18/2004; Sosiaalityöntekijä 1/1997)</p>	<p>Tuo lapsen elämään säännöllisyyttä ja turvallisuutta</p> <p>(Sosiaalityöntekijä 1/1997)</p>	<p>Vanhemmuuden tukeminen, kontrolloiva tuki</p> <p>(Lapset ja yhteiskunta 8/1988; Lastentarha 5/1999; Sosiaaliturva 18/1996; Sosiaaliturva 18/2004)</p>
<p>Merkitys väestön ikärakenteen suotuisan kehityksen kannalta</p> <p>(Sosiaalityöntekijä 1/1997)</p>	<p>Saavat kasvatusta, virikkeitä ja kavereita ja kokevat mielihyvää</p> <p>(Lastentarha 5/1999; Sosiaaliturva 7/1997; Sosiaalityöntekijä 1/1997)</p>	<p>Kasvatus, hoito- ja neuvontapalveluiden tarjoaminen</p> <p>(Lastentarha 5/1999; Opettaja 46/1996; Sosiaalinen aikakauskirja 6/1981; Sosiaaliturva 18/1988)</p>
<p>Vanhempien vapauttamisen lastenhoidosta työelämään</p> <p>(Opettaja 46/1996)</p>	<p>Lapsen huomioiminen yksilönä</p> <p>(Dialogi 2/2000; Lastentarha 5/1999)</p>	<p>Ohjata hakemaan erityispalveluita</p> <p>(Lapset ja yhteiskunta 8/1988)</p>

(jatkuu)

Taulukko 3 (jatkuu)

Yhteiskunnallinen merkitys	Merkitys lapselle	Merkitys perheelle ja vanhemmille
<p>Peruspalvelu, normaalipalvelu</p> <p>(Dialogi 1/2001; Lapset ja yhteiskunta 4/1985; Lastentarha 5/1999; Sosiaaliturva 18/1988)</p>	<p>Päivähoidossa taataan lapselle päivittäinen hoito, säännöllinen päiväjärjestys, pedagoginen toiminta, sosiaaliset suhteet</p> <p>(Dialogi 5/1999; Lapset ja yhteiskunta 4/1985; Lastentarha 5/1999; Lastentarha 2/2000; Sosiaaliturva 7/1997)</p>	<p>Kotikasvatukseen ja vanhemmuuteen vaikuttaminen</p> <p>(Lapset ja yhteiskunta 4/1985; Sosiaalinen aikakauskirja 6/1981; Sosiaaliturva 7/1997)</p>
	<p>Turvataan lapsen normaali kasvu ja kehitys</p> <p>(Lastentarha 2/2000; Sosiaaliturva 18/1988)</p>	<p>Perheiden ongelmien havaitseminen ja saada vanhemmat tiedostamaan vaikeudet ja hakemaan apua</p> <p>(Lapset ja yhteiskunta 4/1985; Sosiaaliturva 18/1988)</p>
	<p>Kompensoi puutteellista kotihoitoa (ravinto, puhtaus, vaatehuolto)</p> <p>(Lastentarha 5/1999)</p>	<p>Vanhempien päivittäinen kohtaaminen</p> <p>(Lastentarha 5/1999)</p>
	<p>Mahdollistaa lapsen kokonaistilanteen arvioimisen</p> <p>(Sosiaaliturva 7/1997)</p>	

Yhteenveto taulukosta 3

Taulukkoon 3 olen koonnut päivähoidon kolme eri merkitystä, jotka löysin tutkimistani artikkeleista. Ensinnäkin päivähoidolla on yhteiskunnallista merkitystä, toiseksi sillä on merkitystä lapselle ja kolmanneksi sen avulla voidaan vaikuttaa perheeseen ja vanhempiin. Näiden eri merkitysten ominaispiirteitä kuvaan taulukossa 3. Yhteiskunnallinen merkitys näkyy artikkeleissa puheena päivähoidosta ehkäisevänä tai korjaavana lastensuojeluna ja avohuollon tukitoimenpiteenä. Lisäksi kirjoitetaan päivähoidon yleisemmäs-

tä, peruspalveluun liittyvästä tehtävästä eli vapauttamisesta vanhemmat työelämään ja tällä tavoin mahdollisuudesta hankkia lapsia työuran lisäksi. Päivähoidon merkitys lapselle on erityisen suuri silloin, kun lapsi ei saa tarvittavia elämänsä rakennusaineita omalta perheeltään ja vanhemmiltaan. Tällöin päivähoito mahdollistaa lapselle muun muassa selkeät arjen rutiinit, turvalliset aikuiskontaktit, samanikäiset kaverit ja turvallisen ympäristön lapsen normaalille kasvulle ja kehitykselle. Päivähoito vaikuttaa myös vanhempien hyvinvointiin tarjoamalla kasvatusta, hoitoa ja neuvontaa sekä tukemalla hyvää vanhemmuutta. Taulukosta 3 huomaa hyvin, miten monimuotoinen palvelua päivähoito on. Siitä hyötyvät niin lapsi, perhe kuin koko yhteiskuntakin.

5.1.5 Huoltosuunnitelman laadinta

”Päivähoito lastensuojelun näkökulmasta” -artikkelissa nostetaan esille lastensuojelulaki, joka edellyttää avohuollon huoltosuunnitelman laatimista kaikissa avohuollossa olevista perheistä, ellei kyseessä ole ohjaus tai neuvonta. Mikäli kyseessä on päivähoidossa oleva lapsi, päivähoito huomioidaan huoltosuunnitelmaa laadittaessa. (Lapset ja yhteiskunta 4/1985.) Artikkelissa ”Päivähoito ja lastensuojelu tiiviimpään yhteistyöhön” puolestaan nostetaan esille päivähoitolaki, jonka mukaan erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeessa olevalle lapselle on tehtävä kuntoutussuunnitelma. Artikkelissa kuitenkin epäillään, että käytännössä lastensuojelun tukea tarvitsevia lapsia ei lasketa tähän mukaan. (Dialogi 1/2001.) Vuonna 2004 julkaistussa Sosiaaliturva-lehdessä sanotaankin, että lastensuojelun tukitoimena annetussa päivähoidossa on tehty vähän täsmällisiä lapsikohtaisia suunnitelmia verrattuna sellaisiin tilanteisiin, joissa lapsen päivähoidon perusteena on jokin muu erityisen tuen tarve (Sosiaaliturva 18/2004). Mielenkiintoista on havaita, että jo vuoden 1988 Sosiaaliturva-lehdessä mietittiin perhekohtaisen huoltosuunnitelman laatimista. Artikkelissa pohditaan lastensuojelutyön kehittämistä siihen suuntaan, että kriisi- ja ongelmatapauksissa selkeästi perheiden kanssa sovittaisiin toiminta- ja tukimuodoista ja tehtäisiin perhekohtainen huoltosuunnitelma. Sen laatimisessa vastuun kantaisi vanhempien osalta lastensuojelutyöntekijä ja lasten osalta päivähoito. (Sosiaaliturva 18/1988.)

Huolto- tai kuntoutussuunnitelma on tarpeen, sillä päivähoitoon sijoitettaessa työntekijöiden on kyettävä hahmottamaan perheen kokonaistilanne siltä osin, kuin on tarpeen lapsen sijoitusta päiväkotiin mietittäessä. Päivähoito tarvitsee tietoa esimerkiksi ”kauanko perheen kanssa on työskennelty ja mitä keinoja tähän asti on käytetty, mihin tavoitteisiin päivähoiton osalta tähdätään, mitkä ovat perheen kasvatukseen liittyvät ongelmat ja mitä tukea toivotaan päivähoitolta, miten tilannetta kyetään käytettävissä olevilla lastensuojelun työresursseilla seuraamaan, oirehtivatko lapset, ja mitä vaatimuksia se asettaa lähikasvattajalle”. On myös yhdessä päätettävä, mitä kunkin työntekijän rooliin kuuluu ja mistä työntekijät saavat tarvittaessa tukea. Tärkeää on myös ottaa huomioon, että yhteistyö ei saa olla vanhempien selän takana tapahtuvaa eikä vastuuta saa siirtää toiselle ellei yhdessä ole niin sovittu. Yhteistyön tulee jatkua huoltosuunnitelman mukaan koko ajan siihen saakka, kunnes tavoitteisiin on päästy, tai kunnes huoltosuunnitelmaa tarkistetaan. (Lapset ja yhteiskunta 4/1985.)

5.2 Päivähoidon ja lastensuojelun välisen yhteistyön toimivuus

Tämän luvun 5.2 olen laatinut teemoittelun avulla. Nostan esille artikkeleissa kuvattuja päivähoiton ja lastensuojelun (sosiaalitoimen) yhteistyön esteitä sekä kehittämismahdollisuuksia. Yhteistyön toimivuutta tarkastelen siis selvästi yleisemmällä tasolla kuin edellistä lukua eli yhteistyön lähtökohtia.

5.2.1 Yhteistyön esteitä ja ongelmakohtia

Lakien vaikutus työskentelyyn ja salassapitovelvollisuuden tuomat haasteet

Lakien tuomat velvoitteet ja ohjeet aiheuttavat vaikeuksia päivähoiton ja sosiaalitoimen yhteistyöhön. Erityisesti päivähoiton puolella lainsäädännön tuntemusta esimerkiksi ilmoitus- ja salassapitovelvollisuuksista tai huostaanoton kriteereistä tarvittaisiin lisää (Lastentarha 2/2000). Kahdessa artikkelissa mainitaan, että lastensuojelulaki saattaa jopa vaikeuttaa tai estää tehokasta lasten suojelemista, sillä laki vaatii kovia todisteita ennen

kuin voidaan ryhtyä toimiin (Dialogi 5/1999; Lastentarha 5/1999). Jotkut näkevät tukijärjestelmän jopa lapsen hätää vähättelevänä (Lastentarha 5/1999). Muutamassa artikkelissa mainitaan erityisesti pelko siitä, että päivähoidon työntekijät rikkoisivat salassapitovelvollisuuttaan, jos he ottaisivat yhteyttä sosiaalityöntekijään (Dialogi 1/2001; Sosiaalityöntekijä 3/2000). Toisaalta ”Päivähoito mukana lastensuojelussa” -artikkelissa muistutetaan, että ”jos yksi taho piiloutuu vaitiolovelvollisuuden taakse, siitä kärsivät kaikki” (Lastentarha 5/1994).

Päivähoidon ja sosiaalitoimen erilaiset työkulttuurit ja tiedon puute toisen työkentästä

Päivähoidossa ja sosiaalitoimessa on täysin erilaiset työkulttuurit, eivätkä työntekijät aina tiedä toisen ammatista tarpeeksi. Dialogi- ja Lastentarha-lehdissä julkaistuista artikkeleista ilmenee, että päivähoidon työntekijät pitävät lastensuojelun työntekijöitä yleisesti pätevinä, mutta muutoksia toivotaan lähinnä työkuulttuuriin ja resursseihin. (Dialogi 5/1999; Lastentarha 5/1999.) Lastentarha-lehdessä vuodelta 1999 painotetaan, että tasavertaisuus ja kaksisuuntainen tiedonkulku ovat hyvän yhteistyön perustoja (Lastentarha 5/1999).

Vuoden 1997 Sosiaalityöntekijä-lehdessä mainitaan, että päivähoidon ja sosiaalityön välille kitkaa tuo sektorijattelu. Päivähoito katselee työtään lapsen kautta ja kokee työskentelyn vanhempien kanssa vaikeaksi. Päivähoidon perinteiset työmuodot eivät riitä työskennellessä niiden perheiden kanssa, joilla on ongelmia. Usein tulee tunne, että päivähoito jää yksin ongelmien kanssa eikä sosiaalityö ei anna riittävästi tietoa lapsen ja perheen tilanteesta. (Sosiaalityöntekijä 1/1997.) Myös Dialogi-lehdessä ollaan huolissaan siitä, ettei lastensuojelun näkökulma aina välity selkeästi päiväkotiin. Päivähoidossa ei usein edes tiedetä, mitä ongelmia päivähoitoon avohuollon tukitoimenpiteenä sijoitetun lapsen perheessä on. (Dialogi 2/2000.) Arkisen työruutiinin pyöryksessä olennaiseksi kysymykseksi jää, osaako sosiaalityö kuunnella päivähoitoa ja päinvastoin. Joskus on todella vaikeaa nähdä, että ”erilaisuus onkin rikkautta ja että käyttämällä sitä hyväksi syntyykin jotakin enemmän”. (Sosiaaliturva 7/1997.) Artikkeleissa kritisoidaan myös palaveri- ja soittoaikojen sopimista vain sosiaalityöntekijän aikataulun mukaan. Päivä-

kodeissa ollaankin ehkä liian kilttejä sovittaessa yhteisiä tapaamisia. Tasavertainen yhteistyö edellyttää myös hyvää itsetuntoa sekä yhteistyökumppanin tuntemusta ja arvostusta. (Dialogi 5/1999; Lastentarha 5/1999.)

”Perheen tukemiseen tarvitaan taitoja” -artikkelissa nostetaan lastensuojelun ja päiväkodin yhteistyötä hankaloittavaksi tekijäksi yleinen tiedon puute. ”Yhtäällä ei tunneta päiväkodin ja toisaalla lastensuojelun perustyötapoja ja toimintamahdollisuuksia.” Tällöin odotukset puolin ja toisin ovat monesti epärealistisia. (Lastentarha 2/2000.) Sekä Sosiaalityöntekijä- että Sosiaaliturva-lehdissä mainitaan, että ongelmia tuovat vähäinen tieto toisten työstä sekä työntekijän oman roolin ja osuuden selkiintymättömyys yhteistyön rakentamisessa. Aluksi tuleekin selkiyttää omaa rooliaan ja työtehtäviään ennen kuin voidaan kehittää yhteistyötä. Tällöin tulee hahmottaa myös oman työn suhde yhteiseen kohteeseen. (Sosiaaliturva 7/1997; Sosiaalityöntekijä 1/1997.)

Työntekijöiden vaihtuvuus ja asiakasmäärän suuruus

Useissa artikkeleissa ollaan huolestuneita työntekijöiden jatkuvasta vaihtumisesta, sillä se ei voi olla vaikuttamatta yhteistyön saumattomaan sujumiseen. Yhteistyöryhmät eivät pääse koskaan vakiintumaan, vaan ovat koko ajan muutostilassa. Tästä eivät kärsi vai työtoverit, vaan ennen kaikkea asiakkaat, jotka joutuvat odottamaan asioidensa hoitamisesta sekä selvittämään tilannettaan toistuvasti uusille työntekijöille. (Dialogi 5/1999; Lapset ja yhteiskunta 4/1985; Lastentarha 5/1999.)

Vuoden 1985 Lapset ja yhteiskunta -lehdessä nostetaan esille päivähoidon ja lastensuojelun asiakasmäärien erot. Päivähoidossa on tarkoin määritellyt enimmäisrajat sille, kuinka monta lasta ryhmässä saa olla tai kuinka monta hoitajaa perhepäivähoidon ohjaajalla voi olla. Lastensuojelussa tällaista ylärajaa asiakassuhteiden lukumäärän suhteen ei ole, joten asiakasmäärät voivat kasvaa hyvinkin suuriksi. (Lapset ja yhteiskunta 4/1985.)

Työntekijöiden pelot ja tiedon puute perheestä

”Päivähoito ja lastensuojelu tiiviimpään yhteistyöhön” -artikkelin mukaan käytännön esteinä ovat päivähoiton tietämättömyys lastensuojelusta ja pelot sitä kohtaan: päivähoiton työntekijöiden on hankala puhua lastensuojeluasioista. ”Pelätään tilanteeseen puuttumista ja vanhempien reaktioita.” (Dialogi 1/2001.) ”Päivähoito lastensuojelun tukena” -artikkelissa pohditaan päivähoiton työntekijöiden ja lasten vanhempien välistä yhteistyötä ja tiedonkulkua. Päivähoitohenkilöstön on vaikea ilmoittaa havaintojaan eteenpäin, koska pelätään suhteen vanhempiin haavoittuvan ja särkyvän. Päivähoiton henkilökunta pitää itseään ensisijaisesti lapsen päivähoitoa koskevien asioiden tuntijoita. He eivät siis niinkään näe itseään hyvinä perheiden vaikeuksien arvioijina. Päiväkodin henkilöstön tieto perheestä on rajoittunutta. Tietoja ja havaintoja perheistä voidaan tehdä useimmiten vain tilanteissa, joissa lapsi tuodaan tai haetaan päivähoitosta. Tällaisissa tilanteissa on usein kuitenkin läsnä muita lapsia ja vanhempia. Lisäksi tieto voi olla hajaantunutta ja välittyä useiden työntekijöiden kautta. Tällöin kuva perheestä saattaa muotoutua melko kirjavaksi ja pinnalliseksi. (Sosiaaliturva 18/1988.) Jotkut päivähoiton työntekijät ovat myös sitä mieltä, ettei ole hyvä, jos päiväkodissa ollaan liian hyvin perillä perheiden kaikista asioista. ”Yhteistyön vanhempien kanssa haluttaisiin keskittyvän lapseen ja vanhemmuuden tukemiseen tätä kautta”. (Lastentarha 5/1999.)

Päiväkodeissa ollaan huolestuneita etenkin siitä, ettei pelkkä ammattilaisen havainto lapsen pahastaolosta ja kehityksen vaarantumisesta riitä todisteeksi lastensuojelulle. ”Päiväkodit eivät halua itselleen hengenhaistelijan, todistusaineiston ja vakoilijan roolia, mieluummin halutaan toimia lapsen ja lapsuuden asiantuntijoina ja lapsen hädän tulkkina.” (Dialogi 5/1999.) Dialogin artikkelin lisäksi myös Lastentarha-lehdessä pohditaan päivähoiton roolia. Päiväkodit haluavat jättää myös niin sanotun ”likaisen työn” eli kotikäynnit ja muut varsinaiset toimenpiteet mielellään lastensuojelulle, jolla on laki takanaan (Lastentarha 5/1999). ”Päivähoito ja sosiaalityö tarvitsevat toisiaan” -artikkelissa nostetaan esille sosiaalityön ja avohuollon tukitoimenpiteiden riittämättömyys. Lastensuojelun tilanteita tutkittaessa on huomattu, etteivät tukitoimet saa muutosta aikaan perusasiassa eli lasten ja vanhempien suhteessa, vanhemmuudessa. Sosiaalitoimessa ongelmana onkin,

ettei lasten sanomaa ja puhetta osata kuunnella. Lasten viestit tulkitaan aikuisten kautta, kun sosiaalityöntekijät, tapaavat varsin harvoin lasta. (Sosiaalityöntekijä 1/1997).

Sosiaalityöntekijä-lehdessä vuodelta 2000 otetaan esille seuraavanlaisia ongelmakohtia: Päivähoidon henkilökunta ei aina tiedä, milloin tulisi olla yhteydessä sosiaalityöntekijään. Sosiaalityöntekijään on myös vaikea ottaa yhteyttä, jos ei tunne työntekijää. (Sosiaalityöntekijä 3/2000.) Dialogissa julkaistussa artikkelissa mainitaan yhteistyön esteenä sen, että päivähoito saattaa ottaa liian myöhään yhteyttä sosiaalityöntekijään (Dialogi 1/2001). Joku puolestaan saattaa kokea, ettei yhteydenottoa oteta riittävän vakavasti. Joku toinen taas on pettynyt, koska tarpeeseen ei vastata. (Sosiaalityöntekijä 3/2000.)

Lastensuojelun näkökulma ei välity selkeästi päiväkotiin. Päiväkodissa ei välttämättä edes tiedetä, mitä tukea lapselle kaivataan, tai mitä perheessä on tapahtunut, tai työskenteleekö joku perheen ja lapsen kanssa. Usein pelkästään tieto siitä, mistä on kysymys, helpottaisi päiväkotihenkilöstön työtä. Se auttaisi lapsen ymmärtämisessä ja sen suunnittelemisessa, mitä kannattaa tehdä.” (Dialogi 2/2000; Lastentarha 2/2000.) Kaksisuuntainen tiedonkulku onkin ensiarvoisen tärkeää (Dialogi 5/1999). Ongelmien varhaiseen tunnistamiseen olisi kiinnitettävä peruspalveluissa enemmän huomiota. Tämän tiedon tulisi myös siirtyä sosiaalivirastoon. ”Mitä varhemmin asioihin puututaan ja niitä pohditaan yhdessä vanhempien ja työntekijöiden kesken, sitä parempi on ongelmien voittamisen ennuste.” (Dialogi 1/2001.)

Yhteistyön sattumanvaraisuus

”Päivähoito ja sosiaalityö tarvitsevat toisiaan” -artikkelin mukaan sosiaalityön ja päivähoidon sekä lasten vanhempien rinnakkaiselon solmukohtia ovat ennen kaikkea yhteistyön sattumanvaraisuus ja suunnittelemattomuus (Sosiaalityöntekijä 1/1997). Sama sattumanvaraisuuden ja suunnittelemattomuuden puuttumattomuus mainitaan myös monissa muissakin artikkeleissa (Dialogi 5/1999; Dialogi 1/2001; Lapset ja yhteiskunta 4/1985; Lastentarha 2/2000; Sosiaaliturva 7/1997; Sosiaaliturva 18/2004; Sosiaalityöntekijä 3/2000).

”Jyväskylässä kehitetään päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyötä” -artikkelissa painote-
taan, että päivähoidossa kaivataan suunnitelmallista yhteistyötä jo hoitosuhteen alkuun.
Tällä tavoin henkilökunta tietäisi, kuinka ryhtyä tukemaan lasta ja perhettä. Lastensuoje-
lun tukitoimena annetussa päivähoidossa on tehty vähän täsmällisiä lapsikohtaisia suun-
nitelmia verrattuna sellaisiin tilanteisiin, joissa lapsen päivähoidon perusteena on jokin
muu erityisen tuen tarve. Yhteisiä tavoitteita ja sopimuksia perheen, lastensuojelun ja
päivähoidon kesken ei usein olla tarkennettu ja kirjattu. (Sosiaaliturva 18/2004.) Myös
Lastentarha-lehdessä peräänkuulutetaan kuntoutussuunnitelman laatimista sosiaalisin
perustein hoitopaikan saavalle lapselle. ”Kun lapsella on vaikkapa joku kielellinen vaike-
us ja päiväkodin toivotaan auttavan lasta tuossa asiassa, tehdään aina kuntoutussuunni-
telma. Mutta kun lapsi saa hoitopaikan sosiaalisin perustein, ei tuollaista suunnitelmaa
yleensä tehdä.” (Lastentarha 2/2000.) Myös Dialogissa vuonna 2001 julkaistussa artikke-
lissa mainitaan, että huoltosuunnitelmien yhteinen tekeminen on vähäistä (Dialogi
1/2001).

”Päivähoito lastensuojelun näkökulmasta” -artikkelissa painotetaan, että ”päivähoidon
osuus perheen auttamiseksi ei saisi loppua siihen kun lastensuojeluilmoitus on tehty eikä
lastensuojelutyöntekijän osuus siihen, kun lapselle on saatu päivähoitopaikka” (Lapset ja
yhteiskunta 4/1985). Vuoden 2000 Sosiaalityöntekijä-lehden artikkelin mukaan päiväko-
tien henkilökunta kuitenkin kokee, ettei yhteydenoton jälkeen informaatiota lapsen tilan-
teesta ja asian etenemisestä tule päivähoitoon. Heistä tiedonkulku päivähoidon ja sosiaali-
toimen välillä on vajavaista ja aika ajoin näkyy myös luottamuspulaa. (Sosiaalityöntekijä
3/2000.) Lastensuojelustakin päin toivotaan yhteydenottoja päiväkotiiin sekä toivotaan,
että päiväkotia pidettäisiin paremmin ajan tasalla yhteisten perheiden asioissa. Tässä on
tietysti otettava huomioon salassapitovelvollisuus. (Dialogi 5/1999.) ”Päivähoito ja las-
tensuojelu tiiviimpään yhteistyöhön” -artikkelista ilmenee, että vain noin joka kymme-
nnen lastensuojelua tarvitsevan lapsen asioissa pidettiin säännöllisesti yhteyttä (Dialogi
1/2001).

5.2.2 Yhteistyön kehittämisehdotuksia

Huolet puheeksi siellä missä ne havaitaan

”Lastensuojelu tiiviimpään yhteistyöhön” -artikkelissa nähdään, että huolet tulisi ottaa puheeksi siellä, missä ne havaitaan. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että niin päiväkodissa kuin koulussa keskustellaan esiin tulevista pulmista eikä kaikkea siirretä suoraan lastensuojelusta vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Tärkeää on myös puheeksiottamisen harjoittelu. Koska huoli lapsesta nähdään jo paljon ennen varsinaisia lastensuojelun toimenpiteitä, se pitäisi ottaa myös puheeksi paikan päällä, siellä missä huoli syntyy, esimerkiksi päiväkodissa tai neuvolassa. ”Kun asiat otetaan puheeksi, ne tulevat samalla jonkun vastuulle”. (Dialogi 2/2000.)

Lastentarha-lehdessä julkaistussa artikkelissa mainitaan, että puheeksiottamisen taitoja, ”vaikean vanhemman” kohtaamista, lapsen häiriöstä puhumista tai päiväkodin ja lastensuojelun välisen työnjaon selkiyttämistä voidaan harjoitella draaman keinoin tositapauksiin perustuvien demonstraatioiden avulla. Lisäksi voidaan miettiä erilaisia vuorovaikutustapoja ja niiden vaikutusta. Leimaavasta puhetavasta (millainen joku on) on tulisi siirtyä käyttäytymistä ja tekoja kuvaavaan puheeseen (mitä joku tekee), sinä-viesteistä (toisen syyttelystä ja arvostelusta, toiselta vaatimisesta) minä-viesteihin (omista huolista, toiveista ja kokemuksista puhumiseen). (Lastentarha 2/2000.)

Toisen ja oman työn tunteminen ja arvostaminen

”Huolet puretaan paikan päällä Raisiossa” -artikkelissa vuodelta 2000 painotetaan, miten tärkeää on tuntea toisen työn sisältö ja yhteistyökumppanit henkilökohtaisesti. Kun työntekijät tietävät toisensa, on ammatillinen tuki ja konsultaatioavun pyytäminen helpompaa. Yhteydenottojen ei tarvitse olla virallisia. On suurta hyötyä, jos oppii tuntemaan ihmiset ja heidän työnkuvansa. (Dialogi 2/2000.) Jo pelkästään henkilökohtaisella tasolla tutuksi tuleminen helpottaa vaikeiden asioiden ääneen ihmettelyä ja madaltaa kynnystä tehdä

lastensuojeluilmoitus tai pyytää konsultaatioapua. Lastensuojelutyön mahdollisuudet onnistua ovat taas sitä paremmat, mitä varhaisemmassa vaiheessa lapsen hädästä tiedetään. Kun päiväkotit ja lastensuojelu toimivat yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja kun tiedetään, että perheen ja lapsen auttamiseksi työskennellään, koettu huoli ja ahdistus perheestä vähenevät päiväkodissa. Päiväkodin ei tarvitse ratkaista perheen ongelmia, vaan tärkeää on informoida lastensuojelua tarpeen olemassaolosta. (Lastentarha 2/2000.)

Vuoden 2000 Dialogi-lehden artikkelin mukaan ammatti-identiteetin luominen ja kasvamisen on tärkeää ja se, että tehdään oman työn näkökulmasta lapsia ja perheitä tukevaa työtä. Verkostopalaverit edesauttavat omien mahdollisuuksien arvostamista. Kaikki sanovat palavereissa tasaveroisesti mielipiteensä eikä ketään pidetä ammattinsa vuoksi muuta fiksumpana tai pätevämpänä asiantuntijana. Koska koulutustaso ja eri ammattiryhmien käyttämä terminologia on erilainen, pitää ymmärrystä muiden työtä kohtaan lisätä ja oman työn näkökulmaa täytyy laajentaa. On tärkeää huomata, että niin päivähoito kuin lastensuojelukin ovat osa laajaa lastensuojelutyötä. (Dialogi 2/2000.)

Työntekijävaihdosten tai päivähoiton lapsiryhmävaihdosten yhteydessä on tärkeää huolehtia tarvittavan tiedon siirtämisestä. Tiedonsiirtoa tarvitaan sekä lastensuojelun ja päivähoiton välillä että lastensuojelun tai päivähoiton sisällä. (Sosiaaliturva 18/2004.) Myös tietoa toisesta ammattiryhmästä olisi hyvä olla saatavilla. ”Perheen tukemiseen tarvitaan taitoja” -artikkelissa puhutaan infopakettien keräämisestä. Tällaiseen infopakettiin voi kerätä tietoa lastensuojelulaista ja päivähoitolaista sekä perheille ja työntekijöille suunnatuista tukipalveluista ja yhteistyökumppaneista. Infopakettiin kannattaa myös kirjoittaa ohjeet siitä, miten toimia, kun huoli ja hätä syystä tai toisesta syntyy. Tällaisen infopakettien välityksellä kerätty tieto siirtyy koko päiväkotit- ja lastensuojeluhenkilöstön käyttöön. Tiedon ja yhdessä luotujen toimintaohjeiden uskotaan madaltavan toimintakynnystä niin lastensuojelussa kuin päiväkodissakin. (Lastentarha 2/2000.) Tietoa toisten työkentästä saadaan esimerkiksi yhteisten koulutusten ja päivähoiton työntekijöille järjestettävän lastensuojelun perehdytysten kautta (Dialogi 1/2001). ”Sosiaalityön ja päivähoiton yhteistyöstä yhdessä tekemiseen” -artikkelissa painotetaan myös oman työn ja

roolinsa tuntemisen merkitystä. ”Jäsennettyä työtä ei voi tehdä, jos ei ole käsitystä omasta roolista ja tavoitteista. Vasta oman työn kehittämisen, tiedostamisen ja jäsentämisen kautta voi hahmottaa toisen työtä suhteessa omaansa.” (Sosiaaliturva 7/1997.)

Yhteistyön parantaminen ja päivähoidon tieto lastensuojelusta auttaa hälventämään lastensuojelukohtaan koettuja pelkoja. ”Yhteydenotto on helpompaa, kun tietää, ettei ilmoitus lastensuojeluun tarkoita lähtölaskentaa huostaanotolle, vaan että lastensuojelun ensisijaisena velvollisuutena on järjestää vaikeuksissa olevalle perheelle avoimuollollista tukea.” (Lastentarha 2/2000.)

Työnjako ja yhteinen työn kohde

Sosiaaliturva-lehden artikkelissa painotetaan sitä, miten tärkeää on miettiä tietoista työnjakoa suhteessa yhteiseen työn kohteeseen. On hyvä mieltää, että sosiaalityön ja päivähoiton suhde yhteiseen työkohteeseen on erilainen. Päivähoidolla ja sosiaalityöllä on erilainen työnjako, ammattitaito, tehtäväalue ja erilaiset työvälineet. Päivähoito keskittää työnsä lapsen ja sosiaalityössä puolestaan työskennellään suureksi osaksi vanhempien kautta. Päivähoiton ja sosiaalitoimen tietojen ja taitojen yhdistämisen kautta päästään paremmin vaikuttamaan vanhempien ja lasten välisiin suhteisiin. Tällöin vanhemmuutta on myös helpompi tukea, silloin kun vanhempien omat voimavarat ovat vähissä. Yhteistyökäytäntöjen muuttumisen lisäksi tarvitaan kuitenkin yhteistä työn kohteen mieltämistä, jolloin perhe ja vanhemmat tulevat osaksi työprosessin kokonaisuutta. Artikkelissa nähdään yhteisenä kohteena vanhemmuuteen vaikuttaminen. (Sosiaaliturva 7/1997.) ”Päivähoito ja sosiaalityö tarvitsevat toisiaan” -artikkelissa nostetaan työn yhteiseksi kohteeksi vanhemmuus ja vanhemmuuden tukeminen (Sosiaalityöntekijä 1/1997).

”Miten päivähoito ja kotipalvelu tukevat lastensuojelua?” -artikkelissa puhutaan sekä päivähoiton ja sosiaalityön yhteistyöstä että niiden selkeästä työnjaosta (Lapset ja yhteiskunta 8/1988). Roolijaon tulee perustua yhteisiin keskusteluihin. Tilanteet eri kunnissa ja asuinalueilla vaihtelevat, ongelmat vaihtelevat myös vuosittain. Työnjako perustuu osittain koviin faktoihin, kuten lastensuojelu- ja päivähoitolakiin. Iso osa työnjaosta on kui-

tenkin sopimuksenvaraista ja perustuu paikallisiin tarpeisiin. Mikäli yhteistyöstä ei keskustella, on olemassa vaara katvealueista, jotka eivät kuulu kenellekään. Keskusteluissa on mahdollista tuoda esille toiveita yhteistyökumppanille, joka taas voi oikaista väärinkäsityksiä sekä kertoa omasta työstään. (Dialogi 5/1999; Lastentarha 5/1999.)

Lapset ja yhteiskunta -lehden artikkelissa nostetaan ongelmaksi se, miten tehdä yhteistyötä ja samalla säilyttää korkeatasoinen erityisasiantuntemus. Edelleen samassa artikkelissa painotetaan, että myös asiakastyössä tulisi näkyä sosiaalityön ensisijaisuus verrattuna muihin sosiaalitoimen palveluihin. Tällaisen ratkaisun vaatii lastensuojelun onnistunut hoitaminen. (Lapset ja yhteiskunta 8/1988.) Työnjako näkyy myös yhteisissä palavereissa sosiaalitoimen, päivähoidon ja vanhempien kanssa. Yhdessä sovitaan esimerkiksi siitä, kuka kutsuu vanhemmat, mitä asioita neuvottelussa käsitellään, kenellä on vastuu palaverin etenemisestä ja miten muu keskinäinen työnjako toteutuu. (Sosiaaliturva 18/2004.)

Yhteistyön tekeminen ei tule olla sinällään tavoite, vaan tärkeää on ”tehdä työtä yhdessä ja siihen liittyen harrastaa vuoropuhelua ja -vaikutusta” (Sosiaalityöntekijä 1/1997). Koska sosiaalihuoltojärjestelmä on oireiden mukaan jakautuvaa, tarvitaan perheen kokonaisuustilanteen hahmottamiseksi useiden viranomaisten yhteistyötä (Lapset ja yhteiskunta 4/1985). Yhteinen työkohteen mieltäminen ei kaikissa tilanteissa aina onnistu. Siksi onkin tärkeää eri tilanteissa arvioida, miten yhteinen työkohde mielletään ja miten se näkyy jokapäiväisessä työssä. (Sosiaaliturva 7/1997.)

Yhteiset keskustelut ja työn suunnitelmallisuus

Yhteiset neuvottelut ja yhteistyön merkitys on tärkeää, sillä ”päivähoito on erittäin tärkeä tukipilari lastensuojelutyössä -ennaltaehkäisevässä ja korjaavassa mielessä” (Dialogi 1/2001). Yhteistyö tarkoittaa paitsi yhteistä tekemistä, niin myös yhteistä keskustelua ja vuorovaikutusta (Sosiaaliturva 7/1997). Myös vanhemmille pitäisi tehdä alusta asti selväksi, että päiväkotitekee yhteistyötä sosiaalityöntekijän kanssa. Tällöin saadaan luotua vanhempiin hyvät, avoimet ja luottamukselliset suhteet. (Dialogi 2/2000.) ”Päivähoito ja sosiaalityö tarvitsevat toisiaan” -artikkelissa huomautetaan, ettei päivähoidon ja sosiaali-

toimen yhteistyö ole mikään itsestäänselvyys. Erityisesti haastavaksi yhteistyön tekee lasten vanhempien mukaan ottaminen. Vanhemmat ja perhe tulisi kuitenkin ottaa mukaan ”aktiiviseksi osaksi sosiaalityön ja päivähoidon työprosessia ja verkostoa”. (Sosiaalityöntekijä 1/1997.) Päivähoito ei voi myöskään yksin toimia korjaavana lastensuojeluna, vaan ”se on yhteistyökumppani, osa verkostoa” (Sosiaalityöntekijä 1/1997). On myös todettu, että riskiperheiden hakeutumista päivähoitotoimintaan voidaan edistää sosiaalitoimen eri työntekijöiden hyvällä aktiivisella yhteistyöllä (Lapset ja yhteiskunta 4/1985).

Päiväkotien henkilökunta tekee yhteistyötä sosiaalitoimen kanssa monilla eri tavoin. Tällaisia ovat puhelinkeskustelut ja verkostoneuvottelut (Sosiaalityöntekijä 3/2000), yhteiset neuvottelut, konsultaatio sekä henkinen tuki (Dialogi 1/2001). Kun yhteinen neuvottelu päivähoiton, sosiaalitoimen ja perheiden kanssa on ohi, kannattaa sen jälkeen kokoontua vielä työntekijöiden kesken purkamaan käytyä neuvottelua. Tällöin jokaiselle muodostuu tarkemmin kuva omasta roolista perheen ja lapsen tukemistehtävissä. (Sosiaaliturva 18/2004.) Ei riitä, että työntekijät tekevät parhaansa omilla työkentillään. Tarvitaan yhteistyötä, jotta palvelut saadaan yhteisvoimin vastaamaan asiakkaan tarpeisiin. (Sosiaalinen aikakauskirja 6/1981.)

Päivähoiton, lastensuojelun ja lapsen perheen väliseen yhteistyöhön tulee lisätä suunnitelmallisuutta. ”Jyväskylässä kehitetään päivähoiton ja lastensuojelun yhteistyötä” -artikkelissa painotetaan sitä, että yhteiset tavoitteet tulee olla selkeät ja täsmälliset ja yhteistyöstä tulee laatia sopimus. Samaisessa artikkelissa esitetään toimintamalli sille, miten yhteistyön tulisi käytännössä edetä. Ensinnäkin sosiaalityöntekijä, perhetyöntekijät ja päiväkodin työntekijät kokoontuvat yhdessä ja sopivat yhteisen perhepalaverin järjestämisestä, johon kaikki perheen kanssa työskentelevät osallistuvat. Artikkelissa ehdotetaan, että perhepalaverissa täytetään aina kirjallinen lomake. Tähän kirjataan perheen ja työntekijöiden yhteistietojen lisäksi päivähoitoa koskevia sopimuksia, ääneen lausuttuja odotuksia ja tavoitteita yhteistyölle. Sopimukseen voidaan kirjoittaa lapsen hoitoaika, ketkä voivat tuoda tai hakea lapsen sekä mihin päivähoitosta otetaan yhteyttä, jos lasta ei tuoda hoitoon tai haeta hoidosta. Sopimukseen vanhemmat kirjoittavat myös kuvauksen lapsesta, huomioita lapsen kehityksestä ja tiedon siitä, mitä tukea vanhemmat toivovat lapselle

ja itselleen päivähoidosta. Vanhemmat voivat kaivata apua omaan vanhemmuuteensa ja arjen kasvatustyöhön. Yhteistyösuunnitelman kysymys on myös, miten lapsi itse on kokenut päivähoidon. Tätä varten kuunnellaan lapsen omia kokemuksia ja kerätään vanhempien ja työntekijöiden havaintoja. Lisäksi selvitetään, mitä odotuksia ja tavoitteita lapsen päivähoidolle on lastensuojelun näkökulmasta. (Sosiaaliturva 18/2004.)

Lomake tukee työntekijöitä avoimeen yhteistyöhön perheen kanssa. Lastensuojeluun sisältyvä kontrolloiva tuki halutaan antaa avoimesti sopimalla yhteydenotoista ja menettelytavoista mahdollisimman pitkälle etukäteen. ”Lomake yksilöityine kysymyksineen ei ole perheneuvottelussa itsetarkoitus vaan suunnitelmallista yhteistyötä jäsentävä apuväline. Se myös kannustaa ajantasaiseen dokumentointiin.” Palaverin päätteeksi allekirjoituksella varustettu kappale kopioidaan neuvottelun lopussa kaikille mukana olleille. (Sosiaaliturva 18/2004.) Myös Lastentarha-lehdessä julkaistussa artikkelissa nähdään yhteisen suunnitelman tekemisen olevan tärkeää. Yhteisessä neuvottelussa perheen, sosiaalityöntekijän ja päiväkodin kanssa tehdään lapselle kuntoutussuunnitelma. (Lastentarha 2/2000.)

Sosiaalityön jalkautuminen päivähoitoon

Erityisenä päivähoidon ja sosiaalitoimen välisenä yhteistyömallina esitellään muutamassa artikkelissa sosiaalitoimen jalkautuminen päiväkotiin. Jo vuonna 1988 julkaistussa ”Päivähoito lastensuojelun tukena” -artikkelissa (Sosiaaliturva 18/1988) mainitaan, että lastensuojelutyötä olisi kehitettävä siihen suuntaan, että ”lastensuojelun sosiaalityöntekijät työskentelisivät päivähoidossa, eivätkä vain konsultoisi”. Tällöin ”havainnot perheistä tulisivat tarkemmiksi ja mahdollisuudet todella auttaa perhettä ajoissa paranisivat.” Tällaisen toimintamallin kautta sosiaalityöntekijät saataisiin tukemaan päivähoitoa, perheiden mahdollisuudet saada lisää tukea normaalipalveluiden piirissä paranisivat sekä vältettäisiin perheiden pallottelu ja ilmoitteluvollisuudet. (Sosiaaliturva 18/1988.)

Vuonna 2001 Dialogi-lehdessä julkaistussa artikkelissa mainitaan, että useissa kunnissa on havaittu varhaisen vaikuttamisen ja yhteistyön merkitys: sosiaalityöntekijöitä jalkautetaan

päivähoitoon, päivähoidossa olevat lastensuojelun asiakkaat saavat ryhmäterapiaa, perhetyöntekijä työskentelee päivähoidossa tai lapsille ja vanhemmille tarjotaan viikoittain yhteistä pienryhmätoimintaa. (Dialogi 1/2001.) Päivähoitoon voidaan siis ottaa myös kokonaisia perheitä. Tällaiseen ryhmätoimintaan voidaan ohjata esimerkiksi sosiaalityöntekijän tai neuvolan terveydenhoitajan suosituksesta. Ryhmän tavoitteena on tukea nuoria äitejä ja isiä kasvussa vanhemmuuteen opettamalla heille myönteisiä vuorovaikutustaitoja ja kykyä ratkaista ongelmia sekä lasten ja kodin perushoitoa. (Sosiaaliturva 18/1996.) Päivähoitoon voi sosiaalityöntekijän lisäksi tai asemesta jalkautua myös perhetyöntekijä. Perhetyöntekijöille kuuluisivat päiväkotien, perhepäivähoidon ja leikkipuistojen asiakasperheet sekä työntekijöiden konsultointi. (Dialogi 5/1999.) Työmuotoina olisivat esimerkiksi keskusteluavun antaminen vastaanotolla, vanhempien keskusteluryhmien vetäminen sekä päivähoidon henkilöstön konsultaatiot. Perhetyöntekijällä tulisi olla perusteellinen varhaislapsuuden ja -kasvatuksen asiantuntemus sekä perheterapeutin (tai vastaava) koulutus. Tähänastiset kokemukset perhetyöntekijätoiminnasta ovat olleet rohkaisevia. (Lastentarha 5/1999.)

Artikkelissa ”Sosiaalityöntekijä jalkautui päiväkotiin” (Sosiaalityöntekijä 3/2000) kerrotaan tarkemmin projektista, jossa sosiaalityöntekijä kävi muutamana päivänä kuukaudessa konkreettisesti päiväkodeissa käymässä noin neljän kuukauden ajan. Yhtenä tavoitteena oli ennaltaehkäistä päiväkodissa olevan lapsen lastensuojelutarpeen syntyminen ja ehkäistä mahdollisesti jo olemassa olevan ongelman paheneminen. Tarkoituksena oli myös olla päiväkotihenkilökunnan apuna. Tavoitteena oli lisäksi kiinteän yhteistyöverkon luominen päivähoidon ja sosiaalitoimen välille sekä salassapito-ongelman poistaminen päivähoidon ja sosiaalitoimen väliltä. (Sosiaalityöntekijä 3/2000.)

Kokemukset osoittautuvat varsin positiivisiksi. Sosiaalityöntekijä tarkkaili ja osallistuvasti havainnoi lapsia lapsiryhmissä, keskusteli työntekijöiden kanssa huolta herättäneistä lapsista ja pohti mahdollisia jatkotoimenpiteitä. Hän myös antoi vinkkejä työntekijöille toimintamalliksi vanhempien kanssa keskusteltaessa. Hän selvitti oliko joku perhe ja lapsi jo jonkun sosiaalitoimen asiakkaina sekä pyrki käynnistämään tai syventämään näitä perheitä koskevaa yhteistyötä päivähoidon ja sosiaalitoimen välillä. Sosiaalipalveluista

tiedottaminen päiväkodin henkilökunnalle ja lasten vanhemmille kuului myös hänen työtehtäviinsä. Sosiaalityöntekijä tapasi toisen sosiaalityöntekijän ja päiväkodin henkilön kanssa lapsen vanhempia päiväkodilla. Hän tapasi lasten vanhempia myös yksin. Vanhemmat varasivat ajan joko henkilökunnalta tai suoraan jalkautuneelta sosiaalityöntekijältä ja joskus joku vanhempi saattoi odottaa häntä päiväkodilla ilman ajanvarausta. Sosiaalityöntekijän havainto oli, että monet hänen tapaamistaan vanhemmista eivät olisi tulleet asioimaan asiassaan sosiaalitoimistoon. Tällaiselle työlle tosiaankin oli siis tilausta. (Sosiaalityöntekijä 3/2000.)

Projektin lopuksi todettiin, että sekä päiväkodin henkilökunnan että perheiden oli helpompaa puhua päiväkodin sosiaalityöntekijälle kuin ulkopuoliselle sosiaalityöntekijälle. Päiväkoti oli monelle vanhemmalle selvästikin neutraali ympäristö puhua perheen vaikeuksista. Myös vähemmän ongelmallisista asioista oli helpompi puhua, kun sosiaalityöntekijä oli läsnä kuin, jos olisi joutunut soittamaan virastoon. Sosiaalityöstä ja lastensuojelutyöstä myös välittyi laajempi kuva, ja lastensuojelu näyttäytyi muunakin työnä kuin huostaanottona. Sosiaalityöntekijä itse koki kokeilun aikana saaneensa laajemman käsityksen päiväkotikäisen lapsen elämästä kuin aiemmin. Salassapidon ongelma nähtiin kuitenkin ikuisuuskysymyksenä, mutta siihen tuli helpotusta. Asia vaatii jatkuvia keskusteluja päivähoidon ja sosiaalitoimen välillä. Ongelma saadaan hälvenemään, jos pidämme mielessä päätehtävämme eli lapsen edun. (Sosiaalityöntekijä 3/2000.)

5.3 Tutkimustulosten yhteenvetoa

Nostan tässä luvussa 5.3 tarkasteluni vielä hieman yleisemmälle tasolle ja kerron yhteenvetoni tutkimustuloksista.

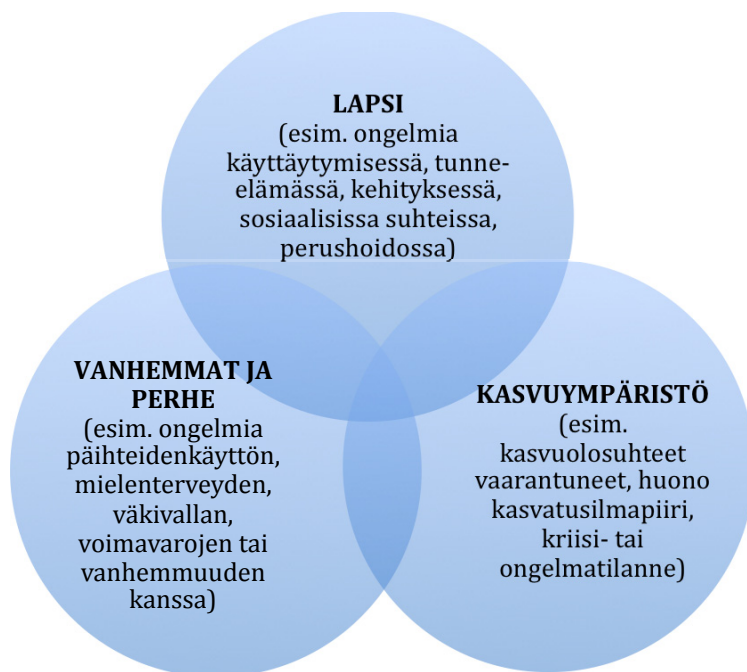
Tässä pro gradu -tutkielmassani olen tutkinut sekä päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyön lähtökohtia että yhteistyön toimivuutta. Olen analysoinut päivähoidon ja sosiaalitoimen ammatillisten aikakauslehtien artikkeleita ja löytänyt sieltä aiheeseen liittyviä kohtia. Nostin artikkeleista ensin päivähoidon ja lastensuojeluun liittyviä teemoja. Tämän

jälkeen käytin vielä hyödykseni kategoria-analyysin (MCD) ideaa tutkiessani tarkemmin syitä lapsen sijoittamiselle päivähoitoon sekä päivähoitoon liitettyjä merkityksiä.

Päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyö alkaa, kun huoli lapsesta syntyy. Huolen voi ilmaista niin sosiaalitoimi, päivähoito, lapsen vanhemmat kuin oikeastaan mikä tahansa muukin taho. Tärkeää kuitenkin on, että yhdessä aletaan toimia lapsen parhaaksi ja lapsen etua ajatellen. Teoriaosuudessa nostin jo aiemmin esille sen, miten tärkeää huolen puheeksi ottaminen on. Ongelmien ratkaisussa tarvitaan useiden eri asiantuntijoiden yhteistyötä ja huolen puheeksi ottaminen on ensimmäinen askel kohti muutosta (Huhtanen 2004, 48). Huolipuheen löytäminen artikkeleista ei itse asiassa ollut suurikaan yllätys. Omassa työssänikin lastentarhanopettaja joudun lähes päivittäin miettimään, miten ottaa huolensa puheeksi vanhemmille ja miten viedä asiaa eteenpäin niin erityislastentarhanopettajalle, neuvolan työntekijälle kuin sosiaalityöntekijällekkin. Huolen ilmaisemiseksi on kehitetty erityinen huolten vyöhykkeistö, jonka esittelin jo teoriaosuudessa luvussa 3.4.1. Jotta huoli tulisi ilmaistuksi vaatii se sekä työntekijöiden että vanhempien panostusta. Huolen ilmaisemisen jälkeen, vanhempi voi reagoida hyvinkin eri tavoin. Hän on pahoillaan, pohtii, vetäytyy, selittelee, torjuu tai käyttäytyy aggressiivisesti. Tämän vaiheen ylipääseminen on tärkeää, jotta päästään yhdessä miettimään sitä, mikä on lapselle paras ta tässä tilanteessa.

Esittelin teoriaosuudessani myös varhaisen puuttumisen ideologiaa. Myös artikkeleista löytämäni havainnot tukivat päivähoiton toimimista nimenomaan varhaisen puuttumisen ja tukemisen paikkana. Varhainen puuttuminen tarkoittaa sekä ongelmien ennaltaehkäisyä että olemassa olevien ongelmien korjaamista (Huhtanen 2004, 9). Päivähoidon toimiminen avohuollon tukitoimenpiteenä voi siis olla myös ennaltaehkäisevää tai korjaavaa toimintaa.

Lapsi sijoitetaan päivähoitoon avohuollon tukitoimenpiteenä monesta eri syystä. Huolta ovat voineet aiheuttaa lapsen käyttäytyminen ja ulkoiset seikat, kasvuympäristön heikkous tai vanhempien ja perheen ongelmat.

Kuvio 2 Tekijät, jotka vaikuttavat lapsen sijoittamiseen päivähoidon

Tekemässäni kuviossa 2 kuvaan sitä, miten sekä lapsen ja vanhempien oireet sekä kasvuympäristön ongelmat vaikuttavat lapseen ja siihen sijoitetaanko lapsi päivähoidon lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä. Yleensä ongelmia ilmenee kaikilla näillä sektoreilla, mutta usein ongelmat havaitaan juuri lapsen oireilun välityksellä.

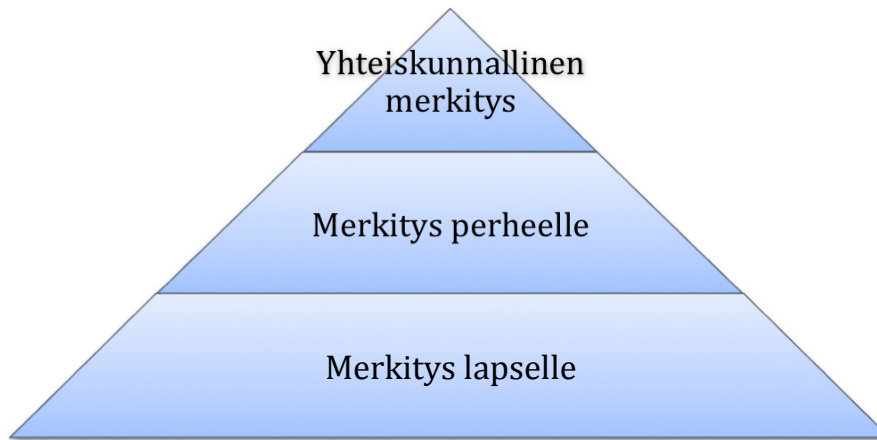
Artikkeleissa kategoriat lapsi, vanhempi ja kasvuympäristö kuvataan usein negatiiviseen sävyyn. Lapsen liitetään kuvauksia, jotka liittävät lapsen konkreettisesti lastensuojeluun. Häntä kutsutaan *lastensuojelun asiakkaaksi*, *asiakaslapseksi*, *laitoksessa olevaksi lapseksi*, *kaduilla kuljeksivaksi lapseksi*, *heikoissa sosiaalisissa oloissa eläväksi lapseksi* ja niin edelleen. Näillä negatiivisilla kategorioilla halutaan luoda kuvaa lapsen tilanteesta. Lapsi voi siis olla jo *lastensuojelun asiakas* ja hänellä saattaa olla hyvinkin rankka alkulapsuus jo takanaan. Kun lapsi kuvataan *asiakkaaksi*, nähdään hänellä olevan tietty lastensuojelun palveluiden tarve ja hänellä on myös oikeus saada näitä palveluita. *Laitoksessa oleva lapsi* viittaa siihen, että lapsi on jo otettu pois vanhemmiltaan ja sijoitettu laitokseen. Sen lisäksi lapsi tarvitsee kuitenkin myös muuta tukea, kuten päivähoidopalveluita. Jo lapsi-

kuvauksissa viitataan lapsen elinympäristöön. Jokin kotona on niin huonosti, että lapsi *kuljeskelee ulkona*. Ensinnäkin mikä saa lapsen menemään yksin ulos ja mikseivät vanhemmat puutu siihen, että alle kouluikäinen kulkee yksin kaduilla. Lapsen oireet olen puolestaan jakanut käyttäytymiseen, tunne-elämään, kehitykseen, sosiaalisiin suhteisiin sekä perushoitoon liittyviin ongelmiin. Ongelmien tarkemmat kuvaukset voi lukea luvusta 5.1.2.

Vanhempiin viitattiin pääosin käsitteellä *vanhempi*. Muita kategorioita olivat *lähikasvat-taja*, *riittävä vanhempi*, *äiti* ja *omainen*. Tällaiset kategoriat olivat melko neutraaleja, eivätkä ne leimanneet vanhempaa esimerkiksi huonoksi vanhemmaksi. Ennemminkin laajempi kategoria *perhe* sai artikkeleissa negatiivisempiakin sävyjä. Neutraalin *lapsiperhe*-sanana lisäksi perheisiin liitettiin muun muassa seuraavia kategorioita: *riskiperhe*, *ongelmaperhe*, *sosiaalitapaus*, *lastensuojelun asiakasperhe*, *vähemmistöryhmä*, *sijaisperhe* ja *tukiperhe*. On mielenkiintoista havaita, miten vanhempia ei yksilöinä haluttu suoraan kategorisoida huonoiksi. Toki artikkeleissa kerrottiin paljon vanhempiin liitettyjä ongelmakategorioita, joista voidaan laatia vanhempaankin liittyviä uusia kategorioita kuten *päihteidenkäyttäjät*, *mielenterveysongelmallinen*, *uupunut*, *avuton*, *laiminlyövä*, *väkivallan käyttäjä* ja niin edelleen. Mitä sitten tällaisia kategorioita käyttämällä artikkeleissa halutaan viestittää? Toisaalta halutaan tuoda esille sitä, että perheessä ei ole kaikki hyvin. Perheissä on jokin ongelma, kuulutaan jonkin tiettyyn vähemmistöryhmään tai perheessä on joitakin riskitekijöitä, jotka voivat saada aikaan lastensuojelun ja päivähoidon tarpeen. Toisaalta perheestä ja erityisesti vanhemmista puhutaan lapselle tärkeinä henkilöinä. On lapselle tärkeää, että vanhempi on riittävän hyvä. Kenenkään ei tarvitse olla täydellisiä, vaan riittää kun on *riittävän hyvä*. Erityisesti artikkeleissa painotetaan äidin merkitystä lapselle. Riittää, kun lapsella on edes yksi toimiva suhde aikuiseen, joissain tapauksessa äitiin, joissain tapauksessa johonkin lähikasvattajaan tai omaiseen.

Päivähoidon merkityksestä lasten avohuollon tukitoimenpiteenä sijoitetun lapsen kohdalla haluan vielä tässä yhteenvedossani nostaa esille löytämäni kolme eri merkityskategoriaa. Ensinnäkin päivähoidolla on *yhteiskunnallista merkitystä*. Toiseksi sillä on suuri *merkitys lapselle*. Kolmanneksi sen avulla voidaan *vaikuttaa perheeseen ja vanhempiin*.

Kuviossa 3 haluan osoittaa, että pidän päivähoitoa merkityksellisenä erityisesti lapselle. Tämän jälkeen näen seuraavaksi tärkeänä päivähoiton tuoman merkityksen perheelle ja lopulta vielä koko yhteiskunnalle.

Kuvio 3 Päivähoidon merkityskategoriat

Päivähoidon yhteiskunnallista merkitystä ei voi väheksyä. Vaikka käyttämäni artikkelit olivat vuosilta 1981-2004, en huomannut juurikaan artikkeleiden yhteiskunnallisissa näkökulmissa eroavaisuuksia. Jo vuodelta 1985 oleva artikkeli ”Päivähoito lastensuojelun näkökulmasta” nosti esille sen, että päivähoitolla voidaan ennaltaehkäistä lastensuojelun tarvetta puuttumalla riittävän ajoissa epäkohtiin. Päivähoidon lastensuojelullinen merkitys on siis havaittu jo vuosikymmeniä sitten. Asian tekee mielenkiintoiseksi se, että päivähoiton ennaltaehkäisevä vaikutus on tiedetty jo ennen 1990-luvun laman leikkauksia. Toisaalta yhteiskunta on muuttunut paljon vuosien varrella. Päivähoidon käyttö avohuollon tukitoimenpiteenä on lisääntynyt. Päivähoito ei enää myöskään ole vain tiettyjen perheiden oikeus, vaan jokaisella on subjektiivinen oikeus päivähoitopalveluihin. Esittelin teoriaosuudessa aiemmin yhteiskunnan muutosta ja sen vaikutusta lapsiperheiden elämään. Päivähoitopalvelujen merkitys on kasvanut, kun vanhemmat eivät halua tai voi viedä lapsiaan hoitoon isovanhempien, ystävien tai naapureiden luo (Poikolainen 2002, 74). Isovanhemmat asuvat kaukana, eikä vanhoja kyläyhteisöjä enää juurikaan ole (Hellsten 1999, 88). Artikkelien mukaan päivähoito mahdollistaakin vanhempien työssäkäynnin ja rohkaisee myös lasten hankkimiseen. Laman aikana kuitenkin esimerkiksi päiväko-

tien ryhmäkoot suurenivat, eikä niitä pienennetty laman päättyessä (Järventie & Sauli 2001, 7–8). Yhteiskunta siis muuttuu, mutta päivähoito ei kuitenkaan aina pysy tämän muutoksen mukana. Kun ryhmäkoot ovat suuret ja lasten sekä perheiden ongelmat lisääntyneet, on päivähoidon entistä vaikeampi vastata tähän haastavaan tehtäväänsä.

Artikkeleissa nostettiin esille se, että tukea perheelle ja lapselle on helpompi antaa niin sanotun peruspalvelun kautta. Koska päivähoito on kaikkien saatavilla ja lapsella on subjektiivinen päivähoito-oikeus, on sitä helppo tarjota avohuollon tukitoimenpiteeksi. Siihen myös suostutaan helposti. Subjektiivinen oikeus tarkoittaa sekä vanhempien oikeutta päivähoitopaikkaan että lapsen oikeutta varhaiskasvatukseen (Varhaiskasvatustyöryhmän muistio 1999, 1). Vaikka subjektiivista päivähoito-oikeutta onkin paljon kritisoitu, tarjoaa se kuitenkin helpon tavan puuttua lapsen ja perheen elämään luomatta perheelle negatiivista leimaa.

Päivähoidon tehtävänä on sekä sosiaalinen että kasvatuksellinen toiminta (Karila & Nummenmaa 2001, 11). Myös tutkimistani artikkelista löytyi nämä päivähoidon osa-alueet. Päivähoito toimii siis lapsia kasvattavana tahona ja päivähoidosta löytyy tietoa ja taitoa puuttua lapsen ongelmiin, niin kasvatuksellisiin kuin sosiaaliinkin ongelmiin, ajoissa. Kerroin teoriaosuudessa päivähoidon ja lastensuojelun erilaisista palvelujärjestelmistä. Lastensuojelussa tuki ja kontrolli ovat samanaikaisesti läsnä kaikessa työskentelyssä (Lastensuojelun käsikirja 2009). Kun lastensuojelu tuodaan päivähoidon toimikentälle, siirtyy samalla myös päivähoidon työntekijöille tuen ja kontrolloinnin vaatimus. Päivähoidon työntekijät sitoutuvat tukemaan lasta ja perhettä sekä kontrolloimaan perheen tilannetta.

Perheet saavat päivähoidolta muun muassa neuvoa, tukea ja kasvatusapua. Artikkeleissa päivähoito kuvattiinkin *monitahoisena palveluna perheille*. Päivähoito ei siis ole vain lapsen palvelu, vaan siitä hyöttyy koko perhe. Jo teoriaosuudessa nostin esille sen, että päivähoidon tavoitteena on tukea päivähoidossa olevien lasten vanhempia näiden kasvatustehtävässä (Kauppinen & Sarjanoja 19991, 13). Samaa asiaa painotetaan myös lasten-

suojelulaissa (Lastensuojelulaki 2007, 34 §). Päivähoidolla näyttää siis olevan merkittävä rooli vanhemmuuden tukemisessa.

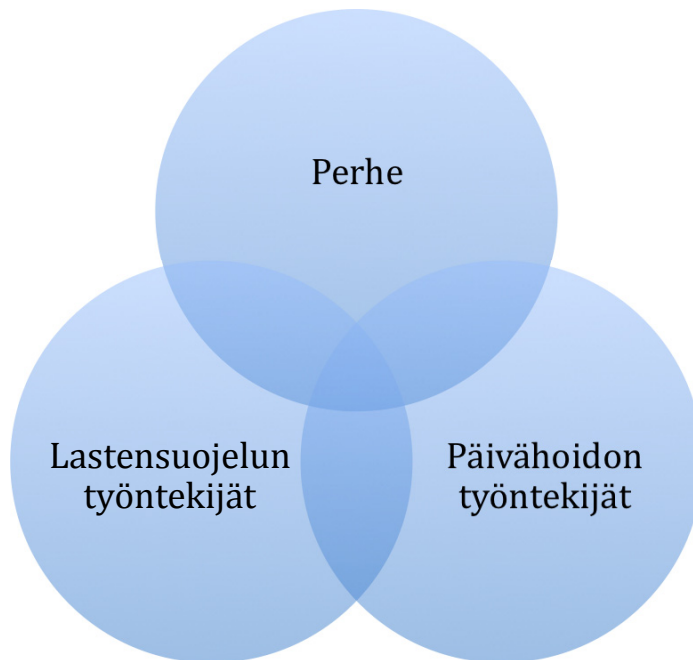
Päivähoitoa kuvattiin varsin positiivisin kategorioin. Se kuvattiin ongelman ratkaisijana ja avun tuojana. Vanhemmat ja perheet saavat päivähoitolta juuri tarvitsemaansa apua ja tukea erityisesti vanhemmuuteensa. Olisi mielenkiintoista tutkia, saavatko vanhemmat todella näin paljon apua vanhemmuuteensa ja lasten kasvatukseen kuin artikkelit näyttävät osoittavan. Artikkeleissakin tuotiin esille päivähoidon keskittyminen lähinnä lapsen kanssa tehtävään työhön. On tosiasia, että vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on lisääntynyt muun muassa säännöllisten kasvatuskusteluiden myötä. Eri asia kuitenkin on, onko päivähoidon henkilökunnalla todella resursseja puuttua perheen ongelmakohtiin. Jo pelkästään lapsen ja hänen tarpeistaan huolehtiminen päivähoitossa vaatii työntekijöiltä paljon aikaa ja panostusta. Toinkin esille jo teoriaosuudessa sen näkökulman, että vuoden 1999 perhebarometrin mukaan päiväkodin henkilökunnasta vain 40 prosenttia koki voineensa antaa vanhemmille niin paljon tukea kuin he sitä henkilökunnan mielestä olisivat tarvinneet (Reuna 1999, 64–65). Päivähoiton työntekijöiden resurssit eivät siis läheskään riitä jokaisen perheen ongelmien selvittämiseen.

Mielestäni tärkein päivähoitoon liittyvä merkityskategoria on sen merkitys lapselle. Tästäkin kategoriasta luotiin artikkeleissa positiivinen ja idyllinen kuva. Päiväkoti kuvattiin paikkana, jossa muun muassa *saadaan virikkeitä, koetaan mielihyvää, turvataan lapsen normaali kasvu ja kehitys, kompensoidaan puutteellista kotihoitoa sekä saadaan kavereita ja turvallisia aikuiskontakteja*. Jo päivähoito sinällään nähtiin lasta tukevana palveluna, sillä se tarjoaa lapselle *säännöllisen päiväjärjestyksen, pedagogista toimintaa sekä sosiaalisia suhteita*. On tärkeää taata lapselle säännöllinen päivärytmi myös kotona. Tiedetyt päivittäiset rutiinit helpottavat lapsen arkea huomattavasti. Lapsi tarvitsee kotona hyviä sosiaalisia suhteita, erityisesti hyvää suhdetta vanhempiinsa.

Päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyön lähtökohtien tutkimisen lisäksi tutkin tässä tutkielmassani myös sitä, miten yhteistyö toimii, mitkä ovat sen esteet ja ongelmakohdat ja miten yhteistyötä voitaisiin kehittää. Tässä käytin apuna aineiston teemoittelua. Yhteis-

työn esteiksi koettiin muun muassa lakien tuomat velvollisuudet, erityisesti salassapito-velvollisuus, työkulttuurien eroavaisuudet, tiedon puute toisen työstä tai asiakasperheestä, työntekijöiden vaihtuvuus, resurssien niukkuus, työntekijöiden pelot sekä yhteistyön satumanvaraisuus. Näihin esitettiin myös kehittämisehdotuksia: huolet olisi otettava puheeksi, siellä missä ne havaitaan, olisi opittava tuntemaan sekä oma että yhteistyökumppaneiden työkentät sekä arvostamaan niitä, olisi mietittävä selkeä työnjako ja työlle yhteinen kohde. Lisäksi olisi parannettava työn suunnitelmallisuutta ja olisi keskusteltava enemmän muiden työntekijöiden ja yhteistyötahojen kanssa. Erityisenä yhteistyömuotona esittelin vielä sosiaalityön jalkautumisen päivähoitoon.

Tutkielmani teoriaosuuden luvussa 3.3.2 halusin tuoda esille sen, miten tärkeää on toimiva yhteistyö myös päivähoiton ja vanhempien välillä. Päivähoidon ja lastensuojelun välistä yhteistyötä ei voikaan käsitellä erikseen lapsen perheestä. Yhteistyöhön on otettava aina lapsen perhe mukaan, eikä heidän selän takana siis saa toimia. Kuviossa 4 olenkin esitellyt yhteistyön kolmen eri toimijan välillä. Toisaalta lastensuojelun ja päivähoiton työntekijät tekevät keskenään yhteistyötä. Toisaalta nämä toimivat myös erikseen lapsen perheen kanssa. Lisäksi tarvitaan kaikkien näiden kolmen toimijan yhteistä yhteistyötä.

Kuvio 4 Perheen, lastensuojelun työntekijöiden ja päivähoiton työntekijöiden yhteistyön toimintakenttä

Päivähoidon ja lastensuojelun välinen toimiva yhteistyö vaatii mielestäni ainakin neljää eri asiaa: yhteiskunnan tarjoamia resursseja, tietoa, suunnitelmallisuutta ja keskustelua. Ensinnäkin olisi syytä yhteiskunnan tasolla puuttua olemassa oleviin resursseihin. Liian isoihin asiakasmääriin, työntekijöiden vaihtuvuuteen ja resurssien niukkuuteen voi lähinnä vaikuttaa vain yhteiskunnallisilla muutoksilla, määrärahojen kasvattamisella ja lisäresursseilla. Mutta paljon voivat myös työntekijät itse tehdä yhteistyön eteen. Moniin ongelmakohtiin riittää tiedon lisääminen. Päivähoidon työntekijät tarvitsevat lisää tietoa esimerkiksi lastensuojelulaista ja salassapitovelvollisuudesta sekä lastensuojeluprosessista ja lastensuojelun työntekijöiden toimenkuvasta. Lastensuojelun työntekijät tarvitsevat puolestaan tietoa päivähoidosta ja sen toimenkuvasta sekä työkuultuurista. Lisäksi molemmat tarvitsevat tietoa siitä, mitä asiakasperheessä tapahtuu. Jotta yhteistyö toimisi hyvin, tarvitaan myös suunnitelmallisuutta. Asiakasperheistä on pidettävä huolta, on laadittava kirjallisia sopimuksia, sovittava säännöllisiä tapaamisia, on pohdittava perheen tilannetta muuttuvissa olosuhteissa ja tarkistettava tukitoimenpiteiden riittävyys ja niin edelleen. Tärkeää on pitää hyvä keskusteluyhteys kaikkien kolmen toimijan eli perheen, päivähoitoyöntekijöiden ja lastensuojelun työntekijöiden välillä.

6 YHTEENVETO JA POHDINTA

Tämän pro gradu -tutkielman tekeminen oli erittäin mielenkiintoinen prosessi. Alun kiinnostus päivähoiton ja lastensuojelun välisestä yhteistyöstä johti lopulta kiinnostukseen varhaisesta puuttumisesta ja päivähoiton ennaltaehkäisevästä merkityksestä. Aluksi ajattelin etsiä sosiaalitoimen ja päivähoiton ammatillisista artikkeleista vain päivähoiton ja lastensuojelun väliseen yhteistyöhön suoranaisesti liittyviä viittauksia. Jo pian kuitenkin huomasin mielenkiintoni kääntyneen siihen, miten tällaiseen yhteistyöprosessiin ylipäättään päädytään. Esittelin teoriaosuudessa joitakin päivähoiton ja lastensuojelun väliseen yhteistyöhön liittyviä asioita kuten lakeja ja asetuksia, päivähoiton ja lastensuojelun palvelujärjestelmää, vanhemmuuden tukemista päivähoitossa, varhaista puuttumista, huolen heräämistä ja päivähoiton toimimista avohuollon tukitoimena. Tutkimusosuuteen puolestaan kirjoitin tietoa siitä, millaisia lähtökohdita on päivähoiton ja lastensuojelun väliselle yhteistyölle sekä mitkä ovat yhteistyön esteet ja ongelmat sekä kehittämismahdollisuudet. Tutkimukseni on rajautunut paljon tämän kirjoitusprosessin aikana. Kun aloitin tutkimuksen teon, tutkimuskysymyksiä oli aivan liikaa, metodi oli epäselvä ja tutkimusmateriaaliakin oli liikaa. Vähitellen tutkimuskohteeni ja -asetteluni kuitenkin selviytyivät.

Tutkimustulokseni pohjautuivat kahteen tutkimuskysymykseeni: 1) Minkälaiset ovat artikkelien mukaan päivähoiton ja lastensuojelun väliset lähtökohdat niiden väliselle yhteistyölle? 2) Mitkä ovat artikkelien mukaan päivähoiton ja lastensuojelun välisen yhteistyön esteet ja ongelmat ja miten niitä voitaisiin kehittää? Ensimmäiseen kysymykseen hain vastauksia teemoittelua ja kategoria-analyysin (MCD) ideaa käyttämällä ja toiseen tutkimuskysymykseen käytin apuna vain teemoittelua. Aloitin koko aineiston teemoittelulla, joten halusin käyttää kategoria-analyysia (MCD) vain tiettyjen asioiden tarkentamiseen. Oma ratkaisu oli myös tehdä tutkimus artikkeleiden pohjalta. Koska olen aiemmin tehnyt ammattikorkeakoulun opinnäytetyön kyselyn muodossa ja yliopiston kandidaatin tutkielman haastattelun muodossa, halusin kokeilla nyt jotain muuta. Artikkeleiden etsiminen oli haastavaa. Yllätyksekseni kovin uusia artikkeleita ei käyttämälläni hakulauseil-

la löytynyt artikkeliviitetietokannoista. Uusin käyttämäni artikkeli oli vuodelta 2004. Olin toki voinut laajentaa hakulausekkeita ja ottaa myös muita artikkeleita mukaan tutkimukseeni. Päädyin kuitenkin rajaamaan tutkimusaineiston selkeästi päivähoidon ja lastensuojelun välistä yhteistyötä käsitteleviin artikkeleihin. Huomion arvoinen asia kuitenkin on, ettei yhteistyöstä juurikaan ole kirjoitettu viime vuosina. Tarvetta aiheen tutkimiselle ja yhteiskunnallisen keskustelun herättämiselle siis todellakin on.

Tutkimusaineistoni artikkeleissa käsiteltiin päivähoiton ja lastensuojelun yhteistyötä monesta eri näkökulmasta. Kirjoittajina olivat ammattilaiset niin päivähoiton kuin sosiaalitoimenkin puolelta, alan tutkijat sekä toimittajat. Artikkeleissa kuvattiin yhteistyön toimivuutta tällä hetkellä ja annettiin paljon ideoita yhteistyön parantamiseksi. Aineistona artikkelit toimivat mielestäni hyvinä tiedon lähteinä. Niiden perusteella pystyin hahmottamaan, mitkä asiat ovat olleet keskustelun kohteena ja millaisia hankkeita päivähoiton ja lastensuojelun yhteistyön parantamiseksi on toteutettu. Erityisen mielenkiintoisena pidin artikkeleita siitä, miten sosiaalityöntekijä ja perhetyöntekijä voivat konkreettisesti mennä päiväkotiin. Tällöin perheiden kynnys tulla esimerkiksi sosiaalityöntekijän kanssa keskustelemaan helpottuu. Olisikin hienoa, jos eri päivähoitoaluille saataisiin omat kiertävät sosiaalityöntekijänsä.

Artikkelien analysoinnissa lähdin siitä, että ensin syntyy huoli lapsesta, ja sitä kautta syntyy tarve päivähoiton ja lastensuojelun väliselle yhteistyölle. Halusin työssäni osoittaa, miten tärkeää on tietää ne syyt, jotka johtavat lapsen sijoittamiseen päivähoitoon avohuollon tukitoimenpiteenä. Käsittelin myös artikkelien kautta sitä, mitä avohuollon tukitoimenpiteet käytännössä päivähoitossa tarkoittavat. Artikkelien mukaan syitä päivähoiton käyttämiselle avohuollon tukitoimenpiteenä olivat lapsen tai vanhempien oireilu tai kasvuympäristön heikkous. Käytin työssäni suoria lainauksia artikkeleista ja laadin myös selventäviä taulukoita ja kuvioita. Pyrin esimerkeilläni osoittamaan millainen avohuollon tukitoimenpiteen tarpeessa oleva lapsi on, miten hän käyttäytyy, miltä hän näyttää, millaisia tunteita hän mahdollisesti kokee, miten hän toimii muiden lasten ja aikuisten kanssa ja niin edelleen. Löysin kuvauksia muun muassa ylivilkkaasta, levottomasta, itkuisesta ja aggressiivisesta lapsesta, jolla käyttäytymiseen liittyvien oireiden lisäksi saattaa olla tun-

ne-elämään, kehitykseen, sosiaalisiin suhteisiin tai perushoitoon liittyviä ongelmia. Lisäksi erittelin lapsen vanhempien ongelmia, kuten heidän voimavarojensa vähyyttä ja päihde- ja mielenterveysongelmia, jotka kaikki vaikuttavat lapsen kasvatukseen ja kehitykseen. Löysin artikkeleista myös kuvauksia lapsen kasvuympäristön puutteista, esimerkiksi levottomasta, kiireisestä tai kriisitilanteesta olevasta kodista. Näillä eri kuvauksilla pyrin osoittamaan, että lapsen tilanteeseen vaikuttavat monet eri asiat ja kukin lapsi reagoi tilanteeseensa eri tavoin.

Kiinnitin tutkimuksessani huomiota siihen, miten eri sanoin lasta, vanhempaa ja perhettä kuvattiin. Tällä halusin erityisesti osoittaa sen, että jo näissä kuvaavissa sanoissa leimataan perhe ongelmatapaukseksi ja lastensuojelun asiakkaaksi. Lapsesta saatetaan puhua esimerkiksi asiakaslapsena, oireilevana lapsena tai lastensuojelutapauksena. Perhe puolestaan nähdään esimerkiksi riskiperheenä, ongelmaperheenä tai sosiaalitapauksena. Vanhempi-sanan tilalle puolestaan löysin melko neutraaleja ilmaisuja, kuten lähikasvattaja, omainen ja äiti.

Päivähoidolle löysin kolme eri merkitystä: merkityksen yhteiskuntaa, perhettä ja lasta ajatellen. Erityisesti halusin tässä tutkielmassani osoittaa, miten päivähoito kykenee autamaan lasta ja perhettä. Päivähoito kuvattiin artikkeleissa paikkana, jossa lapsi pääsee osalliseksi sellaista kasvatusta ja toimintaa, mitä koti ei tällä hetkellä riittävästi tarjoa. Halusin esimerkeilläni osoittaa, että päivähoito on paljon muutakin kuin lasten säilytyspaikka. Selkeillä rutiineilla, aikuis- ja lapsikontaktien avulla, mukavalla toiminnalla ja lapsen yksilöllisellä huomioimisella tuetaan ja turvataan lapsen normaali kasvu ja kehitys. Toisaalta päivähoito avohuollon tukitoimenpiteenä tukee myös koko perhettä ja auttaa vanhempia jaksamaan kasvatustehtävässään.

Mielenkiintoisen toimikentän muodostavat perhe, lastensuojelun työntekijät ja päivähoiton työntekijät. Näiden toimijoiden rajapinnat liikkuvat aina tarpeen mukaan. Milloin yhteistyötä tehdään kaikkien tahojen välillä, milloin vain kahden toimijan kesken. Päivähoiton ja sosiaalitoimen työntekijät toimivat yhteistyössä toistensa kanssa monissa eri tilanteissa. Näitä rajapintoja, joissa sosiaalitoimi ja päivähoito kohtaavat voivat olla muun

muassa lastensuojelullisiin asioihin liittyvät asiat, monikulttuuriset asiat sekä taloudelliset asiat. Itse olen tässä tutkielmassa keskittynyt nimenomaan päivähoidon ja lastensuojelun väliseen yhteistyöhön. Lapsen ollessa avohuollon tukitoimenpiteiden kohteena on siinä aina mukana sekä lapsen ja perheen tukemista että myös kontrollointia. Artikkeleissa painotettiin paljon tukemista. Puhuttiin vanhemmuuden tukemisesta, lapsen kasvun ja kehityksen turvaamisesta ja niin edelleen. Toisaalta tällaiseen puheeseen liittyy aina myös kontrollointia.

Nostin tässä pro gradu -tutkielmassani esille päivähoidon ja lastensuojelun välisen yhteistyön esteitä sekä ideoita niiden parantamiseksi. Tutkimustuloksillani halusin osoittaa, mitkä kaikki asiat voivat olla toimivan yhteistyön esteitä. Ennen kaikkea tahdoin kuitenkin tuoda esille yhteistyön parannusehdotuksia. Osa löytämistäni ongelmakohtista liittyy selvästi päivähoidon ja lastensuojelun resurssiongelmiin, joihin on vaikea löytää ratkaisua yksilön tasolla. Tutkielmallani haluankin osoittaa sen, miten tärkeää olisi saada aikaan myös yhteiskunnallista ja rakenteellista muutosta. Tarvitaan lisää päteviä työntekijöitä, aikaa ja rahaa. En kuitenkaan halunnut sysätä kaikkea vastuuta ongelmakohtista yhteiskunnan harteille. Paljon on nimittäin asioita, joihin yksittäinenkin työntekijä voi vaikuttaa. Työssäni osoitin, miten tärkeää on tuntee, tietää ja arvostaa niin omaa kuin yhteistyökumppaninkin toimintakenttää ja -kulttuuria. Yhteistyön tulisi myös perustua suunnitelmallisuuteen, selkeisiin työnjakoihin ja yhteisiin keskusteluihin. Lisäksi olisi hyvä pohtia yhteistyön ongelmakohtia niin päivähoidossa kuin lastensuojelussakin, sillä ongelmat saattavat olla erilaisia eri toimintayksiköissä. Toivottavasti työni antaakin ideoita siihen, miten näitä ongelmakohtia voitaisiin parantaa.

Tutkimustuloksillani olen pyrkinyt osoittamaan, että syyt lapsen tulemiselle päivähoitoon lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä voivat olla moninaiset. Päivähoito on helppo tukitoimenpide, jota voidaan helposti tarjota ja jonka vanhemmat useimmiten myös hyväksyvät tukitoimenpiteeksi. Huomioitavaa kuitenkin on, ettei päivähoito ole aina riittävä tukitoimenpide. Joskus sen lisäksi kaivataan myös muitakin tukitoimenpiteitä. Kun lapsi tulee avohuollon tukitoimenpiteenä päivähoitoon, tarvitaan säännöllistä yhteistyötä perheen sekä lastensuojelun työntekijöiden ja päivähoidon henkilöstön välillä. Yhteistyön

toimivuus riippuu paljolti työntekijöistä itsestään, vaikka resurssipulaan vaaditaankin yhteiskunnallista muutosta. Päivähoidon ja lastensuojelun työntekijöiden yhteistyön haasteet on pystyttävä ratkaisemaan. Uusia yhteistyökuvioita tarvitaan jatkuvasti. Tutkimuksessani olen esitellyt sosiaalityöntekijän jalkautumisen päivähoitoon yhtenä tällaisena vaihtoehtona. Tosin tässäkin mallissa vaaditaan paitsi uskallusta siirtyä lastensuojelun työkentältä päivähoiton puolelle, myös rahaa ja resursseja kunnilta.

Ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen lapsen ongelmiin on tärkeää, jotta isommat ongelmat saataisiin estettyä. Päivähoito tarjoaa hyvän tavan tukea lastensuojelun tukitoimenpitein lasta ja samalla koko perhettä. Päivähoito ei voi kuitenkaan toimia yksin. Tarvitaan toimivaa yhteistyötä lastensuojelun kanssa. Mielenkiintoista olisikin tutkia, mitä erilaisia yhteistyökumppaneita päivähoitolla on ja miten niiden yhteistyö toimii. Lisäksi olisi tärkeää tuoda esille vanhempien merkitys päivähoiton ja lastensuojelun välisessä yhteistyössä. Mikäli aikaa ja resursseja olisi enemmän, olisi myös mielenkiintoista seurata avohuollon tukitoimenpiteenä päivähoitossa olevien lasten tilannetta muutaman vuoden ajan. Tällöin voitaisiin pohtia, miten päivähoito käytännössä onnistuu tukemaan perhettä ja lasta sekä kuinka suuri osa lapsista todella saa apua tästä avohuollon tukitoimenpiteestä. Tutkittavaa siis löytyy vielä paljon. Toivon, että tämä tutkimukseni herättäisi paljon keskustelua omassa työyhteisössäni päiväkodissa sekä laittaisi kaikki tätä pro gradu -tutkielmaani lukeneet ajattelemaan päivähoiton mahdollisuuksia tukea lasta avohuollontukitoimenpiteenä yhteistyössä päivähoiton ja lastensuojelun kanssa.

7 KIRJALLISUUS

Asetus lasten päivähoidosta 239/1973.

Bardy, Marjatta & Salmi, Minna & Heino Tarja (2002) Mikä lapsiamme uhkaa? Suunta-
viivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Raportteja 263. Helsinki: Stakes.

Eläköön lapset -lapsipolitiikan suunta. Suomen Kuntaliiton lapsipoliittinen ohjelma.
2000. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Eriksson, Esa & Arnkil, Tom Erik (2006) Ta upp oron. En handbok i tidigare dialoger.
Helsinki: Stakes.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2000) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vas-
tapaino.

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Järviluoma, Helmi & Roivainen, Irene
(1991) MCD-analyysillä moraalisen järjestyksen lähteille? Teoksessa Hannele Forsberg,
Arja Jokinen, Kirsi Juhila, Helmi Järviluoma, Marjo Kuronen, Tarja Pösö, Aino Ritala-
Koskinen, Irene Roivainen, Ilmari Rostila, David Silverman & Eero Suoninen (toim.)
Sosiaalisia käytäntöjä tutkimassa. Katkelmia empiirisen tutkimuksenteon vaiheista. Tut-
kimuksia. Sarja A Nro 1. Tampere: Tampereen yliopisto, 111–121.

Heikkinen, Erja (1998) Subjektiivisin oikeus -päivähoitopalvelut paineiden alla. Kun-
taSuomi 2004-tutkimuksia nro 11. Acta nro 94. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Heinämäki, Liisa (2004) Erityisesti päivähoidossa. Kunnallisten toimijoiden ja päättäjien
näkemys erityispäivähoidon funktiosta palvelujärjestelmässä. Tutkimuksia 136. Hel-
sinki: Stakes.

Hellsten, Tommy (1999) Vanhemmuus -vastuullista vallankäyttöä. Juva: WSOY.

Hirsjärvi, Sirkka & Laurinen, Leena & tutkijaryhmä (1998) Kasvatustraditiot ja niiden muuttuminen. Teoksessa Leena Laurinen (toim.) Koti kasvattajana, elämä opettajana. Kasvatus- ja oppimiskulttuurit tutkimuskohteina. Juva: WSOY, 12–35.

Huhtanen, Kristiina (2004) Varhainen puuttuminen: erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Helsinki: Finn lectura.

Hulaja, Eeva (2006) Leikki-ikäiset ansaitsevat hyvän opetuksen. Lapsen maailma 10/2006, 26.

Juopperi, Sanna & Liedes, Johanna & Ronkainen, Mia (2000) Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö Iin kunnan päiväkodeissa. Oulun seudun ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma.

Järventie, Irmeli & Sauli, Hannele (toim.) 2001. Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WSOY.

Järviluoma, Helmi & Roivainen, Irene (1997) Jäsenkategorisoinnin analyysi kulttuurisena metodina. Sosiologia (34)1, 15–25.

Karila, Kirsti & Nummenmaa, Anna Raija (2001) Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteena päiväkotit. Helsinki: WSOY.

Kauppinen, Marjaliisa & Saranoja, Marketta (1991) Erilainen lapsi päivähoitossa. Porvoo: WSOY.

Kemppinen, Pertti (2001) Kasvatuksen maailmat. Kadotettua kasvatusvastuuta etsimässä. Tallinna: Kustannusvalmennus P. & K. Oy.

Keskinen, Soili (2003) Päivähoito hyväksi tytöille ja pojille? Teoksessa Jari Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Vantaa: WSOY, 218–237.

Kuikka, Maarit (2005) Mitä varhaisella puuttumisella tarkoitetaan? Varpu. Lapselle tukea ajoissa. Opettajat ja lastentarhanopettajat ovat avainasemassa lasten hyvinvoinnin ja turvallisen elämän takaajina. Opettaja 38B/2005.

Kuivakangas, Johanna (2002) Kuuluuko ääni, löytyykö keinot? Lähtökohtia lasten pahoinvoinnin tarkasteluun. Teoksessa Anna Rönkä & Ulla Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-Kustannus, 30–50.

Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta 1128/1996.

Laki lasten päivähoidosta 36/1973.

Lammi-Taskula, Johanna & Varsa, Hannele (2001) Vanhemmuuden aika. Vanhemmuuden tukemisen käytännöt ja haasteet osana neuvoloiden ja päiväkotien työtä. Aiheita 7. Helsinki: Stakes.

Lastensuojelulaki 683/1983.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Lastensuojelun käsikirja (2009) Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/>. Viitattu 3.2.2009.

Leskinen, Markku & Viitala, Riitta (2001) Varhaiserityiskasvatus. Teoksessa Jahnukainen, Markku (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Juva: WS Bookwell Oy.

Lund, Tarja & Soukankujan päiväkodin työryhmä (2003) Miten Soukankujan päiväkodissa autetaan lasta kasvamaan. Teoksessa Jari Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Vantaa: WSOY, 238–256.

Myllärniemi, Annina & Lukman, Leena (2007) Perhesosiaalityön raportti. Varhainen tuki perheiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä. Selvityksiä 6. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

Pohjola, Anneli (1999) Moniammatillinen asiantuntijuus. Teoksessa Päivi Virtanen (toim.) Verkostoituva asiakastyö. Helsinki: Kirjayhtymä, 110–128.

Poikkeus, Anna-Maija & Laakso, Marja-Leena & Aro, Tuija & Eklund, Kenneth & Katajamäki, Johanna & Lajunen, Kaija (2002) Vanhemmat kouluun. Tukitoimintaa vilkkaiden lasten perheille. Teoksessa Anna Rönkä & Ulla Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-Kustannus, 159–187.

Poikolainen, Jaana (2002) Kasvatustietoisuuden ulottuvuuksia. Vanhempien käsityksiä kasvatuksesta ja vanhemmuudesta. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 182. Helsinki: Yliopistopaino.

Pulkkinen, Lea (2002a) Koti, koulu ja yksityinen elämänpiiri hyvän elämän ankkurina. Teoksessa Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-Kustannus, 14–29.

Pulkkinen, Lea (2002b) Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Rantala, Anja (2002) Miten päivähoito voi tukea vanhemmuutta? Lastentarha 65(4), 19–20.

Reuna, Veera (1999) Perhebarometri 1999. Vanhemmuutta toteuttamassa. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 7/1999, Helsinki.

Rintamäki, Johanna & Tukkikoski, Saija (2004) Vanhemmuuden tukeminen ja sen toteutuminen Eurajoen kunnassa. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysalan Porin yksikkö. Opinnäytetyö. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu.

Roivainen, Irene (1999) Sokeripala metsän keskellä. Lähiö sanomalehden konstruktiona. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Rousu, Sirkka & Holma, Tupu (1999) Laadunhallinnan perusteita lastensuojelutyöhön. Helsinki: Kuntaliitto.

Räty, Tapio (2007) Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita.

Seppälä, Nina (2000) Yhteisellä lasten parhaaksi. Perhebarometri 2000. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 9/2000, Helsinki.

Silverman, David (1998) Harvey Sacks Social Science & Conversation Analysis. Cambridge: Polity Press.

Sinkkonen, Jari (2001) Lapsen puolesta. Juva: WSOY.

Sinkkonen, Jari (2003) Ammatilliset vanhempien tukena. Teoksessa Jari Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Vantaa: WSOY, 213–217.

Soriano, Victoria (2005) Early Childhood Intervention. Analysis of Situations in Europe. Key Aspects and Recommendations. Summary Report. European Agency for Development in Special Needs Education. <http://www.european-agency.org/eci/eci.html>. Viitattu 23.2.2009.

Taskinen, Sirpa (2007) Lastensuojelulaki (417/2007): soveltamisopas. Oppaita 65. Helsinki: Stakes.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2009) Huolen vyöhykkeistö -apuväline avoimen yhteistyön kehittämiseksi.

<http://info.stakes.fi/verkostomenetelmat/FI/vyohykkeisto/index.htm>. Viitattu 6.2.2009.

Trevithick, Pamela (2000) Social Work Skills. A Practise Handbook. Buckingham: Open University Press.

Tukkikoski, Saija (2006) Perheryhmä vanhemmuuden tukena. Äitien ajatuksia Tampereen perheryhmän toiminnasta ja sosiaalisen tuen merkityksestä. Kandidaatin tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Varhaiskasvatustyöryhmän muistio (1999) Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistio 1999:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

<http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/varhais1/kasvatusv.pdf>. Viitattu 5.3.2009.

Viljamaa, Marja-Leena (2003) Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Välimaa, Outi (2002) MCD-analyysi konstruktionistisessa käytössä. Identiteetikategoriat jenginuoren tarinan resursseina. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampere: Tampereen yliopisto.

Zigler, Edward F. & Styfco, Sally (1996) Head Start and Early Childhood Intervention: The Changing Course of Social Science and Social Policy. Teoksessa Edward F. Zigler,

Sharon Lynn Kagan & Nancy W. Hall (toim.) *Children, Families & Government. Preparing for the Twenty-first Century*. Cambridge : Cambridge University Press, 132–155.

LIITE 1 TUTKIMUKSESSA KÄYTETYT ARTIKKELIT

Lehden nimi	Vuosi	Artikkelin tiedot
Dialogi	1999	Onnismaa, Eeva-Leena (1999) Päiväkoti lastensuojelun tukitoimena toiveiden tynnyri vai huolten hautomo. Dialogi 9(5), 19–20.
	2000	Vepsäläinen, Mirja (2000) Huolet puretaan paikan päällä Raisiossa. Dialogi 10(2), 40–41.
	2001	Pihlaja, Päivi (2001) Päivähoito ja lastensuojelu tiiviimpään yhteistyöhön. Dialogi 11(1), 16–17.
Lapset ja yhteiskunta	1985	Salonen, Riitta & Konttinen, Anneli & Laukkanen, Outi (1985) Päivähoito lastensuojelun näkökulmasta. Lapset ja yhteiskunta 44(4), 234–236.
	1988	Torppa, Erkki & Miller, Helena & Komulainen, Leena (1988) Miten päivähoito ja kotipalvelu tukevat lastensuojelua? Lapset ja yhteiskunta 47(8), 28–29.
Lastentarha	1994	Åsvik, Annika (1994) Päivähoito mukana lastensuojelussa. Lastentarha 57(5), 14–15.
	1999	Onnismaa, Eeva-Leena (1999) Päiväkoti lastensuojelun tukena. Lastentarha 62(5), 48–50.
	2000	Virta, Annina (2000) Perheen tukemiseen tarvitaan lisää taitoja. Lastentarha 63(2), 54–55.
Opettaja	1996	Mutikainen, Seija (1996) Lapsilla on sanottavaa omasta elämästään. Opettaja 91(46), 14–15.
Sosiaalinen aikakauskirja	1981	Lühr, Silja (1981) Sosiaalihuolto on myös kasvattaja. Sosiaalinen aikakauskirja 75(6), 35–37.

(jatkuu)

Liite 1 (jatkuu)

Sosiaaliturva	1988	Niikko, Anneli (1988) Päivähoito lastensuojelun tukena. Sosiaaliturva 76(18) , 876–877.
	1996	Eronen, Tapio (1996) Koko perhe päivähoitossa. Sosiaaliturva 84(18), 24.
	1997	Ellonen, Satu (1997) Sosiaalityön ja päivähoiton yhteistyöstä yhdessä tekemiseen. Sosiaaliturva 85(7), 26.
	2004	Halttunen, Leena & Leinonen, Ansa (2004) Jyväskylässä kehitetään päivähoiton ja lastensuojelun yhteistyötä. Sosiaaliturva 92(18), 6–7.
Sosiaalityöntekijä	1997	Jaakkola, Helena 1997 Päivähoito ja sosiaalityö tarvitsevat toisiaan. Sosiaalityöntekijä 24(1), 7–9.
	2000	Heinonen, Eeva 2000 Sosiaalityöntekijä jalkautui päiväkotiin. Sosiaalityöntekijä 27(3), 4–6.